संस्कृतकलिका

प्रथमो भागः

षष्ठश्रेणी

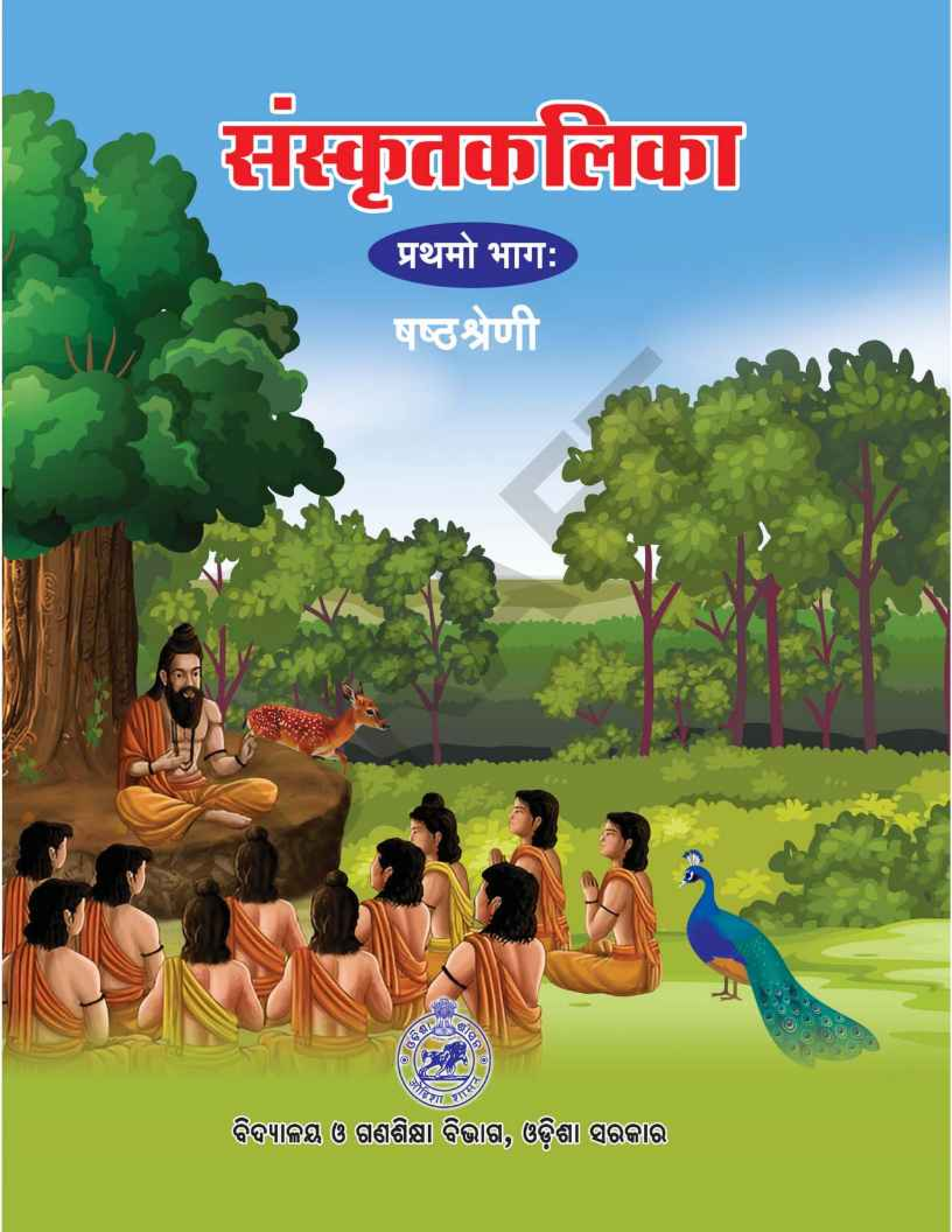

ବିଦ୍ୟାଳୟ ଓ ଗଣଶିକ୍ଷା ବିଭାଗ, ଓଡ଼ିଶା ସରକାର

ମୋ ନାମ:..

ମୋ ବାପାଙ୍କ ନାମ :...

ମୋ ମା’ଙ୍କ ନାମ :..

ମୋ ବିଦ୍ୟାଳୟର ନାମ:...

ମୋ ଶ୍ରେଣୀ ଶିକ୍ଷକ/
ଶିକ୍ଷୟିତ୍ରୀଙ୍କ ନାମ :..

ମୋ ଗାଁ/
ସାହିର ନାମ ....

DRAFT

संस्कृतकलिका

प्रथमो भागः

षष्ठश्रेणी

संस्कृतपाठ्यपुस्तकम्

DRAFT

विद्यालय: गणशिक्षा विभागश्च
ओडिशासर्वकार:

शिक्षक-शिक्षा-निर्देशालय: तथा राज्य- शैक्षिक -
अनुसन्धान -प्रशिक्षण - परिषद् ।
ओड़िशा, भुवनेश्वरम् ।

ओड़िशा- विद्यालय- शिक्षा-
कार्यक्रम- प्राधिकरणम्,
भुवनेश्वरम् ।

संस्कृतकलिका (प्रथमो भागः)

षष्ठश्रेणी - संस्कृतपाठ्यपुस्तकम्
(परीक्षामूलकं प्रथम- संस्करणम्)

संपादकमण्डली :

ड. रवीन्द्रनाथ आचार्यः
श्री. विप्रचरण दाशः
ड. प्रदीप कुमार नायकः

विषयविशेषज्ञः

ड. कालीप्रसन्न शतपथी

समीक्षक :

ड. नारायण प्रसाद दाशः
ड. गौतम महारणा

संयोजिका:

श्रीमती भारती टुडुः

मुख्यसंयोजिका

ड. सविता साहुः

प्रकाशकः

विद्यालय-गणशिक्षा-विभागः, ओडिशा-सर्वकारः

संस्करणम् - २०२६

प्रस्तुतिः

शिक्षक-शिक्षा-निर्देशालयः तथा राज्य-शैक्षिक-अनुसंधान-प्रशिक्षण परिषद्;
ओडिशा, भुवनेश्वरम्
ओडिशा-राज्य-पाठ्यपुस्तक-प्रणयन -प्रकाशन- निर्देशालयः, भुवनेश्वरम्

मुद्रणम् : पाठ्यपुस्तक-उत्पादन तथा विक्रयसंस्था, भुवनेश्वरम्

DRAFT

ପ୍ରସ୍ତାବନା

ସଂସ୍କୃତ ଭାଷା ବିଶ୍ୱରେ ଏକ ଆଦରଣୀୟ ତଥା ସର୍ବପୁରାତନ ଭାଷା । ସମସ୍ତ ବିକାଶୋନ୍ମୁଖୀ ରାଷ୍ଟ୍ରର ମୂଳଦୁଆ ସଂସ୍କୃତ ଶାସ୍ତ୍ରଲବ୍ଧ ଜ୍ଞାନ-ବିଜ୍ଞାନ ଉପରେ ପର୍ଯ୍ୟବସିତ । ଜିଜ୍ଞାସା ଓ ଅନୁସନ୍ଧିତ୍ସୁ ମନୋଭାବଦ୍ୱାରା ଏହାର ସ୍ପଷ୍ଟ ଧାରଣା କରିହେବ । ବୈଦିକ ଯୁଗରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଅତ୍ୟାଧୁନିକ ମାନବ ସଭ୍ୟତାର ବିକାଶ ନିମନ୍ତେ ଏହାର ଅବଦାନ ଅବିସ୍ମରଣୀୟ ।

ବେଦ, ପୁରାଣ, ଉପନିଷଦ, ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର ଇତ୍ୟାଦିରେ ମନ୍ତ୍ର ବା ସୂକ୍ତ ରୂପରେ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷା ସୀମିତ ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ ଖୁସିର କଥା ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତିର ସମସ୍ତ ଉପକାରକ ତଥ୍ୟଗର୍ଭକ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର, ଚିକିତ୍ସା, ରାଜନୀତି, ଅର୍ଥନୀତି, ଭୂଗୋଳ, ଖଗୋଳ, ଦର୍ଶନ, ଆଇନ, ଶିଳ୍ପଶାସ୍ତ୍ର ତଥା ବିଜ୍ଞାନର ସମସ୍ତ ଗୂଢ଼ତଥ୍ୟ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ଲିଖିତ ମୂଳଶାସ୍ତ୍ର ବା ପୋଥିରେ ଭରପୂର ହୋଇ ରହିଛି । 'ବସୁଧୈବ କୁଟୁମ୍ବକମ୍' ନୀତିରେ ଅନ୍ୟକୁ ଆପଣେଇବା ସଂସ୍କୃତ ଶାସ୍ତ୍ରମାନଙ୍କର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତା । ଆମେରିକା, ଜର୍ମାନ୍ ପରି ବିକଶିତ ରାଷ୍ଟ୍ରଗୁଡ଼ିକରେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟମାନଙ୍କରେ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାର ବହୁଳ ଗବେଷଣା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ରହିଛି ।

ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାର ବହୁଳ ଉପାଦେୟତାକୁ ପାଥେୟ କରି ଜାତୀୟ ଶିକ୍ଷାନୀତି-୨୦୨୦ ଓ ବିଦ୍ୟାଳୟ ଶିକ୍ଷାରେ ଜାତୀୟ ପାଠ୍ୟକ୍ରମ ରୂପରେଖ-୨୦୨୩ରେ ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀମାନଙ୍କର ସର୍ବାଙ୍ଗୀଣ ବିକାଶ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବିଭିନ୍ନ ପାଠ୍ୟକ୍ରମ ଲକ୍ଷ୍ୟ ସ୍ଥିର କରାଯାଇଛି । ଏହି ଲକ୍ଷ୍ୟକୁ ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀମାନେ ହାସଲ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ରାଜ୍ୟ ଶିକ୍ଷକ ଶିକ୍ଷା ନିର୍ଦ୍ଦେଶାଳୟ ଏବଂ ରାଜ୍ୟ ଶିକ୍ଷା ଗବେଷଣା ଓ ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ ପରିଷଦ, ଓଡ଼ିଶା, ଭୁବନେଶ୍ୱରର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ନୂତନ ଶୈଳୀରେ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଇଛି । ଷଷ୍ଠ ଶ୍ରେଣୀ ନିମନ୍ତେ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସଂସ୍କୃତ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକର ନାମ ରଖାଯାଇଛି "ସଂସ୍କୃତ କଳିକା - ପ୍ରଥମୋ ଭାଗଃ" । ଭାଷା ଶିକ୍ଷା ସହିତ ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀମାନଙ୍କର ମନରେ ମାନବୀୟ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ସୃଷ୍ଟି କରାଇ ସେମାନଙ୍କୁ ସେବା, ନୀତି, ଆଦର୍ଶ, ମାତୃଭୂମି ପ୍ରୀତି, ଆମ ଜ୍ଞାନ ପରମ୍ପରା ଇତ୍ୟାଦି ବିଭୂତିରେ ଦୀକ୍ଷିତ କରାଇବା ଏହାର ଲକ୍ଷ୍ୟ । ତେଣୁ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ ରଖି ପୁସ୍ତକରେ ବିଭିନ୍ନ ବୃକ୍ଷଲତା, ପଶୁପକ୍ଷୀ, ପରିବେଶରେ ସହଜଲବ୍ଧ ବସ୍ତୁ, ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତି ଆଧାରିତ ଉଦାହରଣ ସମୂହକୁ ସନ୍ନିବେଶିତ କରାଯାଇଛି । ଦେବନାଗରୀ ଲିପିର ଲେଖନ ଶୈଳୀରୁ ଆରମ୍ଭ କରି, ବର୍ଣ୍ଣମାଳା, ଶବ୍ଦଗଠନ, ମୌଖିକ ଭାଷାର ବିକାଶ, ସର୍ଜନାତ୍ମକ ଚିନ୍ତନ ଓ କାର୍ଯ୍ୟର ବିକାଶ ନିମନ୍ତେ ଉକ୍ତ ପୁସ୍ତକରେ ବିଭିନ୍ନ ଶିକ୍ଷଣ କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଦତ୍ତ ହୋଇଛି । ଅଭିଜ୍ଞ ଶିକ୍ଷକ ଶିକ୍ଷୟିତ୍ରୀବୃନ୍ଦ ଏହି ପୁସ୍ତକ ଅନୁଯାୟୀ ନୂତନ ଶିକ୍ଷଣ କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ଶିକ୍ଷଣ ସାମଗ୍ରୀଦ୍ୱାରା ଶିକ୍ଷଣ-ଶିକ୍ଷାଦାନ କାର୍ଯ୍ୟ ସଂପାଦନ କଲେ କୋମଳମତି ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷା ସରଳ, ସୁବୋଧ ଓ ଉପାଦେୟ ହୋଇପାରିବ ବୋଲି ଆଶା ଓ ବିଶ୍ୱାସ ।

DRAFT

"ସଂସ୍କୃତ- କଳିକା - ପ୍ରଥମୋ ଭାଗଃ"ରେ ଅନ୍ତର୍ନିବିଷ୍ଟ ବିଷୟବିନ୍ଦୁ -

- ଦେବନାଗରୀ ଲିପିରେ ଲେଖନ ଶୈଳୀର ବିକାଶ ।
- ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦ ଓ ବାକ୍ୟର ଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ ।
- ମୌଖିକ ଭାଷାର ବିକାଶ ।
- ସଂସ୍କୃତରେ ବାର୍ତ୍ତାଳାପ ମାଧ୍ୟମରେ ଭାବର ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ ଓ ଆନନ୍ଦ ଉପଲବ୍ଧି ।
- ବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ ସରଳ ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦର ବିଭିନ୍ନ ରୂପ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପରିଚୟ ।
- ଚିତ୍ର ମାଧ୍ୟମରେ କୌତୂହଳର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ସହିତ ଅବବୋଧ ଦକ୍ଷତାର ବିକାଶ ।
- ସର୍ଜନାତ୍ମକ ଦକ୍ଷତାର ଅଭିବୃଦ୍ଧିରେ ସୁଯୋଗ ସୃଷ୍ଟି ।
- ସ୍ୱଶିକ୍ଷଣ ଦକ୍ଷତାର ବିକାଶ ଓ ଆତ୍ମିକ ରୁଚି ତଥା ଶିକ୍ଷଣ ମୂଲ୍ୟାୟନ ନିମନ୍ତେ ବିଭିନ୍ନ ଅଭ୍ୟାସ କାର୍ଯ୍ୟ ।
- ଅବସର ସମୟର ସଦୁପଯୋଗ ଓ ଅନୁସନ୍ଧିତ୍ସାର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ନିମନ୍ତେ ଗୃହକାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଦାନ ।
- ଶ୍ରବଣ, କଥନ, ଉପଯୁକ୍ତ ଧ୍ୱନି ଉଚ୍ଚାରଣ ସହ ଅକ୍ଷର ଓ ଶବ୍ଦ ଚିହ୍ନଟ, ଅବବୋଧ ସହ ପଠନ ତଥା ଲିଖନ ପରିଭାଷାଗତ ଦକ୍ଷତାର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ନିମନ୍ତେ ସୁଯୋଗ ।
- ମାନବୀୟ ମୂଲ୍ୟବୋଧ, ନୈତିକତା ଓ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକତା ଗୁଣର ବିକାଶ ନିମନ୍ତେ ନୀତିକଥା ଓ ପଦ୍ୟାବୃତ୍ତିର ସୁଯୋଗ ।

ଶିକ୍ଷକଙ୍କର ଭୂମିକା :

ସଂସ୍କୃତ ଭାଷା ଶିକ୍ଷଣ-ଶିକ୍ଷାଦାନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅଭିଜ୍ଞ ଶିକ୍ଷକଙ୍କର ଭୂମିକା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । ଜାତୀୟ ଶିକ୍ଷାନୀତି- ୨୦୨୦ର ଆଭିମୁଖ୍ୟ ଓ "ବିଦ୍ୟାଳୟର ଶିକ୍ଷାରେ ଜାତୀୟ ପାଠ୍ୟକ୍ରମ ରୂପରେଖ- ୨୦୨୩"ରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ପାଠ୍ୟକ୍ରମ ଲକ୍ଷ୍ୟକୁ ହାସଲ କରିବା ନିମନ୍ତେ "ସଂସ୍କୃତ-କଳିକା-ପ୍ରଥମୋ ଭାଗଃ" ନୂତନ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଇଛି । ଶିକ୍ଷଣ-ଶିକ୍ଷାଦାନର ଆବଶ୍ୟକ ସାମଗ୍ରୀର ଯଥାର୍ଥ ବ୍ୟବହାର, ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀଙ୍କର ଉତ୍ସାହ ଜିଜ୍ଞାସା ତଥା ପ୍ରାୟୋଗିକ ଦକ୍ଷତାର ଆବଶ୍ୟକତା ହେତୁ ପୁସ୍ତକଟିର କ୍ରିୟାନ୍ୱୟନ ଅଭିଜ୍ଞ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରୁଅଛି । ଶିକ୍ଷକ ବନ୍ଧୁଗଣ ଦୃଶ୍ୟ-ଶ୍ରାବ୍ୟ-ଯାନ୍ତ୍ରିକ ସାମଗ୍ରୀ ବ୍ୟବହାର କରି ସ୍ୱ ସ୍ୱ କୌଶଳରେ ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀଙ୍କ ମନରେ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷା ପ୍ରତି ରୁଚି ସୃଷ୍ଟି କରାଇପାରିଲେ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାର ପ୍ରଚାର ପ୍ରସାର ସୁଗମ ହୋଇପାରିବ । ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ପୁସ୍ତକ ରଚନା ଅପେକ୍ଷା ଶିକ୍ଷକ ବନ୍ଧୁଙ୍କର ଯଥାର୍ଥ ପ୍ରୟାସ ସର୍ବାଦୌ ସ୍ୱାଗତଯୋଗ୍ୟ । ଏହି ପୁସ୍ତକ ସମ୍ବନ୍ଧିତ ସର୍ଜନାତ୍ମକ ପରାମର୍ଶକୁ ଆମେ ସ୍ୱାଗତ କରିବୁ ।

ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ
ଶିକ୍ଷକ ଶିକ୍ଷା ନିର୍ଦ୍ଦେଶାଳୟ ଏବଂ ରାଜ୍ୟ ଶିକ୍ଷା ଗବେଷଣା
ଓ
ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ ପରିଷଦ, ଓଡ଼ିଶା, ଭୁବନେଶ୍ୱର

DRAFT

ପ୍ରାକ୍‌କଥନ

୧. ଉପକ୍ରମ :

ସଂସ୍କୃତ ଭାଷା ବୈଦିକ ଯୁଗରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଅତ୍ୟାଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନ ଯୁଗରେ ମଧ୍ୟ ମୌଳିକତା ବିସ୍ତାର କରିପାରିଛି । ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ଲିଖିତ ମୂଳ ଶାସ୍ତ୍ର-ବେଦ-ଉପନିଷଦ୍-ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର-ପୁରାଣ ଇତ୍ୟାଦିରେ ଅନେକ ବୈଜ୍ଞାନିକ ତଥ୍ୟ ଭରପୂର ହୋଇ ରହିଛି । ଆଦର୍ଶ ଓ ମାନବୀୟ ମୂଲ୍ୟବୋଧସମ୍ପନ୍ନ ଜୀବନଧାରଣ କରିବା ନିମନ୍ତେ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷା ମାନବ ସମାଜକୁ ପ୍ରେରଣା ଦିଏ । ସମ୍ବିଧାନର ଅଷ୍ଟମ ଅନୁଚ୍ଛେଦରେ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାକୁ ଆଧୁନିକ ଭାରତୀୟ ଭାଷାର ମାନ୍ୟତା ଦିଆଯାଇଛି । ଜାତୀୟ ଶିକ୍ଷାନୀତି- ୨ ୦ ୨ ୦ ଓ ଜାତୀୟ ପାଠ୍ୟକ୍ରମ ରୂପରେଖ- ୨ ୦ ୨ ୩ ବିଦ୍ୟାଳୟ ଶିକ୍ଷାରେ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାକୁ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦିଆଯାଇ କେତେକ ପାଠ୍ୟକ୍ରମ ଲକ୍ଷ୍ୟ ସ୍ଥିର କରାଯାଇଛି । ବିଶ୍ୱ ବନ୍ଧୁତ୍ୱ ପ୍ରତିଷ୍ଠା, ମାନବୀୟ ମୂଲ୍ୟବୋଧର ଅଭିବୃଦ୍ଧି, ଆଦର୍ଶ ଜୀବନ ଯାପନ, ଭୌତିକ ପରିବେଶ ପ୍ରତି ଯତ୍ନ ଓ ସୁରକ୍ଷା ଆଦିକୁ ଆଧାର କରି ଉଚ୍ଚ ପ୍ରାଥମିକ ସ୍ତରରୁ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାର ପ୍ରଚଳନ ଏକ ଅନନ୍ୟ ପ୍ରୟାସ ।

୨. ସାମାନ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ :

- ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀମାନଙ୍କୁ ଦେବନାଗରୀ ଲିପି ସହ ପରିଚିତ କରାଇବା ।
- ନିଜ ଲିପି ସହ ଓ ଦେବନାଗରୀ ଲିପିର ଶୁଦ୍ଧ ଲେଖନ ଶୈଳୀ ସହ ପରିଚିତ କରାଇବା ।
- ସଂସ୍କୃତ ଭାଷା ପ୍ରତି ରୁଚି ବଢ଼ାଇବା ।
- ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହାର କରି ପରସ୍ପର ଅଭିନୟ ଓ କଥାବାର୍ତ୍ତା ନିମନ୍ତେ ଅଭିରୁଚି ସୃଷ୍ଟି କରାଇବା ।
- ବିଭିନ୍ନ ପଶୁପକ୍ଷୀ ଆଧାରିତ ସଂସ୍କୃତ କଥା ଶୁଣିବା ଓ କହିବାରେ ଆଗ୍ରହ ସୃଷ୍ଟି କରାଇବା ।
- ସଂସ୍କୃତରେ ବ୍ୟବହୃତ ପଦକୁ ନିଜ ଭାଷାରେ ବ୍ୟବହାର କରାଇବା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରେରଣା ଦେବା ।
- ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀମାନଙ୍କର ମନରେ ଜାତୀୟ ସଂହତି ଭାବ ସୃଷ୍ଟି କରାଇବା ।
- ସଂସ୍କୃତ ଭାଷା ମାଧ୍ୟମରେ ନୈତିକ, ସାମାଜିକ ଓ ମାନବୀୟ ମୂଲ୍ୟବୋଧର ବିକାଶ କରାଇବା ସହ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଦିଗ ପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟ କରାଇବା ।
- ପରିବେଶର ସୁରକ୍ଷା ପ୍ରତି ସଚେତନତା ସୃଷ୍ଟି କରାଇବା ।
- ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ଉପଲବ୍ଧ ବିଭିନ୍ନ ଉପାଦେୟ ସୂକ୍ତିକୁ ଅଭ୍ୟାସ କରିବାକୁ ପ୍ରେରଣା ଦେବା ।
- ଶ୍ରବଣ-କଥନ-ଧ୍ୱନି ଓ ଶବ୍ଦ ଚିହ୍ନଟ, ଅବବୋଧନ ସହ ପଠନ ତଥା ଶୁଦ୍ଧ ଲିଖନ ପ୍ରତି ପ୍ରେରଣା ଦେବା ।

DRAFT

ବିଶେଷ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ :

- ଦୈନନ୍ଦିନ ଜୀବନରେ ବ୍ୟବହୃତ ଜିନିଷର ସଂସ୍କୃତ ନାମକୁ ଶୁଣି ଶୁଦ୍ଧ ଭାବରେ କହିବା ନିମନ୍ତେ ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀମାନଙ୍କୁ ଉତ୍ସାହିତ କରାଇବା ।
- ଚିତ୍ର ଦେଖି ନିର୍ଭୁଲ ଭାବରେ ଶବ୍ଦ ଉଚ୍ଚାରଣ କରି କହିବାକୁ ଉତ୍ସାହିତ କରାଇବା ।
- ଦେବନାଗରୀ ଲିପିର ଲେଖନ ଶୈଳୀକୁ ଅନୁସରଣ କରି ଶୁଦ୍ଧଭାବେ ଲେଖିବା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରେରଣା ଦେବା ।
- ଉପଯୁକ୍ତ ବିରାମ ଚିହ୍ନ ବ୍ୟବହାର କରି ଅକ୍ଷର ଓ ଶବ୍ଦକୁ ଚିହ୍ନି ସଂସ୍କୃତ ଅନୁଚ୍ଛେଦରେ ଥିବା ବାକ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ଶୁଦ୍ଧ ଭାବରେ ଉଚ୍ଚାରଣ କରି ପଢ଼ିବା ନିମନ୍ତେ ଉତ୍ସାହିତ କରାଇବା ।
- ଅର୍ଥବୋଧ ସହିତ ସଂସ୍କୃତ ଗଦ୍ୟାଂଶକୁ ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ଭାବେ ପଢ଼ିବାର ଯୋଗ୍ୟତା ସୃଷ୍ଟି କରିବା ।
- ସଂସ୍କୃତରେ ବ୍ୟବହୃତ ବିଭିନ୍ନ ପଦ ସହ ପରିଚିତ କରାଇବା ।
- ସଂସ୍କୃତ ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରତି ଜିଜ୍ଞାସା ସୃଷ୍ଟି କରାଇବା ତଥା ସଂସ୍କୃତରେ ଲିଖିତ ଶାସ୍ତ୍ରଗୁଡ଼ିକୁ ପାଠ କରିବାର ଦକ୍ଷତା ସୃଷ୍ଟି କରାଇବା ।
- ସଂସ୍କୃତରେ ରଚିତ ବିଭିନ୍ନ କବିତା, ସୂକ୍ତିକୁ ଉପଯୁକ୍ତ ତାଳ, ଛନ୍ଦ, ଲୟରେ ଗାନ କରିବାର କ୍ଷମତା ବୃଦ୍ଧି କରିବା ।
- ଦୃଶ୍ୟ-ଶ୍ରାବ୍ୟ ଉପକରଣ ମାଧ୍ୟମରେ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ଲିଖିତ କଥାବସ୍ତୁକୁ ଉପସ୍ଥାପନ କରି ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀଙ୍କ ବୋଧଗମ୍ୟତା ଓ ଅଭିରୁଚିକୁ ଅଭିବୃଦ୍ଧି କରାଇବା ।
- ଶ୍ରବଣ, କଥନ, ପଠନ, ଲେଖନ, ସମ୍ଭାଷଣ ଇତ୍ୟାଦି ଭାଷାଗତ ମୌଳିକ ଦକ୍ଷତାର ବିକାଶ କରାଇବା ।
- ସଂସ୍କୃତରେ ଥିବା ପ୍ରସଙ୍ଗକୁ ପଢ଼ି, ବୁଝି ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରି ଶିଖିବା ଓ ଉତ୍ତର କଥନ ତଥା ଲିଖନ ପ୍ରତି ଉତ୍ସାହିତ କରାଇବା ।

DRAFT

ସିଲାବସ୍ ଓ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ସମୀକ୍ଷା ପାଇଁ କୋର କମିଟି

୧.	କମିଶନର ତଥା ଶାସନ ସଚିବ, ବିଦ୍ୟାଳୟ ଓ ଗଣଶିକ୍ଷା ବିଭାଗ	ଅଧ୍ୟକ୍ଷ
୨.	ରାଜ୍ୟ ପ୍ରକଳ୍ପ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ, ଓଡ଼ିଶା ବିଦ୍ୟାଳୟ ଶିକ୍ଷା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ପ୍ରାଧିକରଣ	ସଦସ୍ୟ
୩.	ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ, ଉଚ୍ଚ ମାଧ୍ୟମିକ ଶିକ୍ଷା	ସଦସ୍ୟ
୪.	ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ, ମାଧ୍ୟମିକ ଶିକ୍ଷା	ସଦସ୍ୟ
୫.	ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ, ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷା	ସଦସ୍ୟ
୬.	ସଭାପତି, ମାଧ୍ୟମିକ ଶିକ୍ଷା ପରିଷଦ	ସଦସ୍ୟ
୭.	ଅଧ୍ୟକ୍ଷ, ଉଚ୍ଚ ମାଧ୍ୟମିକ ଶିକ୍ଷା ପରିଷଦ	ସଦସ୍ୟ
୮.	ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ, ପାଠ୍ୟ ପୁସ୍ତକ ଉତ୍ପାଦନ ଓ ବିକ୍ରୟ ନିର୍ଦ୍ଦେଶାଳୟ	ସଦସ୍ୟ
୯.	ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ, ବୈଷୟିକ ଶିକ୍ଷା ଓ ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ ନିର୍ଦ୍ଦେଶାଳୟ	ସଦସ୍ୟ
୧୦.	ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ, ଓଡ଼ିଶା ଭାଷା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ	ସଦସ୍ୟ
୧୧.	ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ, ସମାଜ କଲ୍ୟାଣ, ମହିଳା ଓ ଶିଶୁ ବିକାଶ ବିଭାଗ, ଓଡ଼ିଶା	ସଦସ୍ୟ
୧୨.	ଏନ ସି ଇ ଆର ଟି ପ୍ରତିନିଧି	ସଦସ୍ୟ
୧୩.	ଅଧ୍ୟକ୍ଷ, ଆଞ୍ଚଳିକ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ, ଭୁବନେଶ୍ୱର	ସଦସ୍ୟ
୧୪.	ପ୍ରଫେସର ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ପ୍ରଧାନ, ଅବସରପ୍ରାପ୍ତ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ, ଆଞ୍ଚଳିକ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ, ଭୋପାଳ ଏବଂ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ, ଏସ୍ ସି ଏଫ, ଓଡ଼ିଶା	ସଦସ୍ୟ
୧୫.	ଡକ୍ଟର ଗୋପାଳ ପ୍ରସାଦ ମହାପାତ୍ର, ଅବସରପ୍ରାପ୍ତ ପ୍ରାଧ୍ୟାପକ, ସଂସ୍କୃତ ବିଭାଗ	ସଦସ୍ୟ
୧୬.	ଡକ୍ଟର କିଶୋର ଚନ୍ଦ୍ର ମହାନ୍ତି, ଅବସରପ୍ରାପ୍ତ ଶିକ୍ଷାବିତ୍ (ବିଜ୍ଞାନ)	ସଦସ୍ୟ
୧୭.	ଡକ୍ଟର ବିନୟ ପଟ୍ଟନାୟକ, ମୁଖ୍ୟ ପରାମର୍ଶଦାତା, ଏନ ଏସ୍ ଟି ସି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ, ଏନ୍ ସି ଇ ଆର ଟି	ସଦସ୍ୟ
୧୮.	ଡକ୍ଟର ସୁଶାନ୍ତ କୁମାର ଦାସ, ପୂର୍ବତନ ସଭାପତି, ମାଧ୍ୟମିକ ଶିକ୍ଷା ପରିଷଦ, ଓଡ଼ିଶା	ସଦସ୍ୟ
୧୯.	ଡକ୍ଟର ଲଳିତ କୁମାର ଲେଙ୍କା, ଅବସରପ୍ରାପ୍ତ ପ୍ରାଧ୍ୟାପକ, ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗ, ଏକାମ୍ର କଲେଜ, ଭୁବନେଶ୍ୱର	ସଦସ୍ୟ
୨୦.	ଡକ୍ଟର ସରୋଜଲକ୍ଷ୍ମୀ ସିଂ, ଅଧ୍ୟକ୍ଷ, ରମାଦେବୀ ଉଚ୍ଚ ମାଧ୍ୟମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟ, ଭୁବନେଶ୍ୱର	ସଦସ୍ୟ
୨୧.	ଡକ୍ଟର ଖଗେଶ୍ୱର ଦାସ, ଇଂରାଜୀ ବିଶେଷଜ୍ଞ, ଅଧ୍ୟକ୍ଷ, ପଦ୍ମପୁର କଲେଜ, ବରଗଡ଼	ସଦସ୍ୟ
୨୨.	ଡକ୍ଟର ବଳରାମ ସାହୁ, ପ୍ରଫେସର ମାଇକ୍ରୋବାଇଓଲୋଜି, ସୋଆ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ, ଓଡ଼ିଶା କୃଷି ଓ ବୈଷୟିକ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ, ଭୁବନେଶ୍ୱର	ସଦସ୍ୟ
୨୩.	ଡକ୍ଟର ଗୌରାଙ୍ଗ ମହାନ୍ତି, ପଦାର୍ଥ ବିଜ୍ଞାନ ବିଶେଷଜ୍ଞ, ଅବସରପ୍ରାପ୍ତ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ, ଖଲ୍ଲିକୋଟ ସ୍ୱୟଂଶାସିତ କଲେଜ, ବ୍ରହ୍ମପୁର, ଗଞ୍ଜାମ	ସଦସ୍ୟ
୨୪.	ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ, ଶିକ୍ଷକ ଶିକ୍ଷା ନିର୍ଦ୍ଦେଶାଳୟ ଏବଂ ରାଜ୍ୟ ଶିକ୍ଷା ଗବେଷଣା ଓ ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ ପରିଷଦ, ଓଡ଼ିଶା	ସଦସ୍ୟ ସଚିବ

DRAFT

भारतगीतिका

कविवर: राधानाथ राय:

सर्वेषां नो जननी भारत-धरणी कल्पलतेयम् ।

जननीवत्सलतनयगणैस्तत् सम्यक् शर्म विधेयम् ।। ध्रुवम् ।।

हिमगिरि-सीमन्तित-मस्तकमिदमम्बुधि-परिगतपार्श्वम् ।

अस्मज्जन्मदमन्नदमनिशं श्रौतपुरातनमार्षम् ।।१ ।।

विजनितहर्षं भारतवर्षं विश्वोत्कर्षनिदानम् ।

भारतशर्मणि कृतमस्माभिर्नवमिदमैक्यविधानम् ।।२ ।।

भारत-हितसम्पादनमेव हि कार्यमिष्टमविपाकम् ।

भारतवर्जं किमपि न कार्यं निश्चितमित्यस्माकम् ।।३ ।।

भारतमेका गतिरस्माकं नापरास्ति भुवि नाम ।

सर्वादौ परिषत्कर्मणि तत् भारतमेव नमामः ।।४ ।।

DRAFT

॥ पाठानुक्रमणिका ॥

क्रमाङ्का:	पाठा:	विषया:	पृष्ठाङ्का:
		ପ୍ରାକ୍ କଥନ	
		ଭୂମିକା	
		ବନ୍ଦନା	
१.	प्रथम: पाठ:	वर्णपरिचय:	१
२.	द्वितीय: पाठ:	मात्रापरिचय:	१७
३.	तृतीय: पाठ:	मात्रायोग:	२३
४.	चतुर्थ: पाठ:	संयुक्ताक्षराणि	३०
५.	पञ्चम: पाठ:	लिङ्गपरिचय:	४३
६.	षष्ठ: पाठ:	वचनपरिचय:	५५
७.	सप्तम: पाठ:	सर्वनामानि	५८
८.	अष्टम: पाठ:	युष्मद्-अस्मद्शब्दप्रयोग:	७०
९.	नवम: पाठ:	संख्यागणना	८२
१०.	दशम: पाठ:	पूरणवाचकशब्दा:	९४
११.	एकादश: पाठ:	वासर:	९७
१२.	द्वादश: पाठ:	समय:	९९
१३.	त्रयोदश: पाठ:	शूरा: वयं धीरा: वयम्	१०४
१४.	चतुर्दश: पाठ:	अतिथिदेवो भव	११०
१५.	पञ्चदश: पाठ:	बुद्धि: सर्वार्थसाधिका	११६
१६.	षोडश: पाठ:	यो जानाति स: पण्डित:	१२०
१७.	सप्तदश: पाठ:	सुभाषितानि	१२७
१८.	अष्टादश: पाठ:	माधवस्य प्रियम् अङ्गम्	१३३
१९.	नवदश: पाठ:	स एव महान् चित्रकार:	१३८
२०.	विंश: पाठ:	परोपकार:	१४५

DRAFT

वन्दना

नमो गणेश ! विघ्नेश !

गिरिजानन्दन ! प्रभो !

मम विघ्नविनाशाय

गणाधिपतये नमः ।।

DRAFT

सरस्वति ! नमस्तुभ्यं

वरदे ! कामरूपिणि !

विद्यारम्भं करिष्यामि

सिद्धिर्भवतु मे सदा ।।

ଏହି ବିଷୟଟି ପିଲାମାନଙ୍କୁ ପଢ଼ାଇବା ନିମନ୍ତେ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ନୁହେଁ ।
ପିଲାମାନେ ଶ୍ରଦ୍ଧାରେ ପଢ଼ି ମନେ ରଖିବେ ।

वर्णपरिचयः (ବର୍ଣ୍ଣପରିଚୟଃ)

प्रथमः पाठः

स्वरवर्णाः (ସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣାଃ)

अ आ इ ई ऌ
उ ऊ ऋ ॠ

अ ଅ

अ

अधरः (ଅଧରଃ)

आ ଆ

आ

आपणः (ଆପଣଃ)

इ ଇ

इ

इनः (ଇନଃ)

ई ଈ

ई

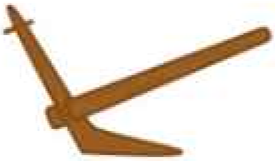

ईषः (ଈଷଃ)

DRAFT

उ ଉ	उ

उटज: (ଉଟଜଃ)

ऊ ଊ	ऊ

ऊषणम् (ଊଷଣମ୍)

ऋ ଋ	ऋ

ऋषभ: (ଋଷଭଃ)

ॠ ୠ	ॠ

ॠ

ॡ ୡ	ॡ

ॡ

DRAFT

ए ऐ ओ औ

ए ଏ

ए	ए					

एण: (ଏଣଃ)

ऐ ଐ

ऐ	ऐ					

ऐडक: (ଐଡ଼କଃ)

ओ ଓ

ओ	ओ					

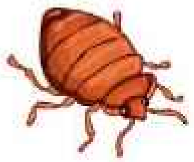

ओकण: (ଓକଣଃ)

औ ଔ

औ	औ					

औषधम् (ଔଷଧମ୍)

DRAFT

अभ्यासः (ଅଭ୍ୟାସ)

विशेषसूचना (ବିଶେଷସୂଚନା)

स्वरवर्णाः ह्रस्व-दीर्घ-प्लुत-भेदेन त्रिविधाः

(ସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣଗୁଡ଼ିକ ତିନିପ୍ରକାର ଯଥା- ହ୍ରସ୍ୱ, ଦୀର୍ଘ ଓ ପ୍ଳୁତ)

ह्रस्वस्वराः - अ इ उ ऋ लृ

(ହ୍ରସ୍ୱସ୍ୱର - ଅ, ଇ, ଉ, ଋ, ଌ)

दीर्घस्वराः - आ ई ऊ ॠ ए ऐ ओ औ

(ଦୀର୍ଘସ୍ୱର - ଆ ଈ ଊ ୠ ଏ ଐ ଓ ଔ)

एतेभ्यः दीर्घस्वरेभ्यः ए ऐ ओ औ सन्ध्यक्षराणि भवन्ति।

(ଏହି ଦୀର୍ଘସ୍ୱରଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ ଏ, ଐ, ଓ, ଔ ସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର ଅଟନ୍ତି)

रिक्तस्थानं पूरयतु (ଖାଲିସ୍ଥାନ ପୂରଣକର)

१. अ........इ........उ........ॠ........ए........ओ.........

२. ....आ.........ई.........ऊ..........ऋ..........ऐ..........औ

DRAFT

ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ପ୍ରତି

ଦେବନାଗରୀ ଅକ୍ଷର ସଂଗ୍ରହ କରି ପିଲାମାନଙ୍କୁ ବର୍ଣ୍ଣ ଚିହ୍ନାଇବାର ଅଭ୍ୟାସ ଓ କ୍ରମଶଃ ସଜାଇ ରଖିବା ପାଇଁ ଶିକ୍ଷକ / ଶିକ୍ଷିକାମାନେ ପ୍ରେରଣା ଯୋଗାଇବେ।

ଶବ୍ଦାର୍ଥାଃ - ଇନଃ - ସୂର୍ଯ୍ୟ, ଉଷଣମ୍ - ଅଦା, ଏଣଃ - ହରିଣ, ଐଡ଼କଃ - ମେଣ୍ଢା, ଓକଣଃ - ଓଡଶ (ଛାରପୋକ)

व्यञ्जनवर्णाः (ବ୍ୟଞ୍ଜନବର୍ଣ୍ଣ)

क ख ग घ

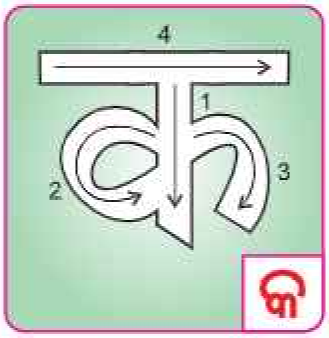

क

कमठः (କମଠଃ)

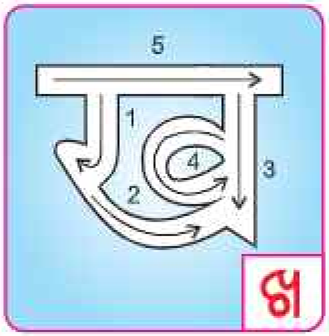

ख

खगः (ଖଗଃ)

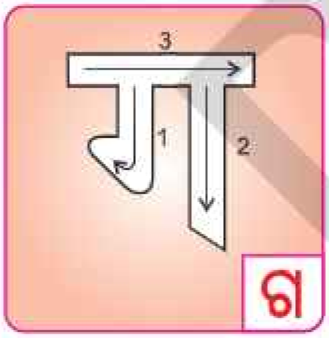

ग

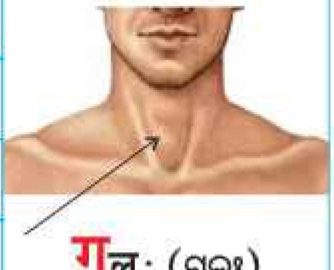

गलः (ଗଳଃ)

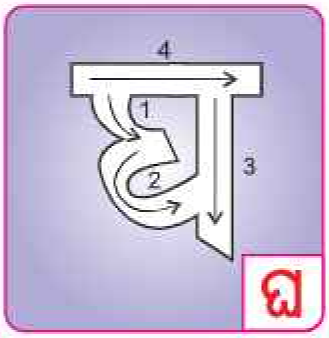

घ

घटः (ଘଟଃ)

DRAFT

ङ च छ ज

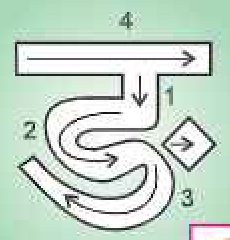

ଙ

ङ	ङ					

कङ्कणम् (କଙ୍କଣମ୍)

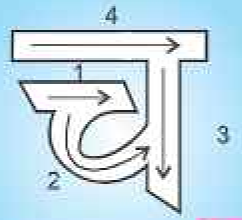

ଚ

च	च					

चषक: (ଚଷକଃ)

ଛ

छ	छ					

छग: (ଛଗଃ)

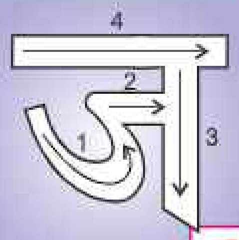

ଜ

ज	ज					

जलम् (ଜଳମ୍)

DRAFT

झ ञ ट ठ

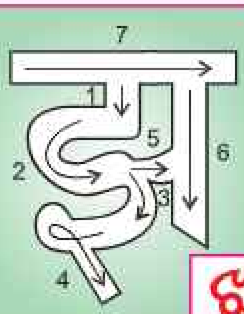

ଝ

झ

झषः (ଝଷଃ)

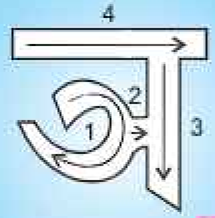

ଞ

ञ

ख**ञ्**जनः (ଖଞ୍ଜନଃ)

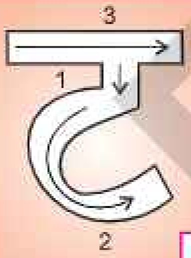

ଟ

ट

टङ्कम् (ଟଙ୍କମ୍)

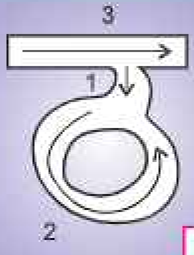

ଠ

ठ

म**ठ**ः (ମଠଃ)

DRAFT

ड ढ ण त

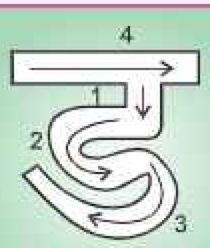

ଡ

ड	ड					

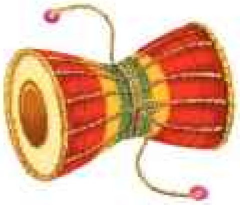

डमरु: (ଡମରୁଃ)

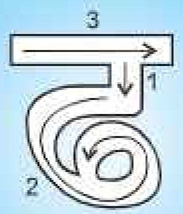

ଢ

ढ	ढ					

ढोल: (ଢୋଲଃ)

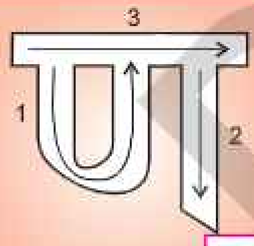

ଣ

ण	ण					

चरण: (ଚରଣଃ)

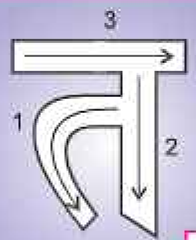

ତ

त	त					

तपन: (ତପନଃ)

DRAFT

थ द ध न

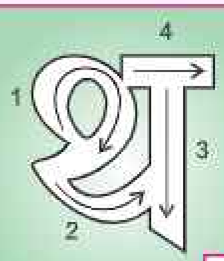

ଥ

थ	थ					

पथः (ପଥଃ)

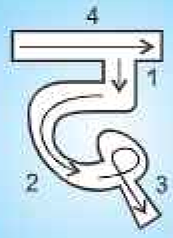

ଦ

द	द					

दशनः (ଦଶନଃ)

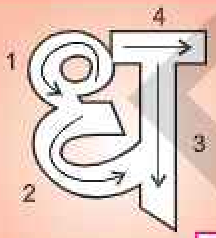

ଧ

ध	ध					

धनम् (ଧନମ୍)

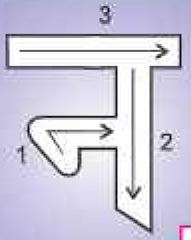

ନ

न	न					

नगः (ନଗଃ)

DRAFT

प फ ब भ

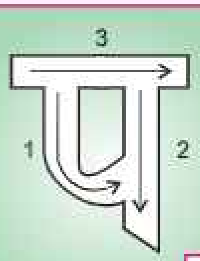

ପ

प ए

पदकम् (ପଦକମ୍)

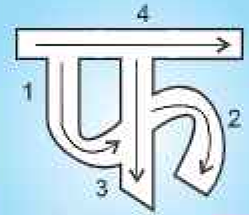

ଫ

फ फ

फलम् (ଫଳମ୍)

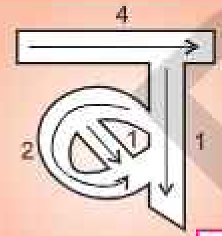

ବ

ब ब

बकः (ବକଃ)

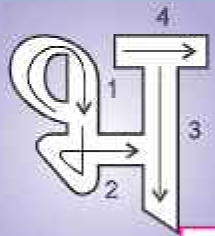

ଭ

भ भ

भटः (ଭଟଃ)

DRAFT

म य र ल

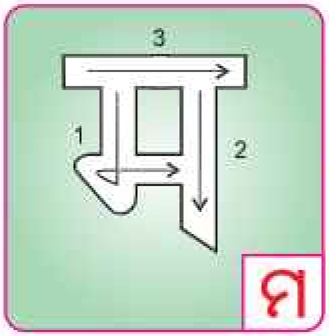

म म

मकर: (ମକରଃ)

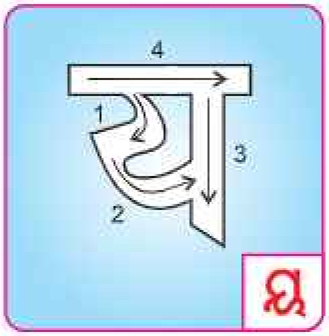

य य

यव: (ଯବଃ)

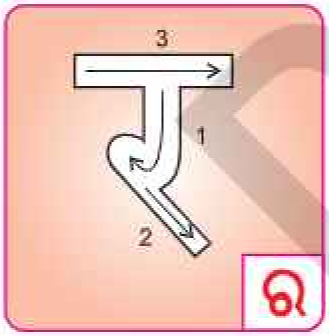

र र

रथ: (ରଥଃ)

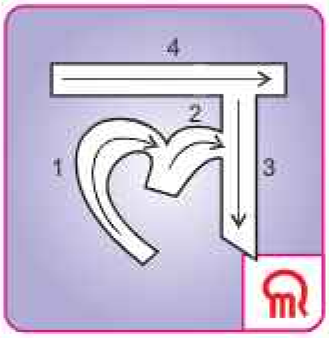

ल ल

लता (ଲତା)

DRAFT

व श ष स

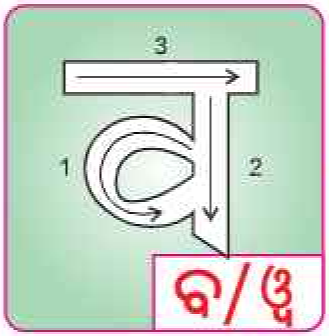

ବ/ଓ୍ୱ

व व

वदनम् (ବଦନମ୍)

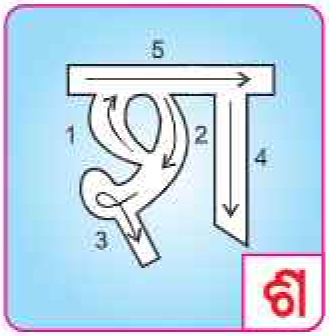

ଶ

श श

शशक: (ଶଶକଃ)

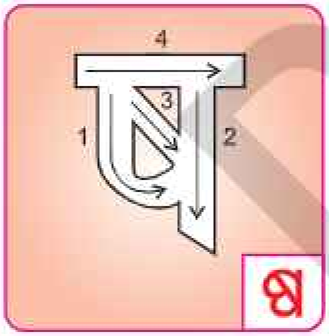

ଷ

ष ष

षट्पद: (ଷଟ୍‌ପଦଃ)

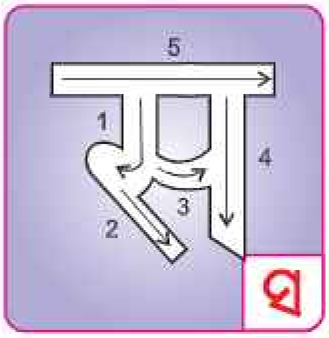

ସ

स स

सरट: (ସରଟଃ)

DRAFT

ह अं अः क्ष

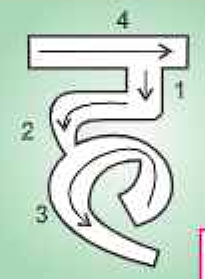

ହ

ह

हय: (ହୟଃ)

ଅଂ

अं

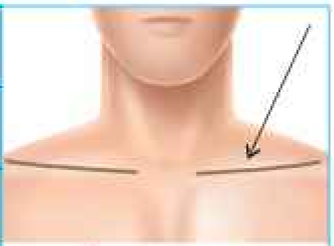

अंस: (ଅଂସଃ)

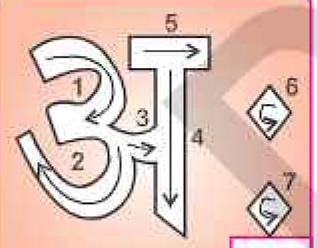

ଅଃ

अः

माधव: (ବିଷ୍ଣୁଃ)

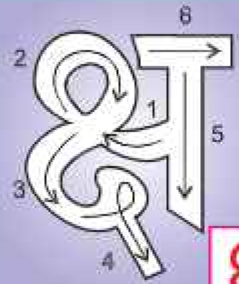

କ୍ଷ

क्ष

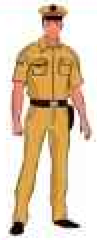

रक्षक: (ରକ୍ଷକଃ)

DRAFT

त्र ज्ञ श्र

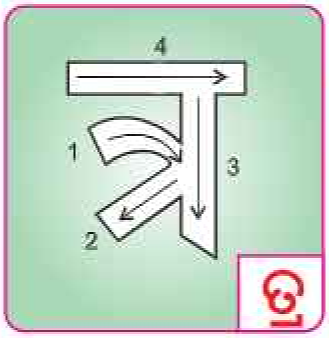

त्र	त्र					

पत्रम् (ପତ୍ରମ୍)

ज्ञ	ज्ञ					

यज्ञः (ଯଜ୍ଞଃ)

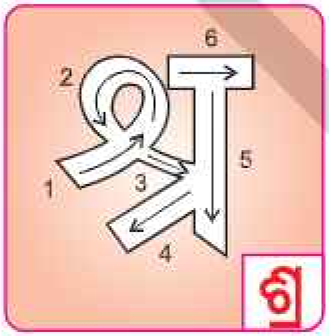

श्र	श्र					

श्रवणम् (ଶ୍ରବଣମ୍)

DRAFT

वर्णमाला (ବର୍ଣ୍ଣମାଳା)

(१) स्वरा: (ସ୍ୱର)

समानाक्षराणि (ସମାନାକ୍ଷର)	अ आ इ ई उ ऊ ऋ ॠ ऌ
सन्ध्यक्षराणि (ସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର)	ए ऐ ओ औ

(२) व्यञ्जनानि (ବ୍ୟଞ୍ଜନ)

वर्ग्या: (ବର୍ଗ୍ୟ) स्पर्शा: (ସ୍ପର୍ଶ)	क ख ग घ ङ
	च छ ज झ ञ
	ट ठ ड ढ ण
	त थ द ध न
	प फ ब भ म
अन्त:स्था: (ଅନ୍ତସ୍ଥ) अर्द्ध-स्वरा: (ଅର୍ଦ୍ଧସ୍ୱର)	य र ल व
ऊष्माण: (ଉଷ୍ମ)	श ष स ह
अयोगवाहौ (ଅଯୋଗବାହ) अनुस्वार: (ଅନୁସ୍ୱାର)	अं
विसर्ग: (ବିସର୍ଗ)	अ:

DRAFT

अभ्यास: (ଅଭ୍ୟାସ)

१. योजयतु (ଯୋଗ କର)

दशनः	
इनः	
टङ्कम्	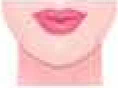
शशकः	
हयः	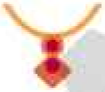
कमठः	
पदकम्	
रथः	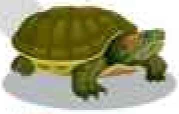
अधरः	

ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ପ୍ରତି :

ଶିକ୍ଷକ ବନ୍ଧୁ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଦତ୍ତ ଚିତ୍ରଗୁଡ଼ିକ ଦେଖାଇବେ । କାଗଜଖଣ୍ଡମାନଙ୍କରେ ଚିତ୍ରର ନାମ ଲେଖିଥିବେ । ଚିତ୍ର ତଳେ ଉପଯୁକ୍ତ ନାମ ଲେଖାଥିବା କାଗଜଖଣ୍ଡକୁ ଲଗାଇବାକୁ ପିଲାମାନଙ୍କୁ କହିବେ ।

ନିଜକାମ :

ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ପାଠ ଅନୁଯାୟୀ ବିଭିନ୍ନ ଚିତ୍ର ସଂଗ୍ରହ କରି ଆଣିବେ ଏବଂ ତା' ତଳେ ସଂସ୍କୃତରେ ତା'ର ନାମ ଲେଖିବେ ।

DRAFT

२. पश्यतु वदतु (ଦେଖ ଓ କୁହ)

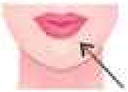 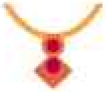

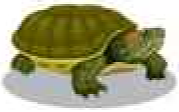 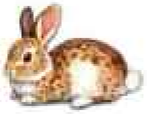

द्वितीयः पाठः
(ଦ୍ୱିତୀୟ ପାଠ)

मात्रापरिचयः (ମାତ୍ରାପରିଚୟ)

	स्वराः	→	अ	आ	इ	ई	उ	ऊ
व्यञ्जनानि ↓	मात्राः	→		ा	ि	ी	ु	ू
क्	→		क	का	कि	की	कु	कू
ख्	→							
ग्	→							
घ्	→							
ङ्	→							
च्	→		च	चा	चि	ची	चु	चू
छ्	→							
ज्	→							
झ्	→							
ञ्	→							

DRAFT

ऋ	ॠ	ऌ	ए	ऐ	ओ	औ
ृ	ॄ	★ ॢ	े	ै	ो	ौ

कृ	कॄ	कॢ	के	कै	को	कौ

चृ	चॄ	चॢ	चे	चै	चो	चौ

DRAFT

★ ॢ – ଏହାର ବ୍ୟବହାର ପ୍ରାୟ ବର୍ତ୍ତମାନ ଦେଖିବାକୁ ମିଳୁନାହିଁ ।

ट्	→	ट	टा	टि	टी	टु	टू
ठ्	→						
ड्	→						
ढ्	→						
ण्	→						

त्	→	त	ता	ति	ती	तु	तू
थ्	→						
द्	→						
ध्	→						
न्	→						

प्	→	प	पा	पि	पी	पु	पू
फ्	→						
ब्	→						
भ्	→						
म्	→						

DRAFT

टृ	टॄ	टॢ	टे	टै	टो	टौ
तृ	तॄ	तॢ	ते	तै	तो	तौ
पृ	पॄ	पॢ	पे	पै	पो	पौ

DRAFT

य्	→	य	या	यि	यी	यु	यू
र्	→						
ल्	→						
व्	→						

श्	→	श	शा	शि	शी	शु	शू
ष्	→						
स्	→						
ह्	→						

ं	→	अं	आं	इं	ईं	उं	ऊं
ः	→	अः	आः	इः	ईः	उः	ऊः

	यृ	यॄ	यॢ	ये	यै	यो	यौ
*	रृ	रॄ	रॢ				
	लृ	लॄ	लॢ				
	वृ	वॄ	वॢ				

DRAFT

शृ	शॄ	शॢ	शे	शै	शो	शौ

ऋं	ॠं	ऌं	एं	ऐं	ओं	औं
ऋः	ॠः	ऌः	एः	ऐः	ओः	औः

DRAFT

अयोगवाहानाम् अभ्यासं कुर्मः : ଆମେ ଅଯୋଗବାହ ବର୍ଣ୍ଣଗୁଡ଼ିକର ଅଭ୍ୟାସ କରିବା

क् + स्वरः + ं → कं कां

ख् + स्वरः + ः → खः खाः

---

* ऋ ॠ ऌ – एतानि त्रीणि मात्रायुक्ताक्षराणि क्रमेण इत्येवमपि प्रकारान्तरेण लिख्यन्ते

मात्रायोगः (ମାତ୍ରାଯୋଗ)

आकारयोगः (ଆ କାର ଯୋଗ)

क् + आ (ा) = का

(खा गा घा चा छा जा)

काकः

पादः

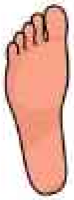

पताका

माला

इकारयोगः (ଇ କାର ଯୋଗ)

क् + इ (ि) = कि

(खि गि घि चि छि जि)

रविः

गिरिः

विडालः

बालिका

ଶବ୍ଦାର୍ଥ – ରବିଃ = ସୂର୍ଯ୍ୟ, ବିଡ଼ାଳଃ = ବିରାଡ଼ି, ଗିରିଃ = ପର୍ବତ

DRAFT

ईकारयोग: (ଈ କାର ଯୋଗ)

क् + ई (ी) = की

(खी गी घी ची छी जी)

नदी

शशी

कदली

वीणा

DRAFT

उकारयोग: (ଉ କାର ଯୋଗ)

क् + उ (ु) = कु

(तु थु दु धु नु पु)

शिशु:

तरु:

मुखम्

शुनक:

ଶବ୍ଦାର୍ଥ – ଶଶୀ = ଜହ୍ନ, ଶୁନକଃ = କୁକୁର, ମୁଖମ୍ = ମୁହଁ

ऊकारयाग: (ଊ କାର ଯୋଗ)

क् + ऊ (ू) = कू

(पू फू बू भू मू यू)

मूषिक:

वधू:

कूप:

मयूर:

DRAFT

ऋकारयोग: (ଋ କାର ଯୋଗ)

क् + ऋ (ृ) = कृ

(कृ गृ चृ छृ जृ पृ मृ सृ)

मृग:

वृक:

वृषभ:

कृषक:

ଶବ୍ଦାର୍ଥ - ବୃକଃ = ହେଟାବାଘ (ଗଧିଆ), ବଧୂଃ = ବୋହୂ

एकारयोगः (ଏ କାର ଯୋଗ)

क् + ए (े) = के

(रे ले वे शे षे से हे)

भेकः

मेषः

केशः

पेचकः

DRAFT

ऐकारयोगः (ଐ କାର ଯୋଗ)

क् + ऐ (ै) = कै

(गै पै बै मै सै है)

कैरवम् 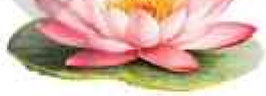

शैलः

सैनिकः

ଶବ୍ଦାର୍ଥ – କୈରବମ୍ = କଇଁଫୁଲ, ମେଷଃ=ମେଣ୍ଢା, ପେଚକଃ = ପେଚା, ଶୈଳଃ = ପର୍ବତ

ओकारयोगः (ଓ କାର ଯୋଗ)

क् + ओ (ो) = को

(गो घो पो बो भो मो सो शो)

कोकिलः

पोतः

गोलकम्

गोधा

औकारयोगः (ଔ କାର ଯୋଗ)

क् + औ (ौ) = कौ

(गौ पौ मौ सौ शौ हौ)

नौका

सौरजगत्

सौधः

ଶବ୍ଦାର୍ଥ - କୋକିଳଃ = କୋଇଲି, ପୋତଃ = ଜାହାଜ, ଗୋଧା = ଗୋଧି, ସୌଧଃ = କୋଠାଘର

DRAFT

अनुस्वार: (ং ଅନୁସ୍ୱାର)

क् + अं (ं) = कं

(खं गं घं चं जं पं बं सं हं)

हंस:

वंशी

सिंह:

शंख:

DRAFT

विसर्ग: (ଃ ବିସର୍ଗ)

क् + अ: (:) = क:

शिर: 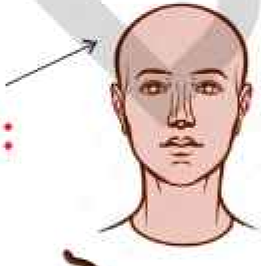

सर:

धनु:

नख: 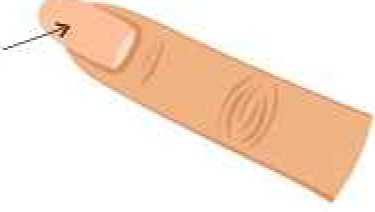

ଶବ୍ଦାର୍ଥ - ବଂଶୀ = ବଇଁଶୀ, ଶିରଃ = ମୁଣ୍ଡ, ସରଃ = ପୋଖରୀ

अभ्यास: (ଅଭ୍ୟାସ)

१. शब्दानुसारं चित्रं योजयतु (ଶବ୍ଦ ଅନୁଯାୟୀ ଚିତ୍ର ସଂଯୋଗ କର)

शुनक:

धेनु:

वानर:

कदली

आलुकम्

सेवम्

विडाल:

पेचक:

गोलदीप:

रेलयानम्

वृषभ:

DRAFT

चतुर्थः पाठः
(ଚତୁର୍ଥ ପାଠ)

संयुक्ताक्षरस्वरूपम् (ସଂଯୁକ୍ତାକ୍ଷରର ପୂର୍ବାଂଶ ରୂପ)

क	ख	ग	घ	ङ			
↓	↓	↓	↓	↓			
क्‍	ख्‍	ग्‍	घ्‍	ङ्			
च	छ	ज	झ	ञ			
↓	↓	↓	↓	↓			
च्‍	छ्	ज्‍	झ्‍	ञ्‍			
ट	ठ	ड	ढ	ण			
↓	↓	↓	↓	↓			
ट्	ठ्	ड्	ढ्	ण्‍			
त	थ	द	ध	न			
↓	↓	↓	↓	↓			
त्‍	थ्‍	द्	ध्‍	न्‍			
प	फ	ब	भ	म			
↓	↓	↓	↓	↓			
प्‍	फ्	ब्‍	भ्‍	म्‍			
य	र	ल	व	श	ष	स	ह
↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
य्‍/य्	्र	ल्‍	व्‍	श्‍	ष्‍	स्‍	ह्
क्ष	त्र	ज्ञ					
↓	↓	↓					
क्ष्‍	त्र्‍	ज्ञ्‍					

DRAFT

पश्यतु लिखतु (ଦେଖ ଓ ଲେଖ)

क् + क = क्क
କ୍ + କ = କ୍କ

कुक्कुटः

क् + य = क्य
କ୍ + ଯ = କ୍ୟ

चाणक्यः

क् + त = क्त
କ୍ + ତ = କ୍ତ

भक्तः

ङ् + क = ङ्क
ଙ୍ + କ = ଙ୍କ

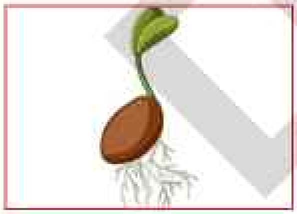

अङ्कुरः

ङ् + ख = ङ्ख
ଙ୍ + ଖ = ଙ୍ଖ

शङ्खः

ङ् + ग = ङ्ग
ଙ୍ + ଗ = ଙ୍ଗ

गङ्गा

ଶବ୍ଦାର୍ଥ - ଅଙ୍କୁରଃ = ଗଜା

DRAFT

ट् + ट = ट्ट
ଟ୍ + ଟ = ଟ୍ଟ

उट्टङ्कनयन्त्रम्

ड् + ग = ड्ग
ଡ୍ + ଗ = ଡ୍ଗ

खड्गः

त् + य = त्य
ତ୍ + ଯ = ତ୍ୟ

नृत्यम्

द् + ध = द्ध
ଦ୍ + ଧ = ଦ୍ଧ

बुद्धः

द् + म = द्म
ଦ୍ + ମ = ଦ୍ମ

पद्मम्

द् + य = द्य
ଦ୍ + ଯ = ଦ୍ୟ

विद्यालयः

ଶବ୍ଦାର୍ଥ – ଉଟ୍ଟଙ୍କନଯନ୍ତ୍ରମ୍ – ଟାଇପ୍‌ମେସିନ୍

ह् + म = ह्म
ହ୍ + ମ = ହ୍ମ

ब्रह्मचारी

ह् + ल = ह्ल
ହ୍ + ଲ = ହ୍ଲ

कह्लारम्

ह् + व = ह्व
ହ୍ + ବ = ହ୍ବ

आह्वानपत्रम्

ह् + ण =
ହ୍ + ଣ = ହ୍ଣ

गृह्णाति

ह् + न = ह्न
ହ୍ + ନ = ହ୍ନ

वह्निः

क् + र = क्र
କ୍ + ର = କ୍ର

चक्रम्

ଶବ୍ଦାର୍ଥ - କହ୍ଲାରମ୍ = ଧଳାପଦ୍ମ, ଆହ୍ବାନପତ୍ରମ୍ = ନିମନ୍ତ୍ରଣପତ୍ର

DRAFT

त् + र = त्र
ତ୍ + ର = ତ୍ର

म् + र = म्र
ମ୍ + ର = ମ୍ର

द् + र = द्र
ଦ୍ + ର = ଦ୍ର

नक्षत्रचिह्नम्

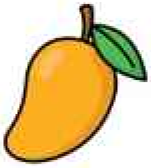

आम्रम्

द्रोणी

स् + र = स्र
ସ୍ + ର = ସ୍ର

ज् + र = ज्र
ଜ୍ + ର = ଜ୍ର

श् + र = श्र/श्र
ଶ୍ + ର = ଶ୍ର

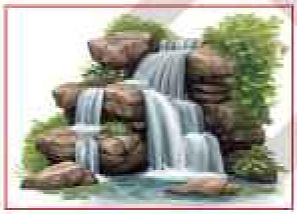

प्रस्रवणम्

वज्रम्

श्रवण:

ଶବ୍ଦାର୍ଥ - ପ୍ରସ୍ରବଣମ୍ = ଝରଣା, ବଜ୍ରମ୍ = ହୀରା, ଦ୍ରୋଣୀ = ବାଲ୍ଟି

DRAFT

र् + य = र्य
ର୍ + ଯ = ର୍ଯ

र् + त = र्त
ର୍ + ତ = ର୍ତ

र् + ग = र्ग
ର୍ + ଗ = ର୍ଗ

सूर्यः

कर्तरी

मार्गः

र् + द = र्द
ର୍ + ଦ = ର୍ଦ

र् + प = र्प
ର୍ + ପ = ର୍ପ

र् + ण = र्ण
ର୍ + ଣ = ର୍ଣ

गर्दभः

सर्पः

पर्ण्णम्

ଶବ୍ଦାର୍ଥ - ଗର୍ଦ୍ଦଭଃ = ଗଧ, ପର୍ଣ୍ଣମ୍ = ପତ୍ର

ग् + न = ग्न
ଗ୍ + ନ = ଗ୍ନ

ञ् + ज = ञ्ज
ଞ୍ + ଜ = ଞ୍ଜ

ञ् + छ = ञ्छ
ଞ୍ + ଛ = ଞ୍ଛ

अग्निः

पिञ्जः

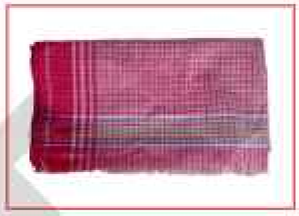
प्रोञ्छः

ञ् + च = ञ्च
ଞ୍ + ଚ = ଞ୍ଚ

ण् + ड = ण्ड
ଣ୍ + ଡ = ଣ୍ଡ

द् + व = द्व
ଦ୍ + ବ = ଦ୍ୱ

कुञ्चिका

मण्डूकः

द्वारम्

ଶବ୍ଦାର୍ଥ - ପ୍ରୋଞ୍ଛଃ = ଗାମୁଛା ବା ତଉଲିଆ
ପିଞ୍ଜଃ = ସୁଇଚ୍

DRAFT

ध् + व = ध्व
ଧ୍ + ବ = ଧ୍ୱ

ध्वजः

न् + य = न्य
ନ୍ + ଯ = ନ୍ୟ

सैन्यः

न् + न = न्न
ନ୍ + ନ = ନ୍ନ

जगन्नाथः

न् + द् + र = न्द्र
ନ୍ + ଦ୍ + ର = ନ୍ଦ୍ର

चन्द्रः

न् + थ = न्थ
ନ୍ + ଥ = ନ୍ଥ

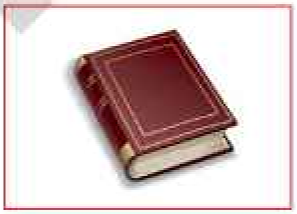

ग्रन्थः

म् + ब = म्ब
ମ୍ + ବ = ମ୍ବ

जम्बुकः

ଶବ୍ଦାର୍ଥ - ଗ୍ରନ୍ଥଃ = ବହି, ଜମ୍ବୁକଃ = ଶୃଗାଳ

DRAFT

ल् + ल = ल्ल
ଲ୍ + ଲ = ଲ୍ଲ

म् + भ = म्भ
ମ୍ + ଭ = ମ୍ଭ

य् + य = य्य
ଯ୍ + ଯ = ଯ୍ୟ

वेल्लनी

कुम्भ:

शय्या

ल् + व = ल्व
ଲ୍ + ବ = ଲ୍ୱ

व् + य = व्य
ବ୍ + ଯ = ବ୍ୟ

श् + च = श्च
ଶ୍ + ଚ = ଶ୍ଚ

खल्वाट:

व्यजनम्

वृश्चिक:

ଶବ୍ଦାର୍ଥ - କୁମ୍ଭଃ = ମାଠିଆ, ଶଯ୍ୟା - ଶେଜ, ଖଲ୍ୱାଟଃ = ଚନ୍ଦାମୁଣ୍ଡ ବ୍ୟକ୍ତି

DRAFT

श् + व = श्व
ଶ୍ + ବ = ଶ୍ୱ

ष् + प = ष्प
ଷ୍ + ପ = ଷ୍ପ

ष् + ण = ष्ण
ଷ୍ + ଣ = ଷ୍ଣ

अश्वः

पुष्पम्

उष्णीषम्

स् + त = स्त
ସ୍ + ତ = ସ୍ତ

स् + थ = स्थ
ସ୍ + ଥ = ସ୍ଥ

स् + फ = स्फ
ସ୍ + ଫ = ସ୍ଫ

स्तम्भः

स्थालिका

स्फोटकम्

ତୁମପାଇଁ କାମ - ଖାତାରେ ୫ଟି ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ଥିବା ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦ ଲେଖ ।

ଶବ୍ଦାର୍ଥ - ସ୍ଫୋଟକମ୍ = ଫଟକା ବା ବାଣ, ଉଷ୍ଣୀଷମ୍ - ପଗଡ଼ି

DRAFT

अभ्यासः (ଅଭ୍ୟାସ)

१. **अक्षराणि सन्ति । पदनिर्माणं करोतु ।**

(ଅକ୍ଷରଗୁଡ଼ିକ ନେଇ ପଦ ରଚନା କର)

स्था	ज	ली
व्य	घ्र	म्
क	लि	र्पः
स	द	का
प	म्	न

(क) ______________________

(ख) ______________________

(ग) ______________________

(घ) ______________________

(ङ) ______________________

२. **संस्कृतरूपं लिखतु । (ସଂସ୍କୃତ ରୂପ ଲେଖ)**

ଫୁଲ, ବାଣ, ଥାଳି, ବିଲୁଆ, କଇଁଚି

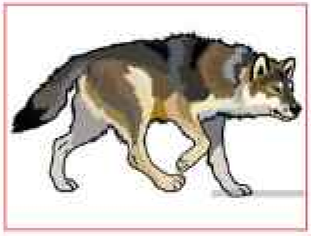

DRAFT

मिश्र: अभ्यास: (ମିଶ୍ର ଅଭ୍ୟାସ)

वर्ण-वियोग: (ବର୍ଣ୍ଣ ବିଯୋଜନ)

अज: =	अ + ज् + अ + :
राम: =	.....+.....+.....+.....+.....
हरि: =	.....+.....+.....+.....+
सीता: =	.....+.....+.....+.....+.....
वधू: =	.....+.....+.....+.....+.....
ऋषि: =	.....+.....+.....+.....+

मातृणम्	= म् + आ + त् + ऋ + ण् + अ + म्
क्लृप्तम्	= क् + लृ + प् + त् + अ + म्
लृकार:	= .....+ .....+ .....+ .....+ .....+ .....
देवा:	= .....+ .....+ .....+ .....+ .....
एकैक:	= .....+ .....+ .....+ .....+ .....+ .....
ओम्	= .....+ .....
औषधम्	= .....+ .....+ .....+ .....+ .....+ .....

क्य - वाक्यम् = व् + आ + क् + य् + अ + म्

न्य - मूर्धन्य: = ...+.....+.....+.....+.....+.....+.....+....+....

व्य - तालव्य: = ...+.....+.....+.....+.....+.....+.....+....

ह्य - बाह्यम् = ब् + आ + ह् + य् + अ + म्

क्र - क्रीडा = क् + र् + ई + ड् + आ

द - द्रष्टा = द्र + र् + अ + ष् + ट् + आ

ब्र - ब्रह्म = ब् + र् + अ + ह् + म् + अ

ह्म - ब्रह्मचारी = ...+.....+.....+.....+.....+.....+.....+....+....

ह्व - जाह्नवी = ...+.....+.....+.....+.....+.....+.....+....+....

ध्व - ध्वनि: = ध् + व् + अ + न् + इ:

स्व - सरस्वती = ...+.....+.....+.....+.....+.....+.....+....+....

र्ण - वर्ण: = व् + अ + र् + ण् + अ + :

र्ष - सप्तर्षि: = ...+.....+.....+.....+.....+.....+.....+....+....

DRAFT

क्क - ढक्का = द् + अ + क् + क् + आ

त्त - वित्तम् = ...+.....+.....+.....+.....+.....

द्म - पद्मम् = प् + अ + द् + म् + अ + म्

ब्द - शब्दः = ...+.....+.....+.....+.....+.....+.....+....+....

ञ्ज - व्यञ्जनम् = ...+.....+.....+.....+.....+.....

ण्ठ - कण्ठः = ...+.....+.....+.....+.....+.....

न्ध - सन्धिः = ...+.....+.....+.....+.....+.....

ंय - संयमः = स् + अ + ं + य् + अ + म् + अ + :

ंव– संवादः = ...+.....+.....+.....+.....+.....+.....+....+....

:ख - दुःखम् = द् + उ + : + ख् + अ + म्

न्द्र - इन्द्रः = इ + न् + द् + र् + अ + :

ण्ठ्य - कण्ठ्यः = क् + अ + ण् + ठ् + य् + अ + :

त्स्य - मत्स्यः = ...+.....+.....+.....+.....+.....+.....+....+....

न्ध्य - सन्ध्यक्षरम् = स् + अ + न् + ध् + य् + अ + क् + ष् + अ + र् + अ + म्

ंस्क - संस्कृतम् = ...+.....+.....+.....+.....+.....+.....+....+....

वर्ण-संयोगः (ବର୍ଣ୍ଣ ସଂଯୋଜନ)

द् + आ + श् + अ + र् + अ + थ् + इ + : = दाशरथिः

ह् + इ + म् + आ + ल् + अ + य् + अ + : = ____________

क् + ऋ + ष् + ण् + अ + : = ____________

क् + उ + क् + क् + उ + ट् + अ + : = ____________

स् + व् + अ + स् + त् + इ + क् + अ + : = ____________

श् + इ + क् + ष् + अ + क् + अ + : = ____________

DRAFT

लिङ्गपरिचयः (ଲିଙ୍ଗ ପରିଚୟ)

(अ) कारान्तपुंलिङ्गशब्दाः ଅକାରାନ୍ତପୁଂଲିଙ୍ଗଶବ୍ଦ

अजः

वृषभः

गजः

सिंहः

विडालः

काकः

मूषकः

कलसः

मशकः

मयूरः

मीनः

कृषकः 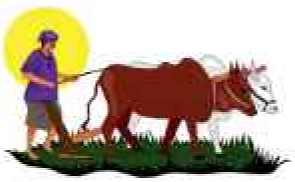

ଶବ୍ଦାର୍ଥ – ଅକାରାନ୍ତ – ଯେଉଁ ଶବ୍ଦ ଶେଷରେ 'ଅ' ଉଚ୍ଚାରିତ ହୁଏ ।

ମଶକଃ – ମଶା, ଅଜଃ – ଅଣ୍ଡିରାଛେଳି

मकर:

दीप:

सूर्य:

शिक्षक:

छात्र:

ताल:

कूप:

पादप:

पर्वत:

शकट:

चालक:

ଶବ୍ଦାର୍ଥ – ତାଳଃ – ତାଳଗଛ, ଚାଳକଃ – ଚାଳନାକାରୀ,

ଶକଟଃ – ଶଗଡ଼, ମକରଃ – କୁମ୍ଭୀର

DRAFT

आ कारान्तस्त्रीलिंङ्गशब्दाः ଆକାରାନ୍ତସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗଶବ୍ଦ

अजा 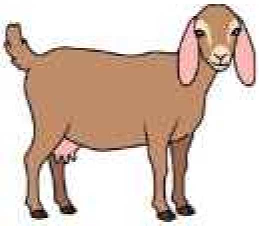

मक्षिका

वीणा

नौका

माला 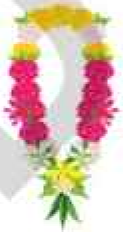

मापिका 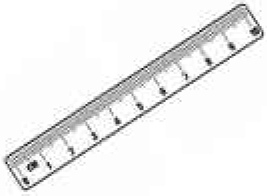

शिक्षिका

पेटिका 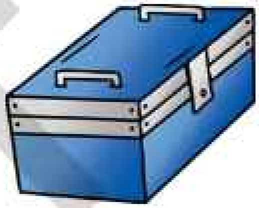

पाठशाला

मुद्रा

पताका

DRAFT

ଶବ୍ଦାର୍ଥ – ପେଟିକା – ପେଡ଼ି ବା ବାକ୍ସ, ପାଠଶାଳା – ବିଦ୍ୟାଳୟ,
ଅଜା – ମାଈଛେଳି

लता

यवनिका

तुला

चटका

उत्पीठिका

बालिका

पाकशाला

कुञ्चिका

ଶବ୍ଦାର୍ଥ - ଯବନିକା - ପରଦା, ଚଟକା - ମାଈ ବାଇ ଚଢ଼େଇ,

ଉତ୍ପୀଠିକା - ଟେବୁଲ୍, ପାକଶାଳା - ରୋଷେଇଘର

अ कारान्तनपुंसकलिङ्गशब्दाः ଅକାରାନ୍ତ ନପୁଂସକଲିଙ୍ଗଶବ୍ଦ

पत्रम्

नीडम्

नयनम्

विमानम्

वाद्यम्

भवनम्

पात्रम्

उद्यानम्

वातायनम्

कङ्कतम्

DRAFT

ଶବ୍ଦାର୍ଥ – ନୀଡ଼ମ୍ – ଚଢ଼େଇବସା, ବାତାୟନମ୍ – ଝରକା

कुटीरम्

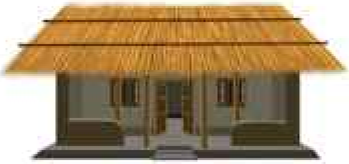

कमलम्

छत्रम्

उपनेत्रम्

लोकयानम्

सोपानम्

फलम्

दूरदर्शनम्

संगणकम्

सूत्रम्

ଶବ୍ଦାର୍ଥ – ସୋପାନମ୍ – ପାହାଚ, ସଂଗଣକମ୍ – କମ୍ପ୍ୟୁଟର, ସୂତ୍ରମ୍ – ସୂତା

DRAFT

इ कारान्तपुंलिङ्गशब्दा: ଇକାରାନ୍ତପୁଂଲିଙ୍ଗଶବ୍ଦ

मुनि:

कपि:

कवि: 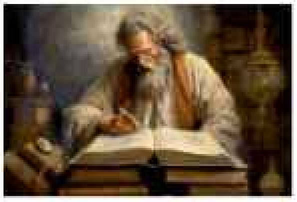

महोदधि:

गिरि: 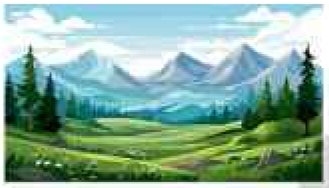

अग्नि:

DRAFT

उ कारान्तपुंलिङ्गशब्दा: ଉକାରାନ୍ତପୁଂଲିଙ୍ଗଶବ୍ଦ

साधु:

तरु:

शिशु:

विधु:

वेणु:

भानु:

ଶବ୍ଦାର୍ଥ – ମହୋଦଧିଃ – ସମୁଦ୍ର, ଅଗ୍ନିଃ – ନିଆଁ, ବିଧୁଃ – ଚନ୍ଦ୍ର

अभ्यासः (ଅଭ୍ୟାସ)

१. चित्रसमीपे उपयुक्तं पदं लिखतु (ଚିତ୍ର ନିକଟରେ ଉପଯୁକ୍ତ ପଦ ଲେଖ)

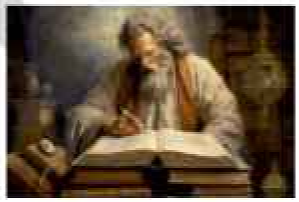

कपिः, मुनिः, गिरिः, महोदधिः, अग्निः, कविः

२. चित्रं पश्यतु संस्कृतनाम वदतु (ଚିତ୍ର ଦେଖ, ସଂସ୍କୃତ ନାମ କୁହ)

DRAFT

३. कस्य चित्रम् ? वदतु लिखतु च । (କାହାର ଚିତ୍ର, କୁହ ଏବଂ ଲେଖ)

गणेशः

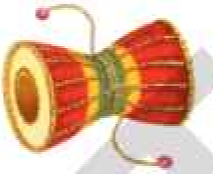

मृगः, अग्निः, गणेशः, चमसः, पादः, ढक्का

DRAFT

४. चित्रं पश्यतु । कोष्ठकात् समुचितान् वर्णसमूहान् चिनोतु, रिक्तस्थानानि पूरयतु

(ଚିତ୍ରଦେଖ । କୋଠରୀ ମଧ୍ୟରୁ ଉପଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣସମୂହକୁ ବାଛ, ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର)

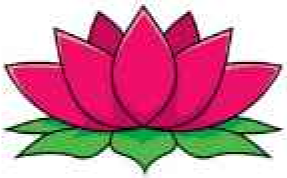

पङ्कजम्

च..........

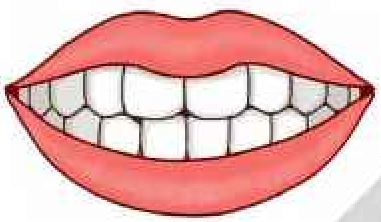

द..........

वृ..........

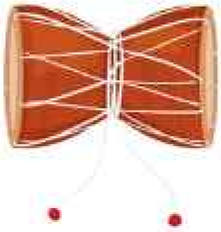

ढ..........जम्

श..........

क्का	क्ष:	का	ङ्ख:	न्ता:	न्द्र:

DRAFT

୫. प्रथम-वर्णेन पदं वदतु लिखन्तु च । (ଦିଆଯାଇଥିବା ଅକ୍ଷରକୁ ପ୍ରଥମେ ରଖି ପଦ କୁହ ଓ ଲେଖ)

अ	अग्निः	अस्त्रम्
क	....	....
च	....	....
प	....	....
र	....	....
इ	....	....

न	नदी	नौका
म	....	....
ह	....	....
त	....	....
व	....	....
श	....	....

୬. स्व-परिवारस्य सदस्यानां पूर्ण-नामानि लिखतु । (ନିଜ ପରିବାରର ସଦସ୍ୟମାନଙ୍କର ପୂର୍ଣ୍ଣନାମ ଲେଖ)

	उपाधिः	प्रथम-नाम	मध्य-नाम*	अन्त्य-नाम / कुल-नाम**
माता	श्रीमती			
पिता	श्रीमान्			
भगिनी	सुश्रीः			
भ्राता	श्रीमान्			
पितामही	श्रीमती			
पितामहः	श्रीमान्			
मातामही	श्रीमती			
मातामहः	श्रीमान्			

୭. कक्षाया: शिक्षिकाणां शिक्षकाणां च पूर्ण-नामानि लिखतु। (ଶ୍ରେଣୀର ଶିକ୍ଷିକା ଓ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କର ପୂର୍ଣ୍ଣନାମ ଲେଖ)

प्रथम-नाम	मध्य - नाम	अन्त्य-नाम

DRAFT

८. मित्राणां पूर्ण-नामानि लिखन्तु। (ମିତ୍ରମାନଙ୍କର ପୂର୍ଣ୍ଣନାମ ଲେଖ)

प्रथम-नाम	मध्यम-नाम	अन्त्य-नाम

* ମଧନାମ ଅସ୍ତିଚେତ୍, ପୂର୍ଣ୍ଣଂ ନାମ ଲିଖତୁ। ନାସ୍ତି ଚେତ୍ ରିକ୍ତଂ ତ୍ୟଜତୁ।

वयं जानीम: (ଆମେ ଜାଣିବା)

वर्णानां षट् उच्चारण-स्थानानि (ବର୍ଣ୍ଣଗୁଡ଼ିକର ଛଅଟି ଉଚ୍ଚାରଣ ସ୍ଥାନ)

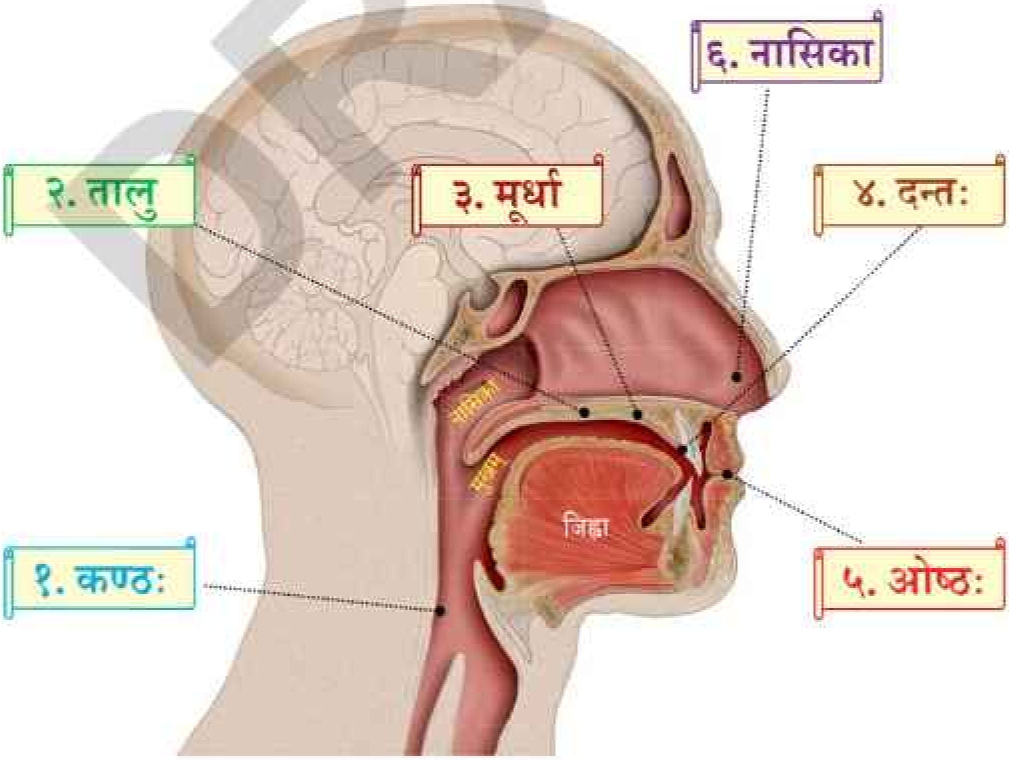

DRAFT

वचनपरिचयः (ବଚନ ପରିଚୟ)

उच्चैः पठतु (ଉଚ୍ଚସ୍ୱରରେ ପଢ଼) -

पुंलिङ्गम्

एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
बालकः	बालकौ	बालकाः
	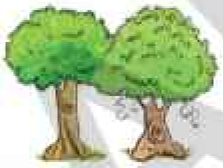	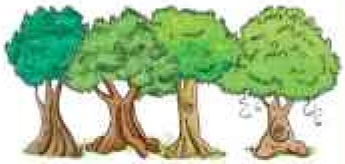
वृक्षः	वृक्षौ	वृक्षाः
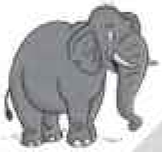	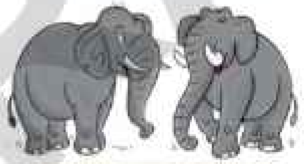	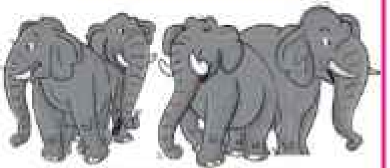
गजः	गजौ	गजाः

स्त्रीलिङ्गम्

एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
बालिका	बालिके	बालिकाः

DRAFT

वैद्या	वैद्ये	वैद्याः
		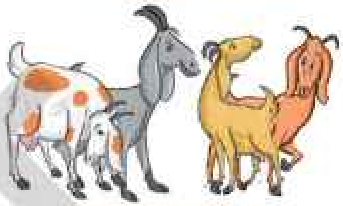
अजा	अजे	अजाः

नपुंसकलिङ्गम्

एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
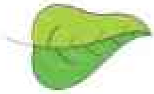		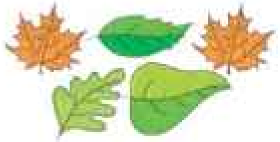
पत्रम्	पत्रे	पत्राणि
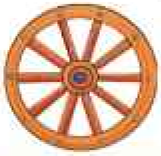	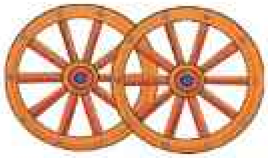	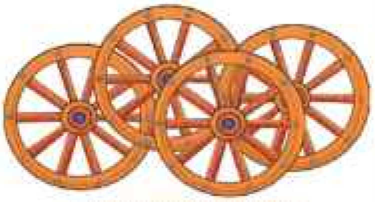
चक्रम्	चक्रे	चक्राणि
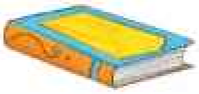		
पुस्तकम्	पुस्तके	पुस्तकानि

DRAFT

प्रथमपुरुषे क्रियापदानि (ପ୍ରଥମ ପୁରୁଷ କ୍ରିୟାପଦ)

एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
पठति	पठतः	पठन्ति
पिबति	पिबतः	पिबन्ति
खादति	खादतः	खादन्ति
गच्छति	गच्छतः	गच्छन्ति
क्रीडति	क्रीडतः	क्रीडन्ति

DRAFT

सप्तमः पाठः
(ସପ୍ତମ ପାଠ)

सर्वनामानि (ସର୍ବନାମ)

सः शुकः

तौ शुकौ

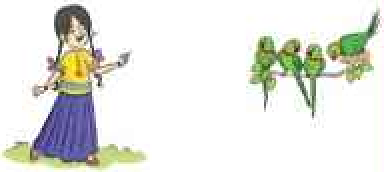

ते शुकाः

एषः बालकः

एतौ बालकौ

एते बालकाः

सा शिक्षिका

ते शिक्षिके

ताः शिक्षिकाः

एषा बालिका

एते बालिके

एताः बालिकाः

तत् फलम्

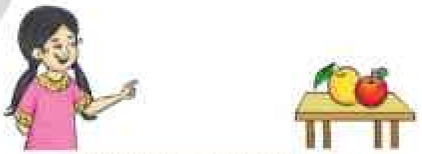

ते फले

तानि फलानि

एतत् फलम्।

एते फले

एतानि फलानि

DRAFT

पुंलिङ्गम् (एकवचनम्) (ଏକବଚନ)

सः कः ?
सः शिक्षकः।
सः किं करोति ?
सः पाठयति।
किं सः भ्रमति ?
न, सः न भ्रमति।
सः तु पाठयति।

पुंलिङ्गम् (द्विवचनम्) (ପୁଲିଙ୍ଗ - ଦ୍ୱିବଚନ)

तौ कौ ?
तौ मयूरौ।
तौ किं कुरुतः ?
तौ नृत्यतः।
किं तौ खादतः ?
न, तौ न खादतः।
तौ तु नृत्यतः।

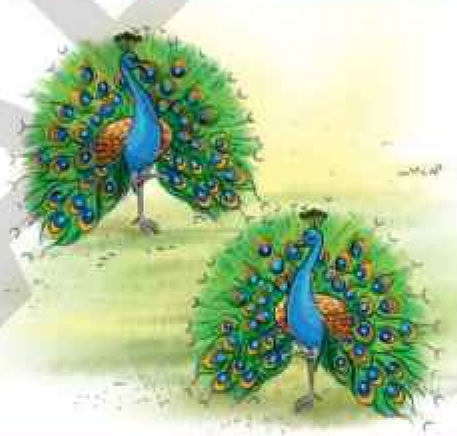

पुंलिङ्गम् (बहुवचनम्) (ପୁଲିଙ୍ଗ - ବହୁବଚନ)

ते के ?
ते बालकाः।
ते किं कुर्वन्ति ?
ते क्रीड़न्ति।
किं ते गायन्ति ?
न, ते न गायन्ति।
ते तु क्रीड़न्ति।

DRAFT

पुंलिङ्गम् (एकवचनम्) (ପୁଲିଙ୍ଗ- ଏକବଚନ)

एषः कः ?

एषः शिक्षकः।

शिक्षकः किं करोति ?

शिक्षकः लिखति।

किम् एषः पठति ?

न, एषः न पठति। एषः लिखति।

पुंलिङ्गम् (द्विवचनम्) (ପୁଲିଙ୍ଗ - ଦ୍ୱିବଚନ)

एतौ कौ ?

एतौ बालकौ।

बालकौ किं कुरुतः ?

बालकौ पठतः।

किम् एतौ लिखतः ?

न, एतौ न लिखतः। एतौ तु पठतः।

पुंलिङ्गम् (बहुवचनम्) (ପୁଲିଙ୍ଗ - ବହୁବଚନ)

एते के ?

एते बालकाः।

बालकाः किं कुर्वन्ति ?

बालकाः पिबन्ति।

किम् एते पिबन्ति ?

आम्, एते फलरसं पिबन्ति।

DRAFT

स्त्रीलिङ्गम् (एकवचनम्) (ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ- ଏକବଚନ)

सा का ?

सा वृद्धा।

सा किं करोति ?

सा विहरति।

किं सा क्रीडति ?

न, सा न क्रीडति।

सा तु विहरति।

स्त्रीलिङ्गम् (द्विवचनम्) (ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ - ଦ୍ୱିବଚନ)

ते के ?

ते अजे।

ते किं कुरुतः ?

ते चरतः।

किं ते पिबतः ?

न, ते न पिबतः।

ते तु चरतः।

स्त्रीलिङ्गम् (बहुवचनम्) (ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ - ବହୁବଚନ)

ताः काः ?

ताः महिलाः।

ताः किं कुर्वन्ति ?

ताः धावन्ति।

किं ताः गायन्ति ?

न, ताः न गायन्ति।

ताः तु धावन्ति।

स्त्रीलिङ्गम् (एकवचनम्) (ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ- ଏକବଚନ)

एषा का ?

एषा लता।

एषा किं करोति ?

एषा खादति।

किम् एषा पठति ?

न, एषा न पठति। एषा तु खादति।

स्त्रीलिङ्गम् (द्विवचनम्) (ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ - ଦ୍ୱିବଚନ)

एते के ?

एते बालिके।

एते किं कुरुतः ?

एते भ्रमतः।

किम् एते धावतः ?

न, एते न धावतः। एते तु भ्रमतः।

स्त्रीलिङ्गम् (बहुवचनम्) (ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ - ବହୁବଚନ)

एताः काः ?

एताः अजाः।

एताः किं कुर्वन्ति ?

एताः चरन्ति।

किम् एताः धावन्ति ?

न, एताः न धावन्ति। एताः तु चरन्ति।

DRAFT

नपुंसकलिङ्गम् (एकवचनम्) (ନପୁଂସକ ଲିଙ୍ଗ- ଏକବଚନ)

तत् किम् ?

तत् चन्द्रयानम्।

किं तत् विमानम् ?

न, तत् विमानं न।

तत् तु चन्द्रयानम् अस्ति।

नपुंसकलिङ्गम् (द्विवचनम्) (ନପୁଂସକ ଲିଙ୍ଗ - ଦ୍ୱିବଚନ)

ते के ?

ते पुस्तके।

किं ते पत्रे ?

न, ते पत्रे न।

ते तु पुस्तके स्तः।

नपुंसकलिङ्गम् (बहुवचनम्) (ନପୁଂସକ ଲିଙ୍ଗ - ବହୁବଚନ)

तानि कानि ?

तानि रेलयानानि ।

किं तानि बसयानानि ?

न, तानि बसयानानि न ।

तानि तु रेलयानानि सन्ति ।

DRAFT

नपुंसकलिङ्गम् (एकवचनम्) (ନପୁଂସକ ଲିଙ୍ଗ- ଏକବଚନ)

एतत् किम् ?

एतत् दूरदर्शनम्।

किम् एतत् सङ्गणकम् ?

न, एतत् सङ्गणकं न।

एतत् तु दूरदर्शनम् अस्ति।

नपुंसकलिङ्गम् (द्विवचनम्) (ନପୁଂସକ ଲିଙ୍ଗ - ଦ୍ୱିବଚନ)

एते के ?

एते फले।

किम् एते कन्दुके ?

न, एते कन्दुके न।

एते तु फले स्तः।

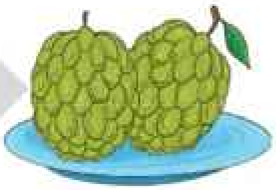

नपुंसकलिङ्गम् (बहुवचनम्) (ନପୁଂସକ ଲିଙ୍ଗ - ବହୁବଚନ)

एतानि कानि ?

एतानि पुस्तकानि।

किम् एतानि सोपानानि सन्ति ?

न, एतानि सोपानानि न।

एतानि तु पुस्तकानि सन्ति।

DRAFT

उच्चैः पठतु स्मरतु अवगच्छतु च (ଉଚ୍ଚସ୍ୱରରେ ପଢ଼, ମନେରଖ ଓ ବୁଝ)

पुंलिङ्गम्			स्त्रीलिङ्गम्			नपुंसकलिङ्गम्		
एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
सः	तौ	ते	सा	ते	ताः	तत्	ते	तानि
एषः	एतौ	एते	एषा	एते	एताः	एतत्	एते	एतानि
कः	कौ	के	का	के	काः	किम्	के	कानि

१. उदाहरणं पश्यतु रिक्तस्थानानि पूरयतु। (ଉଦାହରଣ ଦେଖ ଓ ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର)

यथा – बालकः .... बालकौ .... बालकाः

(क) चषकः ....

(ख) .... देवाः

(ग) सैनिकः ....

(घ) .... रजकौ ....

(ङ) शशकः ....

२. उदाहरणानुसारं कोष्ठकात् पदानि चिनोतु रिक्तस्थानेषु संयोजयतु
(ଉଦାହରଣ ଅନୁସାରେ କୋଠରୀ ଭିତରୁ ପଦ ବାଛ ଓ ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର)

यथा – सः शुकः ....

सः ....

सा ....

तत् ....

शुकः	स्यूतः	अजा	फलम्
पुष्पम्	महिला	वृक्षः	कुक्कुरः
शारदा	पुस्तकम्		

DRAFT

३. चित्राणि पश्यतु संस्कृतपदानि लिखतु च । (ଚିତ୍ର ଦେଖ ଓ ସଂସ୍କୃତ ରୂପ ଲେଖ)

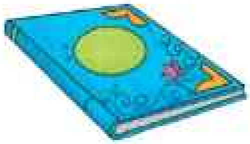

(क) पुस्तकम् ....

(ख) ....

(ग) ....

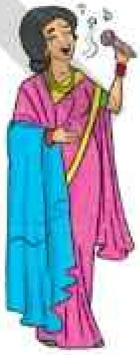

(घ) ....

DRAFT

४. उदाहरणानुसारं कोष्ठकात् पदानि चिनोतु रिक्तस्थानेषु लिखतु च ।
(ଉଦାହରଣ ଅନୁସାରେ କୋଠରୀରୁ ପଦଗୁଡ଼ିକୁ ବାଛ ଓ ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନରେ ଲେଖ)

बालकाः	वृक्षाः	शिक्षिकाः	पुष्पम्	फलम्	अजाः
मापिकाः	गायिका	रजकः	फलानि	सः	खातिका

एकवचनम्	बहुवचनम्
यथा – पुष्पम्	बालकाः
....	....
....	....
....	....
....	....
....	....

५. कोष्ठके कानिचन पदानि सन्ति, तानि पदानि उचिते घटे पूरयतु ।

(କୋଠରୀରେ କେତେକ ପଦ ଅଛି, ସେହି ପଦଗୁଡ଼ିକୁ ନେଇ ଉପଯୁକ୍ତ କଳସରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ କର)

सैनिकः चषकः गायिका मुद्रा जलम् कुक्कुरः द्वारम्
फलम् वृद्धा वृक्षः अजा वातायनम् महिला पुस्तकम् शुकः

६. उदाहरणानुसारं कोष्ठकात् उपयुक्तपदं चिनोतु रिक्तस्थानानि पूरयतु च ।

(ଉଦାହରଣ ଅନୁଯାୟୀ କୋଠରୀରୁ ଉପଯୁକ୍ତ ପଦ ବାଛ ଓ ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ଗୁଡ଼ିକୁ ପୂରଣ କର)

माला युवकौ पाठशाला मुखम् कमले
भवनानि बिडालः बालकाः बालिके मालाः

यथा – सा का ? सा पाठशाला ।

सः कः ?	तौ कौ ?	ते के ?
....	....	....
सा का ?	ते के ?	ताः काः ?
....	....	....
तत् किम् ?	ते के ?	तानि कानि ?
....	....	....

७. निम्नलिखितानि वाक्यानि अधिकृत्य उदाहरणानुसारं प्रश्ननिर्माणं करोतु ।

(ନିମ୍ନଲିଖିତ ବାକ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ଆଧାର କରି ଉଦାହରଣ ଅନୁଯାୟୀ ପ୍ରଶ୍ନ ପ୍ରସ୍ତୁତ କର)

यथा – सः गजः । – सः कः ?

(क) सः बालकः । – .... (ख) सा लता । – ....

(ग) सा पाठशाला । – .... (घ) तत् फलम् । – ....

(ङ) सः वृक्षः । – ....

DRAFT

८. परस्परसम्बद्धानि पदानि संयोजयतु, रिक्तस्थानेषु पूरयतु च।

(ପରସ୍ପର ସମ୍ବନ୍ଧଥିବା ପଦଗୁଡ଼ିକୁ ଯୋଡ ଓ ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର)

(क)	नर्तकी	गायति	नर्तकी नृत्यति।
(ख)	लेखकः	चालयति	....
(ग)	फलम्	नृत्यति	....
(घ)	कमलम्	लिखति	....
(ङ)	चालकः	पतति	....
(च)	गायिका	विकसति	....

९. बन्धनीभ्यः उचितानि पदानि चित्वा वाक्यानि रचयतु ।

(ବନ୍ଧନୀ ମଧ୍ୟରୁ ଉଚିତ ପଦ ବାଛି ବାକ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ଗଠନ କର)

यथा – कः / का लिखति ? (लेखकः, छात्रः, सा)

लेखकः लिखति। छात्रः लिखति। सा लिखति।

(क) कः / का धावति ? (बालिका, शुनकः)

....

(ख) कः / का पठति ? (सुरेशः, कमला)

....

(ग) किं पतति ? (फलम्, कुसुमम्)

....

(घ) का / कः गच्छति ? (शिक्षिका, सेवकः)

....

(ङ) का / किम् अस्ति ? (माता, वाहनम्)

....

DRAFT

गृहकार्यम् (ଗୃହକାର୍ଯ୍ୟ)

१. १० गृहवस्तुनामानि लिङ्गविभागेन लिखन्तु ।
(ଦଶଗୋଟି ଘରୋଇ ଜିନିଷର ଲିଙ୍ଗ ବିଭାଗକରି ନାମ ଲେଖ)

२. अथ: केचन व्यावहारिका: शब्दा: सन्ति । तेषाम् अर्थं शिक्षकस्य साहाय्येन लिखतु। (ନିମ୍ନଲିଖିତ କେତେକ ବ୍ୟାବହାରିକ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ମାତୃଭାଷାରେ ଲେଖ)

अकारान्त-पुंलिङ्गगम्	आकारान्त स्त्रीलिङ्गम्	इकारान्त पुंलिङ्गम्	अकारान्त नपुंसकलिङ्गम्
आसन्द:	बालिका	मुनि:	फलम्
सुधाखण्ड:	महिला	कवि:	उपनेत्रम्
स्यूत:	शाटिका	रवि:	युतकम्
विद्यालय:	पेटिका	पति:	मन्दिरम्
वृक्ष:	पादुका	विधि:	भवनम्
कट:	उत्पीठिका	निधि:	वातायनम्
ताल:	रोटिका	अग्नि:	व्यजनम्
दर्पण:	स्थालिका	गिरि:	भोजनम्
दीप:	कुञ्चिका	हरि:	कदलीफलम्
घट:	सूचिका	अरि:	द्वारम्
दण्डदीप:	तूलिका	नरपति:	उद्यानम्
गज:	छुरिका	तरणि:	सूच्चौषधम्
युवक:	गृहगोधिका	कपि:	दिनम्
प्रश्न:	दिनदर्शिका	महोदधि:	उत्तरम्
शुनक:	खट्वा	मणि:	उष्णीषम्
आचार्य:	शाखा	उदधि:	वस्त्रम्
खग:	शिक्षिका	यति:	नगरम्

DRAFT

युष्मद्-अस्मद्-शब्दप्रयोगः
(ଯୁଷ୍ମଦ୍ ଓ ଅସ୍ମଦ୍ ଶବ୍ଦପ୍ରୟୋଗ)

अष्टमः पाठः
(ଅଷ୍ଟମ ପାଠ)

मम नाम भरतः। **अहं** छात्रः।

मम नाम गणेशः। **अहं** शिक्षकः।

मम नाम गौतमः। **अहं** चिकित्सकः।

मम नाम राघवः। **अहं** कृषकः।

(ଯୁଷ୍ମଦ୍ ଓ ଅସ୍ମଦ୍ ଶବ୍ଦ ଦୁଇଟି ପୁଂଲିଙ୍ଗ ଓ ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗରେ ରୂପ ସମାନ ରହେ)

DRAFT

मम नाम मेनका। **अहं** छात्रा।

मम नाम प्रियंवदा। **अहं** शिक्षिका।

मम नाम सुमित्रा। **अहं** चिकित्सिका।

मम नाम राधिका। **अहं** सैनिकी।

DRAFT

पुंलिङ्गम् (ପୁଂଲିଙ୍ଗ)

त्वं कः ? अहं सैनिकः।	युवां कौ ? आवां सैनिकौ।	यूयं के ? वयं सैनिकाः।

त्वं कः ? अहं गायकः।	युवां कौ ? आवां गायकौ।	यूयं के ? वयं गायकाः।

त्वं कः ? अहं पत्रकारः।	युवां कौ ? आवां पत्रकारौ।	यूयं के ? वयं पत्रकाराः।

त्वं कः ? अहं पाचकः।	युवां कौ ? आवां पाचकौ।	यूयं के ? वयं पाचकाः।

DRAFT

स्त्रीलिङ्गम् (ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ)

DRAFT

त्वं चित्रकारः असि। युवां चित्रकारौ स्थः। यूयं चित्रकाराः स्थ।

अहम् आरक्षकः अस्मि। आवाम् आरक्षकौ स्वः। वयम् आरक्षकाः स्मः।

DRAFT

त्वं गायिका असि। युवां गायिके स्थः। यूयं गायिकाः स्थ।

अहं चिकित्सिका अस्मि। आवां चिकित्सिके स्वः। वयं चिकित्सिकाः स्मः।

ଶବ୍ଦାର୍ଥଃ - ପାଚକଃ - ରୋଷେୟା, ବାଲା - ବାଳିକା

'म्' इत्यस्य अनुस्वारस्य च लेखननियमः

व्यञ्जनवर्णात् पूर्वं पदान्तस्य 'म्' इत्यस्य स्थाने 'अनुस्वारः' लेखनीयः।

यथा – पुस्तकं नास्ति। पुस्तकम् अस्ति।

वयम् अभ्यासं कुर्मः (ଆମେ ଅଭ୍ୟାସ କରିବା)

१. उच्चैः पठतु अवगच्छतु च । (ଉଚ୍ଚ ସ୍ୱରରେ ପଢ଼ ଓ ବୁଝ)

त्वमेव माता च पिता त्वमेव, त्वमेव बन्धुश्च सखा त्वमेव।
त्वमेव विद्या द्रविणं त्वमेव, त्वमेव सर्वं मम देवदेव॥

त्वम् एव माता, त्वम् एव पिता, त्वम् एव बन्धुः, त्वम् एव सखा,
त्वम् एव विद्या, त्वम् एव द्रविणम्, देवदेव! त्वम् एव मम सर्वम्।

ଶବ୍ଦାର୍ଥଃ - ଏବ - ନିଶ୍ଚୟ, ହିଁ। ଦ୍ରବିଣମ୍-ଧନ। ଦେବଦେବ - ଦେବତାଙ୍କ ଦେବତା

२. उदाहरणानुगुणम् अधोलिखितेषु वाक्येषु कोष्ठकात् उचितैः पदैः रिक्तस्थानानि पूरयन्तु ।
(ଉଦାହରଣ ଅନୁସାରେ କୋଠରୀ ମଧ୍ୟରୁ ଉପଯୁକ୍ତ ପଦବାଛି ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର)

त्वं	युवां	यूयं	अहम्	आवां	वयं

यथा – त्वं छात्रः असि।

(क) .... शिक्षकौ स्वः।

(ख) मञ्चे .... स्थ।

(ग) अत्र .... अस्मि।

(घ) सभायां .... स्थः।

(ङ) विद्यालये .... स्मः।

(च) वैद्यालये .... चिकित्सिका असि।

DRAFT

३. चित्रं दृष्ट्वा उदाहरणस्य अनुगुणं वाक्यानि लिखतु —
ଚିତ୍ର ଦେଖି ଉଦାହରଣ ଅନୁଯାୟୀ ବାକ୍ୟ ଲେଖ।

यथा – अहं शिक्षकः अस्मि। आवां शिक्षकौ स्वः। वयं शिक्षकाः स्मः।

(क)

अहं क्रीडकः अस्मि। .... स्वः। .... स्मः।

(ख)

अहं नर्तकः अस्मि। .... स्वः। .... स्मः।

(ग)

अहं चालकः अस्मि। .... स्वः। .... स्मः।

DRAFT

यथा – अहम् आरक्षिका अस्मि। | आवाम् आरक्षिके स्वः। | वयम् आरक्षिकाः स्मः।

(घ)

अहं छात्रा अस्मि। | .... स्वः। | .... स्मः।

(ङ)

अहं गायिका अस्मि। | .... स्वः। | .... स्मः।

अहं सेविका अस्मि। | .... स्वः। | .... स्मः।

DRAFT

यथा – त्वं चिकित्सकः असि। | युवां चिकित्सकौ स्थः। | यूयं चिकित्सकाः स्थ।

(छ)

त्वं लेखकः असि। | ………… ………… स्थः। | ………… ………… स्थ।

(ज)

त्वं सैनिकः असि। | ………… ………… स्थः। | ………… ………… स्थ।

(झ)

त्वं क्रीड़कः असि। | ………… ………… स्थः। | ………… ………… स्थ।

DRAFT

यथा – त्वं क्रीड़िका असि। | युवां क्रीड़िके स्थः। | यूयं क्रीड़िकाः स्थ।

(ञ)

त्वं वीराङ्गना असि। | .... स्थः। | .... स्थ।

(ट)

त्वं छात्रा असि। | .... स्थः। | .... स्थ।

(ठ)

त्वं धाविका असि। | .... स्थः। | .... स्थ।

DRAFT

४. उदाहरणानुगुणं वाक्यानि परस्परं योजयन्तु ।
(ଉଦାହରଣ ଅନୁଯାୟୀ ବାକ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ପରସ୍ପର ଯୋଡ଼)

यथा –	त्वं बालिका असि।	युवां बालिके स्थः।	यूयं बालिकाः स्थ।
(क)	त्वं बालिका असि।	आवां शिक्षकौ स्वः।	यूयं बालिकाः स्थ।
(ख)	अहं गायकः अस्मि।	युवां बालिके स्थः।	यूयं छात्राः स्थ।
(ग)	त्वं छात्रः असि।	आवां गायकौ स्वः।	वयं शिक्षकाः स्मः।
(घ)	अहं शिक्षकः अस्मि।	युवां छात्रौ स्थः।	वयं गायकाः स्मः।

५. उदाहरणानुगुणम् प्रश्ननिर्माणं करोतु।
(ଉଦାହରଣ ଅନୁଯାୟୀ ଉତ୍ତରଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରଶ୍ନ ପ୍ରସ୍ତୁତ କର)

यथा -	त्वं चिकित्सकः।	कः चिकित्सक ?	त्वं कः?
(क)	त्वं क्रीडकः।	....	....
(ख)	युवां बालकौ	कौ बालकौ?	युवां कौ?
(ग)	युवां छात्रौ।	....	....
(घ)	अहं न्यायाधीशः।	अहं कः?	कः न्यायाधीशः?
(ङ)	अहं कृषकः।	....	....
(च)	वयं शिक्षिकाः।	काः शिक्षिकाः?	वयं काः?
(छ)	वयं सेविकाः	....	....

DRAFT

वयं जानीमः (ଆମେ ଜାଣିବା)

- भवान्/भवती, भवन्तौ/भवत्यौ, भवन्तः/भवत्यः - एतेषां प्रयोगः प्रथमपुरुषस्य क्रियापदेन सह भवति ।
- त्वं, युवां, यूयम् – एतेषां प्रयोगः मध्यमपुरुषस्य क्रियापदेन सह भवति।
- अहम्, आवां, वयम् – एतेषां प्रयोगः उत्तमपुरुषस्य क्रियापदेन सह भवति।

पुरुषः	एकवचनम्		द्विवचनम्		बहुवचनम्	
प्रथमपुरुषः	भवान् / भवती	**अस्ति**	भवन्तौ / भवत्यौ	**स्तः**	भवन्तः / भवत्यः	**सन्ति**
मध्यमपुरुषः	त्वम्	**असि**	युवां	**स्थः**	यूयं	**स्थ**
उत्तमपुरुषः	अहम्	**अस्मि**	आवां	**स्वः**	वयं	**स्मः**

DRAFT

गीतम् - अहं पठामि

अहं पठामि संस्कृतम् ।
अहं वदामि संस्कृतम् ।
अहं लिखामि संस्कृतम् ।
सदैव सुन्दराक्षरम् ।

अहं स्मरामि मातरम् ।
अहं भजामि मातरम् ।
अहं नमामि मातरम् ।
सदैव भक्तिपूर्वकम् ।

संख्या (ସଂଖ୍ୟା)

एकम्
(१)

द्वे
(२)

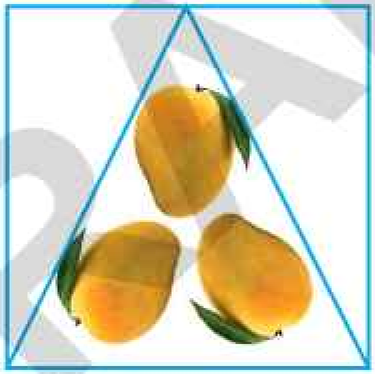

त्रीणि
(३)

चत्वारि
(४)

पञ्च
(५)

DRAFT

षट्
(६)

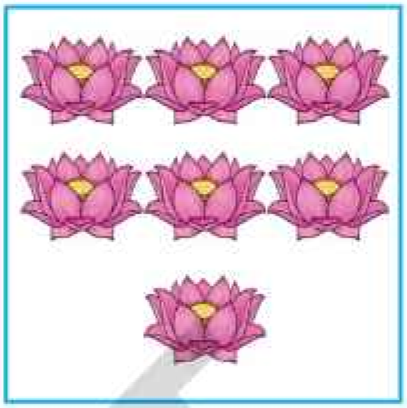

सप्त
(७)

अष्ट
(८)

नव
(९)

दश
(१०)

DRAFT

संख्यागणना

छात्राः ! अत्र कक्षायां भवन्तः कति जनाः सन्ति ?
सुमितः, विश्वनाथः, वीणा, उदिता, कमला, प्रीतिः, निरुपमा, प्रशान्तः, देवेशः अहं च स्मः।
तर्हि कति छात्राः सन्ति ? गणयतु।
एकम् एकम् एकम् एकम् एकम् एकम् .... ।
अहो ! भवन्तः संस्कृतेन गणनां न जानन्ति। अस्तु, अधुना संख्यागणनां पठामः। अहम् एकं सुन्दरं संख्यागीतं गायामि। भवन्तः अनुगायन्तु।

एकः सूर्यः चन्द्रोऽप्येकः
मानवकुलमप्येकम्।
द्वे नयने ननु जीविनि सकले
प्रभवति सर्वो द्रष्टुम्॥

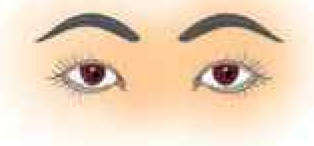

लोकशङ्करस्त्रिनयनमूर्तिः
नमाम्यहं तं प्रतिदिवसम्।
चतुर्मुखोऽयं जगतः स्रष्टा
तेन हि सृष्टं जीवकुलम्॥

पञ्चाङ्गुलयो मम करकमले
लोके विदधति गणनाम्।
सुरसेनानीः षण्मुखदेवः
सततं पात्वयममरगणम्॥

सप्त वासराः सप्ताहे ननु
स्वराः सुमधुराः सप्त।
ऊर्ध्वमधस्तात् लोकाः सप्त
ख्याता ऋषयः सप्त॥

अष्ट दिग्गजा धरन्ति धरणीम्
उपकृतिशीला अतुलबलाः।
नव ग्रहा ननु विपुले गगने
चरन्ति सततं नियततया॥

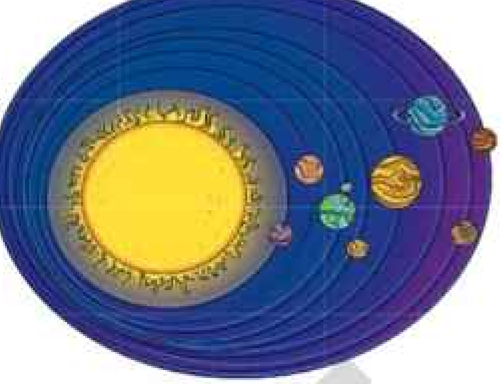

पूर्वाद्या दश दिशः प्रसिद्धाः
सङ्ख्यागणना ननु सरला।

DRAFT

वयं संख्यां गणयाम: (१ – ५०)

१ – एकम्	११ – एकादश	२१ – एकविंशतिः	३१ – एकत्रिंशत्	४१ – एकचत्वारिंशत्
२ – द्वे	१२ – द्वादश	२२ – द्वाविंशतिः	३२ – द्वात्रिंशत्	४२ – द्विचत्वारिंशत्
३ – त्रीणि	१३ – त्रयोदश	२३ – त्रयोविंशतिः	३३ – त्रयस्त्रिंशत्	४३ – त्रिचत्वारिंशत्
४ – चत्वारि	१४ – चतुर्दश	२४ – चतुर्विंशतिः	३४ – चतुस्त्रिंशत्	४४ – चतुश्चत्वारिंशत्
५ – पञ्च	१५ – पञ्चदश	२५ – पञ्चविंशतिः	३५ – पञ्चत्रिंशत्	४५ – पञ्चचत्वारिंशत्
६ – षट्	१६ – षोडश	२६ – षड्विंशतिः	३६ – षट्त्रिंशत्	४६ – षट्चत्वारिंशत्
७ – सप्त	१७ – सप्तदश	२७ – सप्तविंशतिः	३७ – सप्तत्रिंशत्	४७ – सप्तचत्वारिंशत्
८ – अष्ट	१८ – अष्टादश	२८ – अष्टाविंशतिः	३८ – अष्टात्रिंशत्	४८ – अष्टचत्वारिंशत्
९ – नव	१९ – नवदश	२९ – नवविंशतिः	३९ – नवत्रिंशत्	४९ – नवचत्वारिंशत्
१० – दश	२० – विंशतिः	३० – त्रिंशत्	४० – चत्वारिंशत्	५० – पञ्चाशत्

DRAFT

वयम् अभ्यासं कुर्मः (ଆମେ ଅଭ୍ୟାସ କରିବା)

१. उदाहरणानुगुणं शब्दानां पुरतः उचितां संख्यां लिखतु।
(ଉଦାହରଣ ଅନୁସାରେ ଉଚିତ ସଂଖ୍ୟା ପୂରଣ କର)

यथा – आकाशे ……१…… सूर्यः विभाति। (१, २, ३, ४)

(क) मम हस्ते ………… अङ्गुलयः सन्ति। (९, ५, ८, ७)

(ख) सप्ताहे ………… वासराः भवन्ति। (६, १०, ७, ५)

(ग) कार्तिकेयस्य ………… मुखानि सन्ति। (१, ६, १०, ३)

(घ) संस्कृत व्याकरणे ………… बचनानि सन्ति। (१०, ९, ३, ५)

(ङ) गगने ………… ग्रहाः सन्ति। (८, ७, ९, १०)

२. उदाहरणानुगुणं सङ्ख्यां सङ्ख्यापदं च लिखन्तु।
(ଉଦାହରଣ ଅନୁସାରେ ସଂଖ୍ୟାକୁ ଅଙ୍କ ଓ ଅକ୍ଷରରେ ଲେଖ)

यथा – भवतः परिवारे कति जनाः सन्ति? ……५……, (……पञ्च……)

(क) कति दिशः सन्ति? …………, (…………)

(ख) सप्ताहे कति वासराः भवन्ति? ...., (.............................)

(ग) वर्षे कति मासाः भवन्ति? ...., (.............................)

(घ) भवतः कति दन्ताः सन्ति? ...., (.............................)

(ङ) स्वराः कति भवन्ति? ...., (.............................)

३. अधः प्रदत्तेन पदेन सह सङ्ख्यां योजयतु । (ନିମ୍ନଲିଖିତ ପଦ ସହିତ ସଂଖ୍ୟାକୁ ଯୋଗ କର)

	अ	ब
(क)	पञ्च	२०
(ख)	एकम्	१३
(ग)	अष्ट	५
(घ)	विंशतिः	१
(ङ)	त्रयोदश	८

४. उपस्थितिपत्रं पश्यतु । संख्यां वदतु लिखतु च ।
(ଉପସ୍ଥାନପତ୍ରକୁ ଦେଖ । ସଂଖ୍ୟାକୁ କୁହ ଓ ଲେଖ)

उपस्थान-क्रमसंख्या	नाम
१ – एकम्	गणेशः
२ – द्वे	गीताञ्जलिः
३ – त्रीणि	जगन्नाथः
४ – चत्वारि	दिनेशः
५ – पञ्च	प्रज्ञा
६ – षट्	बलरामः
७ – सप्त	मोहनः
८ – अष्ट	राधिका
९ – नव	सुभद्रा
१० – दश	स्वयंप्रभा

DRAFT

(क) गणेशस्य उपस्थानसंख्या का ? ....

(ख) सुभद्रायाः उपस्थानसंख्या का ? ....

(ग) स्वयंप्रभायाः उपस्थानसंख्या का ? ....

(घ) जगन्नाथस्य उपस्थानसंख्या का ? ....

(ङ) दिनेशस्य उपस्थानसंख्या का ? ....

DRAFT

वयं जानीम: (ଆମେ ଜାଣିବା)

संख्यागीतम्

एकं ब्रह्म जगत्सारं
सत्यं ज्ञानमनन्तकम् ।
सर्वस्थानेषु यद्भाति
पूर्णरूपेण सर्वदा ।१।

गुरोर्द्वौ चरणौ वन्द्यौ
ध्यात्वा विद्यां समर्जयेत् ।
मिलित्वा बन्धुभि: साकं
गुरून् नित्यं च पूजयेत् ।२।

शिवस्य त्रीणि नेत्राणि
शोभन्ते मुखमण्डले।
नारिकेलजलेन त्वं
पूजय शिवशङ्करम् ।३।

चत्वार: सन्ति ते वेदा:
सर्वज्ञानप्रवर्त्तका: ।
पञ्चयज्ञान् गृहस्था हि
सर्वे कुर्वन्तु यत्नत: ।४।

DRAFT

श्रीशिखिवाहनं ध्यायेत्
कार्त्तिकेयं षडाननम् ।
षडेव रिपवो घ्नन्ति
संसारे नरगौरवम् ।५।

ऋषयः वासराश्चैव
सागराः सप्तसंख्यकाः ।
अङ्गान्यष्टौ तु योगस्य
वसवोऽष्ट तथा स्मृताः ।६।

नवरत्नेषु विख्यातः
कालिदासो महाकविः ।
यस्य शाकुन्तलं विश्वे
मणितुल्यं महीयते ।७।

दिक्पाला दशसम्पूज्याः
इन्द्राद्याः सुखदायकाः ।
अवतारा दश प्रोक्ताः
भक्तानुग्रहकारकाः ।८।

DRAFT

वयं जानीमः

१. पञ्चयज्ञाः - ब्रह्मयज्ञः, देवयज्ञः, पितृयज्ञः, भूतयज्ञः, नृयज्ञः ।

२. षड्रिपवः - कामः, क्रोधः, लोभः, मोहः, मदः, मात्सर्यः ।

३. सप्तलोकाः - भूः, भुवः, स्वः, महः, जनः, तपः, सत्यम् ।

४. सप्तवासराः - रविः, सोमः, मङ्गलः, बुधः, गुरुः, शुक्रः, शनिः ।

५. योगाङ्गानि - यमः, नियमः, प्राणायामः, प्रत्याहारः, धारणा, ध्यानम्, आसनम्, समाधिः ।

६. अष्टौ वसवः- धरः, ध्रुवः, सोमः, सावित्रः, अनिलः, अनलः, प्रत्यूषः, प्रभासः।

७. सप्तर्षयः- मरीचिः, अत्रिः, अङ्गिराः, पुलहः, पुलस्त्यः, क्रतुः, वसिष्ठः।

८. नवरत्नानि - कालिदासः, वराहमिहिरः, धन्वन्तरिः, घटकर्परः, क्षपणकः, शङ्कुः, अमरसिंहः, वररुचिः, वेतालभट्टः ।

९. दशदिक्पालाः - इन्द्रः, ब्रह्मा, विष्णुः, शङ्करः, अग्निः, यमः, निर्ऋतः, वरुणः, वायुः, कुबेरः ।

१०. दशावताराः - मीनः, कच्छपः, वराहः, नृसिंहः, वामनः, परशुरामः, रामः, बलरामः, बुद्धः, कल्की ।

DRAFT

गृहकार्यम्

चित्रे रिक्तस्थलेषु अङ्कैः संख्यां लिखन्तु ।

ଚିତ୍ରରେ ଥିବା ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନମାନଙ୍କର ଉପଯୁକ୍ତ ସଂଖ୍ୟା ଲେଖ।

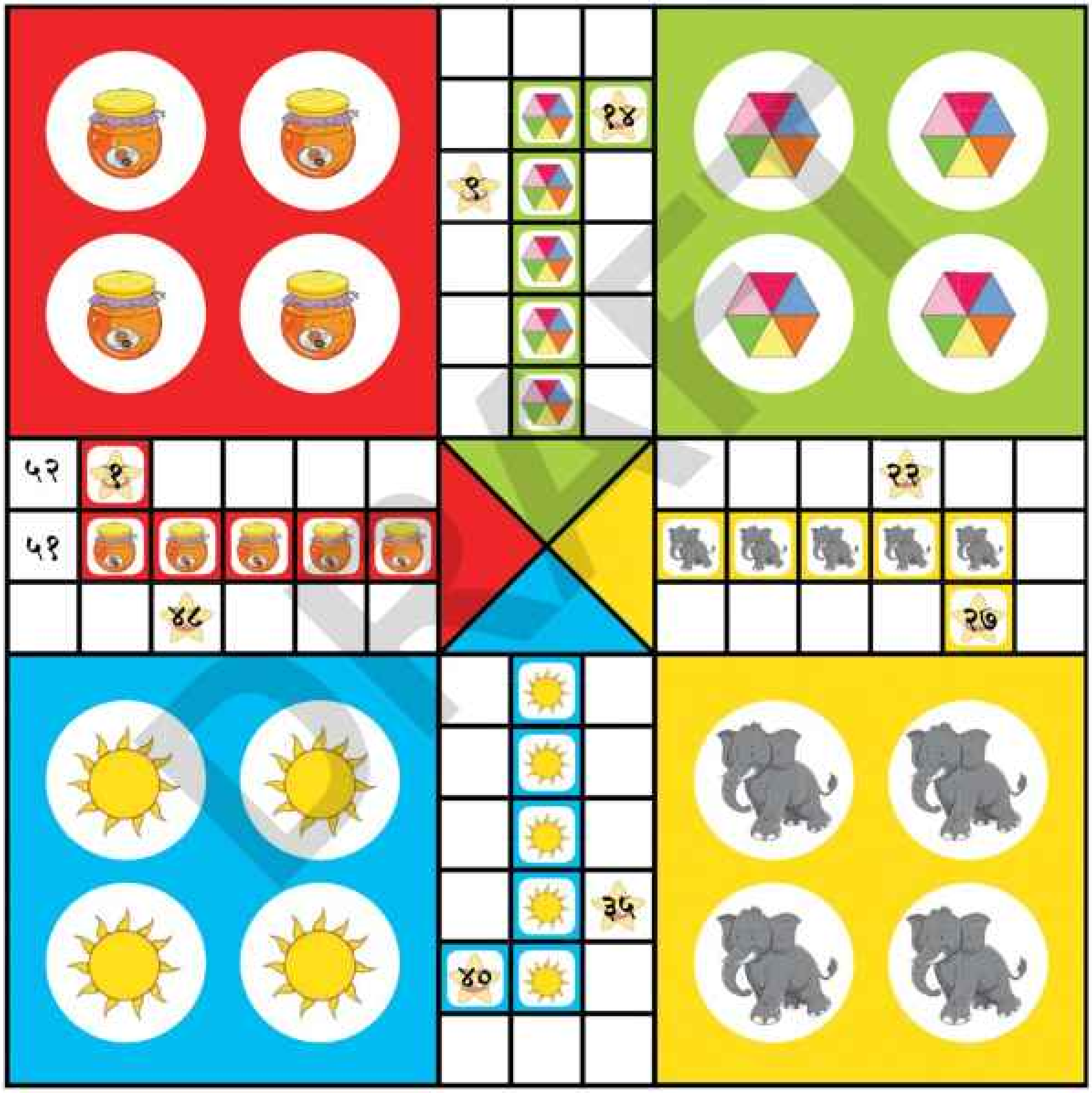

दशमः पाठः
(ଦଶମ ପାଠ)

पूरणवाचकशब्दाः (ପୂରଣବାଚକ ଶବ୍ଦ)

			चतुर्थः

				पञ्चमः

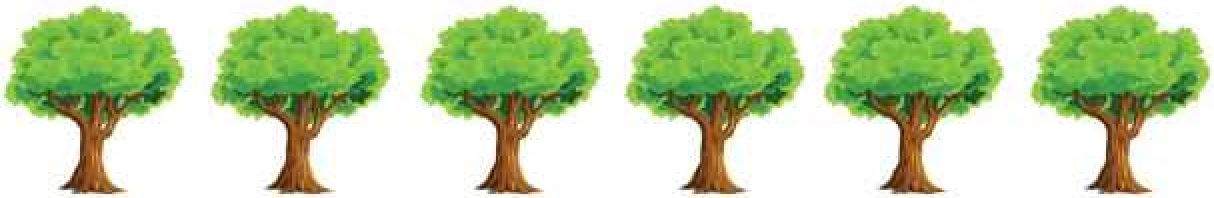

					षष्ठ :

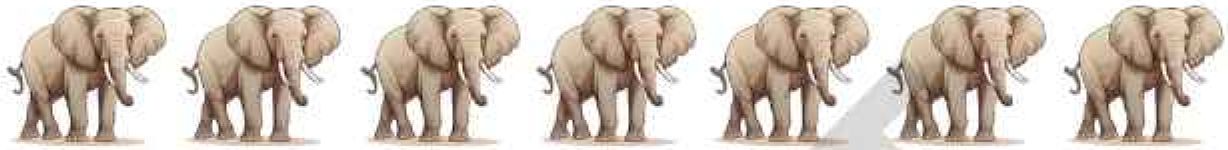

						सप्तम :

							अष्टम :

								नवम :

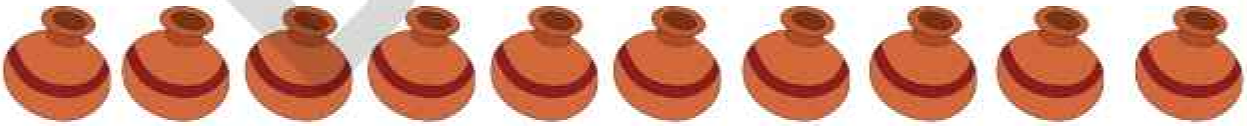

									दशम :

ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ପ୍ରତି - ପୁଅ ପିଲାଙ୍କୁ ଦଶଜଣ ଧାଡ଼ି କରି ଆଗରେ ଠିଆ କରନ୍ତୁ । ଅଭିନୟ ସହିତ ପ୍ରଥମରୁ ଦ୍ୱିତୀୟ... କ୍ରମରେ ଦଶମ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗଣନ୍ତୁ । ପରେ ଜଣେ ଜଣେ ପିଲାଙ୍କୁ ସେହିପରି କହିବାକୁ କୁହନ୍ତୁ ।

ତୁମପାଇଁ କାମ - ଯେକୌଣସି ପାଞ୍ଚପ୍ରକାରର ଚିତ୍ର ସଂଗ୍ରହ କରି କ୍ରମରେ ଖାତାରେ ଲଗାଇ ପୂରଣ ବାଚକ ସଂଖ୍ୟା ଲେଖ ।

वयम् अभ्यासं कुर्मः (ଆମେ ଅଭ୍ୟାସ କରିବା)

१. पठतु स्मरतु (ପଢ଼ ମନେରଖ)

क) प्रथमः बालकः ।

ख) द्वितीयः पुत्रः ।

ग) तृतीयः छात्रः ।

घ) चतुर्थः चालकः ।

ङ) पञ्चमः शुकः ।

च) षष्ठः मृगः ।

छ) सप्तमः सिंहः ।

ज) अष्टमः विडालः ।

झ) नवमः सर्पः ।

ञ) दशमः अजः ।

DRAFT

२. पश्यतु वदतु (ଦେଖ କୁହ)

प्रथमः ....

द्वितीयः ....

तृतीयः ....

चतुर्थः ....

पञ्चमः ....

षष्ठः ....

सप्तमः ....

अष्टमः ....

नवमः ....

दशमः ....

(୧) ଗୋପବନ୍ଧୁ

(୨) ମଧୁସୂଦନ ଦାସ

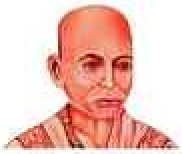

(୩) ପଠାଣି ସାମନ୍ତ

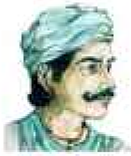

(୪) ବକ୍ସିଜଗବନ୍ଧୁ

(୫) ଗଙ୍ଗାଧର ମେହେର

(୬) ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାଏ

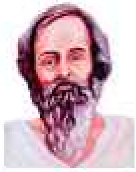

(୭) ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ହରିହର

(୮) ବାଜିରାଉତ

(୯) ଜୟୀ ରାଜଗୁରୁ

(୧୦) ବିର୍ସା ମୁଣ୍ଡା

वासरः (ବାର)

रविवासरः
सोमवासरः
मङ्गलवासरः
बुधवासरः
गुरुवासरः
शुक्रवासरः
शनिवासरः

अद्य सोमवासरः
श्वः मङ्गलवासरः
परश्वः बुधवासरः
प्रपरश्वः गुरुवासरः

अद्य बुधवासरः
ह्य मङ्गलवासरः
परह्यः सोमवासरः
प्रपरह्यः रविवासरः
श्वः गुरुवासरः
परश्वः शुक्रवासरः
प्रपरश्वः शनिवासरः

अद्य शुक्रवासरः
ह्यः गुरुवासरः
परह्यः बुधवासरः
प्रपरह्यः मङ्गलवासरः

अद्य रविवासरः → श्वः ______ → परश्वः ______ → प्रपरश्वः

प्रपरह्यः ← ______ परह्यः ← ______ ह्यः ← ______ अद्य

शिक्षकान् प्रति :- ''वासरः'' इति स्थाने 'वारः' इति प्रयोगः अपि करणीयः यथा - रविवारः सोमवारः इत्यादयः ।

ଶବ୍ଦାର୍ଥ – ଅଦ୍ୟ = ଆଜି, ଶ୍ୱଃ = ଆସନ୍ତାକାଲି, ପରଶ୍ୱଃ = ତା ପରଦିନ, ପ୍ରପରଶ୍ୱଃ = ଅପରଦିନ,
ହ୍ୟଃ = ଗତକାଲି, ପରହ୍ୟଃ = ତା ପୂର୍ବଦିନ, ପ୍ରପରହ୍ୟଃ = ତହିଁ ପୂର୍ବଦିନ

DRAFT

वयम् अभ्यासं कुर्मः (ଆମେ ଅଭ୍ୟାସ କରିବା)

१. अद्य गुरुवासरः ।

क) श्वः .... वासरः ।

ख) परश्वः .... वासरः ।

ग) प्रपरश्वः .... वासरः ।

२. ह्यः रविवासरः ।

क) .... सोमवासरः ।

ख) .... मङ्गलवासरः ।

ग) .... बुधवासरः ।

घ) .... शनिवासरः ।

३. अद्य शुक्रवासरः ।

क) .... गुरुवासरः ।

ख) परह्यः........................।

ग) मङ्गलवासरः..................।

घ) श्वः..........................।

ङ) परश्वः........................।

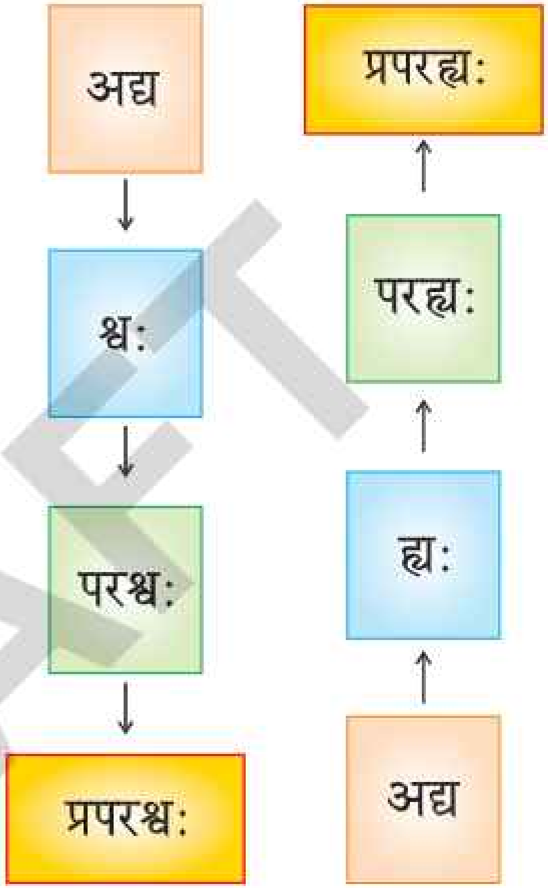

DRAFT

समय: (ସମୟ)

नमो नम: । मम नाम सन्दीप: । अहं मम दिनचर्यां वदामि ।

नमो नम: । मम नाम पूजा । अहम् अपि मम दिनचर्यां वदामि ।

अहं प्रतिदिनं प्रात: पञ्चवादने (५.००) उत्तिष्ठामि ।

प्रथमं भूमे: वन्दनं करोमि, मातापितरौ च नमामि ।

तत: कवोष्णं जलं पिबामि ।

अहं सपाद-पञ्चवादने (५.१५) शौचं करोमि, तदनन्तरं मुखप्रक्षालनं दन्तधावनं च करोमि ।

अहं सार्ध-पञ्चवादने (५.३०) सूर्य-नमस्कारं योगासनं च करोमि ।

अहं षड्वादने (६.००) स्वाध्यायं करोमि ।

DRAFT

अहं सार्ध-षड्वादने (६.३०) मम परिसरं स्वच्छं करोमि ।

ततः पादोन-सप्तवादने (६.४५) स्नानं करोमि ।

अहं सप्तवादने (७.००) प्रार्थनां करोमि, गीतापाठं च करोमि ।

तदनन्तरं मातुः पितुः च चरणवन्दनं करोमि ।

अहं सार्ध-सप्तवादने (७.३०) प्रातराशं करोमि ।

तत्पश्चात् अष्टवादने (८.००) विद्यालयं गच्छामि ।

DRAFT

इदानीं कः समयः ?

पञ्च-वादनम्

षड्-वादनम्

सप्त-वादनम्

अष्ट-वादनम्

सपाद-पञ्चवादनम्

सपाद-षड्वादनम्

सपाद-सप्तवादनम्

सपाद-अष्टवादनम्

सार्ध-पञ्चवादनम्

सार्ध-षड्वादनम्

सार्ध-सप्तवादनम्

सार्ध-अष्टवादनम्

पादोन-षड्वादनम्

पादोन-सप्तवादनम्

पादोन-अष्टवादनम्

पादोन-नववादनम्

DRAFT

१. उदाहरणानुगुणं समयं संख्याभिः लिखतु ।
(ଉଦାହରଣ ଅନୁଯାୟୀ ସମୟକୁ ସଂଖ୍ୟାରେ ଲେଖ)

यथा – पादोन-सप्तवादनम् – ......६:४५......
सार्ध-दशवादनम् – ....
दशवादनम् – ....
सपाद-षड्वादनम् – ....
सार्ध-चतुर्वादनम् – ....
पादोन-एकादशवादनम् – ....

२. उदाहरणानुगुणं समयम् अक्षरैः लिखतु ।
(ଉଦାହରଣ ଅନୁଯାୟୀ ସମୟକୁ ଅକ୍ଷରରେ ଲେଖ)

यथा – ०६:०० – ......षड्वादनम्......
०५:३० – ....
०९:४५ – ....
१२:०० – ....
०६:४५ – ....
११:३० – ....

३. चित्रं पश्यतु। समयं लिखतु।
(ଚିତ୍ର ଦେଖ। ସମୟ ଲେଖ।)

DRAFT

वयं जानीमः (ଆମେ ଜାଣିବା)

भारतीयज्ञान-परम्परायां समयः घटीयन्त्राणि च

प्राचीनभारते जनाः समयनिर्देशार्थं सूर्यस्य गतिं पश्यन्ति स्म। तस्य कृते ते बहुविधस्य विज्ञानस्य आविष्करणं कृतवन्तः। तादृशानि विज्ञानयन्त्राणि सामान्यतः वयं प्रसिद्धेषु देवालयेषु पश्यामः। यथा ओडिशाराज्ये कोणार्कक्षेत्रे विद्यमाने सूर्यमन्दिरे चक्राणि सन्ति।

सूर्यमन्दिरं – कोणार्कः (ओडिशा)

नाडिवलययन्त्रम्

सूर्यघटीयन्त्रम्

प्रातः स्मरणम्

कराग्रे वसते लक्ष्मीः करमध्ये सरस्वती।
करमूले तु गोविन्दः प्रभाते करदर्शनम्॥

भूमिवन्दना

समुद्रवसने देवि पर्वतस्तनमण्डले।
विष्णुपत्नि नमस्तुभ्यं पादस्पर्शं क्षमस्व मे॥

DRAFT

गृहकार्यम् (ଗୃହକାର୍ଯ୍ୟ)

१. कर्गजे घटीनां चित्राणि रचयतु, तेषु विविधान् रङ्गान् पूरयतु, संस्कृतेन समयं च लिखतु।
२. मात्रा / पित्रा सह चर्चां कृत्वा / स्वस्य दिनचर्यां संस्कृतेन लिखतु।
३. शिष्टाचारस्य विषये पञ्चानां श्लोकानां संग्रहं करोतु स्मरतु च।

त्रयोदशः पाठः
(ତ୍ରୟୋଦଶ ପାଠ)

शूरा वयं धीरा वयम्

शूरा वयं धीरा वयं वीरा वयं सुतराम्।
गुणशालिनो बलशालिनो जयगामिनो नितराम्॥१॥
शूरा वयम्॥

दृढमानसा गतलालसाः प्रियसाहसाः सततम्।
जनसेवका अतिभावुकाः शुभचिन्तका नियतम्॥२॥
शूरा वयम्॥

धनकामना सुखवासना न च वञ्चना हृदये।
ऊर्जस्वला वर्चस्वला अतिनिश्चला विजये॥३॥
शूरा वयम्॥

गतभीतयो धृतनीतयो दृढशक्तयो निखिलाः।
यामो वयं समराङ्गणं विजयार्थिनो बालाः॥ ४॥
शूरा वयम्॥

जगदीश हे! परमेश हे! सकलेश हे भगवन्।
जयमङ्गलं परमोज्ज्वलं नो देहि परमात्मन्॥ ५॥
शूरा वयम्॥

DRAFT

गीतस्य भावार्थः

वयं सर्वे भारतीयाः शूराः वीराः, धैर्यशालिनः च स्मः। सर्वे गुणशालिनः बलशालिनः विजेतारः च स्मः। वयं दृढसंकल्पयुक्ताः लोभरहिताः साहसयुक्ताः च स्मः। वयं सर्वे भारतवासिनः उत्तमभावेन जनानां सेवां कुर्मः। सर्वेषां शुभचिन्तनं कुर्मः। अस्माकं हृदये धनस्य अधिककामना , सुखस्य विषये वासना, कपटभावना च न सन्ति। तेजोयुक्ताः वयं भारतीयाः ऊर्जापूर्वकं दृढतया च कार्यं कुर्मः। वयं भारतीयाः निर्भयाः दृढशक्त्या च युक्ताः युद्धक्षेत्रे सर्वदा नीतिपूर्वकं विजयम् इच्छामः। अतः इयं प्रार्थना अस्ति यत् - हे भगवन्! हे संसारस्य स्वामिन्! हे परमेश! हे सकलेश! भवान् अस्माकं कृते सर्वेषु कार्येषु उज्ज्वलं शुभं च विजयं प्रयच्छतु इति।

ଭାବାର୍ଥ :

ଆମେ ସମସ୍ତେ ଭାରତୀୟ, ଶୂର, ବୀର ଏବଂ ଧୈର୍ଯ୍ୟଶାଳୀ । ସମସ୍ତେ ଗୁଣଶାଳୀ, ବଳବାନ୍ ଏବଂ ବିଜେତା । ଆମ୍ଭେମାନେ ଦୃଢ଼ମନା, ଲୋଭଶୂନ୍ୟ ଏବଂ ପରମ ସାହସୀ । ଆମେ ସମସ୍ତେ ଭାରତବାସୀ ସମସ୍ତଙ୍କର ଉତ୍ତମ ସେବା ଓ ମଙ୍ଗଳ ଚିନ୍ତା କରୁ । ଆମ ହୃଦୟରେ ଅଧିକ କାମନା, ସୁଖ ବାସନା ଓ କପଟତା ନାହିଁ । ଆମେ ତେଜସ୍ୱୀ ଭାରତୀୟମାନେ ଦୃଢ଼ତା ଏବଂ ଶକ୍ତିଯୁକ୍ତ ହୋଇ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁ । ଆମେ ଭୟହୀନତା ଓ ଦୃଢ଼ତାଯୁକ୍ତ ହୋଇ ନୈତିକ ବିଜୟ ଇଚ୍ଛା କରୁ । ଏଣୁ ଆମେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଅଛୁ ଯେ – ହେ ଜଗତର କର୍ତ୍ତା ! ହେ ପରମେଶ ! ହେ ସମସ୍ତଙ୍କର ପ୍ରଭୁ ! ହେ ଭଗବନ୍ ! ଆପଣ ଆମକୁ ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଏବଂ ଶୁଭଙ୍କର ବିଜୟ ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତୁ ।

DRAFT

वयम् अभ्यासं कुर्मः (ଆମେ ଅଭ୍ୟାସ କରିବା)

१. एतत् सम्पूर्णं गीतं सस्वरं गायतु, लिखतु, कण्ठस्थं च करोतु।

२. पाठस्य आधारेण प्रश्नानाम् उत्तराणि एकपदेन लिखतु —
(ପାଠ ଆଧାରରେ ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ଏକ ପଦରେ ଲେଖ।)

(क) शूराः के? – ....

(ख) वयं कीदृशमानसाः स्मः? – ....

(ग) वयं कीदृशचिन्तकाः स्मः? – ....

(घ) वयं कुत्र अतिनिश्चलाः स्मः? – ....

(ङ) वयं कुत्र यामः? – ....

३. उदाहरणानुसारम् अधोलिखितानां पदानां वचनपरिवर्तनं करोतु–
(ଉଦାହରଣ ଅନୁଯାୟୀ ନିମ୍ନଲିଖିତ ପଦମାନଙ୍କର ବଚନ ପରିବର୍ତ୍ତନ କର)

	एकवचनम्		बहुवचनम्
यथा –	शूरः	–	शूराः
(क)	धीरः	–	....
(ख)	....	–	वीराः
(ग)	जनसेवकः	–	....
(घ)	....	–	धनकामनाः
(ङ)	निखिलः	–	....
(च)	....	–	बालाः

४. उदाहरणानुसारम् अधोलिखितानां पदानां परस्परं संयोगेन वाक्यानि रचयतु।
(ଉଦାହରଣ ଦେଖ, ନିମ୍ନଲିଖିତ ପଦଗୁଡ଼ିକୁ ପରସ୍ପର ସଂଯୋଗ କର ଓ ବାକ୍ୟ ରଚନା କର)

	(अ)	(ब)	उत्तराणि
(क)	छात्रः	पठामि	छात्रः पठति
(ख)	छात्रौ	पठसि	....
(ग)	छात्राः	पठति	....

DRAFT

(घ) अहम् पठन्ति ....

(ङ) आवाम् पठथः ....

(च) वयम् पठथ ....

(छ) त्वम् पठतः ....

(ज) युवाम् पठामः ....

(झ) यूयम् पठावः ....

५. उदाहरणमनुसृत्य उचितेन पदेन रिक्तस्थानं पूरयतु–

(ଉଦାହରଣକୁ ଅନୁସରଣ କରି ଯଥାର୍ଥ ପଦ ମାଧ୍ୟମରେ ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର)

यथा – नायिका नृत्यति। (नृत्)

(क) बालकः .... (लिख्)

(ख) छात्रौ .... (क्रीड्)

(ग) अहम् .... (गम्)

(घ) कविः .... (रचय्)

(ङ) महिलाः .... (वद्)

(च) देवाः .... (आ-गम्)

(छ) फलानि .... (पत्)

(ज) गृहिण्यः .... (उपाविश)

६. अधोलिखितानि शब्दरूपाणि पठतु अवगच्छतु स्मरतु च।

(ନିମ୍ନଲିଖିତ ଶବ୍ଦରୂପଗୁଡ଼ିକୁ ପଢ଼, ବୁଝ ଓ ମନେରଖ।)

शब्दः	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
भारतीय	भारतीयः	भारतीयौ	भारतीयाः
धीर	धीरः	धीरौ	धीराः
शूर	शूरः	शूरौ	शूराः

DRAFT

शब्दः	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
जनसेवक	जनसेवकः	जनसेवकौ	जनसेवकाः
शुभचिन्तक	शुभचिन्तकः	शुभचिन्तकौ	शुभचिन्तकाः
बाल	बालः	बालौ	बालाः
निखिल	निखिलः	निखिलौ	निखिलाः
कामना	कामना	कामने	कामनाः
वासना	वासना	वासने	वासनाः
वञ्चना	वञ्चना	वञ्चने	वञ्चनाः
समराङ्गण	समराङ्गणम्	समराङ्गणे	समराङ्गणानि
शोभन	शोभनम्	शोभने	शोभनानि
नियत	नियतम्	नियते	नियतानि

७. महापुरुषाणां राष्ट्रनायकानां च चित्राणि अधः सन्ति। एते शूराः वीराः धीराः च आसन्। गीते लिखितान् सर्वान् भावान् एतेषां महापुरुषाणां जीवने वयं पश्यामः।

शङ्कराचार्यः

जयीराजगुरुः

मधुसूदन दासः

DRAFT

बाजिराउत:

राज्ञी लक्ष्मीबाई

स्वामी विवेकानन्द:

वीरसुरेन्द्रसाए

सुभाषचन्द्रवोस:

एपीजे अव्दुल्कलाम:

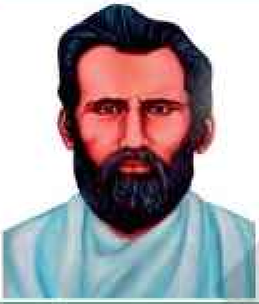

गोपबन्धुदास:

कृष्णचन्द्रगजपति:

श्रीरामचन्द्रभञ्जदेव:

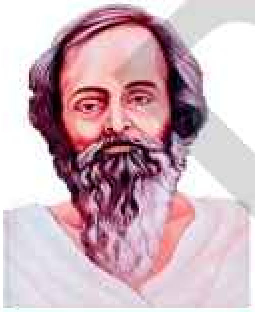

आचार्यहरिहर:

रमादेवी चौधुरी

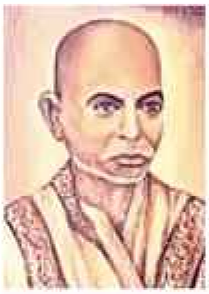

सामन्तचन्द्रशेखर:

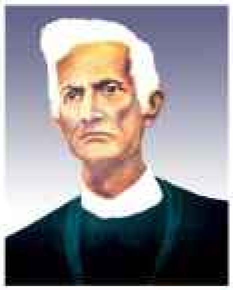

फकीरमोहन:

DRAFT

गृहकार्यम् (ଗୃହକାର୍ଯ୍ୟ)

१. अध: प्रदत्तेषु महापुरुषेषु एकस्य लघुजीवनवृत्तं लिखन्तु ।
स्वामी विवेकानन्द: / शिवाजि: / राणाप्रताप: / वाजिराउत: / जयीराजगुरु:

२. अन्यत् संस्कृतदेशभक्तिगीतम् अन्विष्य तस्य सामूहिकं वाचनं कुर्वन्तु ।

अतिथिदेवो भव (ଅତିଥିଦେବୋ ଭବ)

भारतीयसंस्कृतौ अतिथीनां नितरां महत्त्वम् अस्ति । अतिथिदेवो भव इति उपनिषदः वचनम् अस्ति । अस्माकं देशे न केवलं मनुष्याः, अपि तु अन्ये प्राणिनः अपि अतिथिभावेन पूज्यन्ते । अतिथिसेवा पञ्चमहायज्ञेषु अन्तर्भवति । 'अतिथिदेवो भव' इति वचनेन अतिथिसेवायाः भावः सर्वेषु जागरितः भवति । तादृशः कश्चन प्रसङ्गः अत्र पाठे दर्शितः ।

राधिका एषु दिनेषु कूर्दमाना एव चलति। यतः गृहे नूतनाः अतिथयः सन्ति। ते च विशिष्टाः सन्ति। माता, पुत्रौ, पुत्र्यौ च मिलित्वा ते तत्र पञ्च सन्ति। अहोरात्रं तस्याः चिन्ता एकत्र एव। गृहस्य छद्याः उपरि। तत्र एव तस्याः मनः अस्ति। कुतूहलम् अस्ति, के ते इति? ते न अन्ये, काचित् मार्जारी तस्याः चत्वारः शावकाः च। आम्, ते एव विशिष्टाः अतिथयः। सा तु तेषां नामानि अपि चिन्तितवती – तन्वी, मृद्वी, शबलः, भीमः च इति।

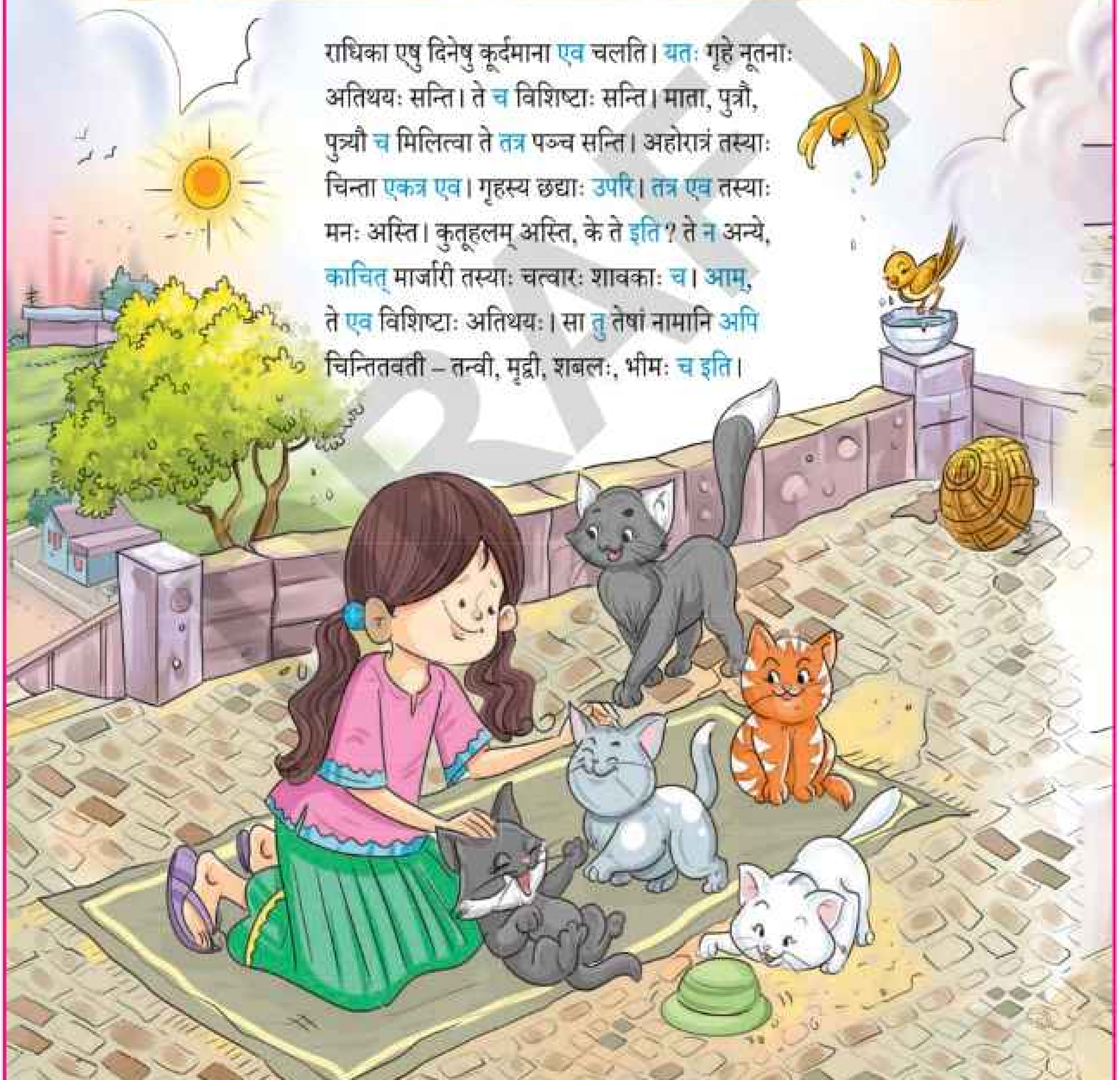

तन्वी आकृत्या सुन्दरी, मृद्वी स्पर्शेन अतीव कोमला। शबलः चित्रवर्णः तथा च भीमः किञ्चित् स्थूलः। मार्जारी कदा गच्छति, कदा आगच्छति एतत् सर्वम् अपि राधिका जानाति। सा मार्जार्यै क्षीरं ददाति। मार्जारी पिबति। अनन्तरं सा सधन्यवादं राधिकां पश्यति। किन्तु शावकानां समीपं राधिका गच्छति चेत् मन्दं मन्दं पृष्ठतः आगच्छति। राधिकां दृष्ट्वा शावकाः भीताः न भवन्ति। पितामही राधिकायाः कार्यकलापान् दृष्ट्वा हसति।

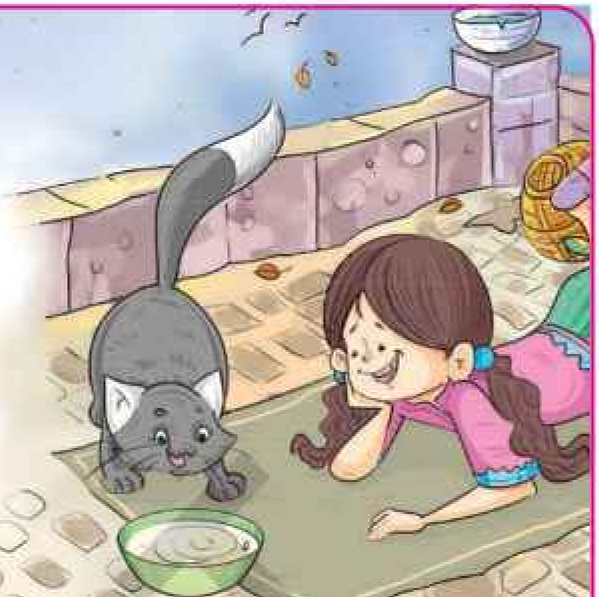

सा राधिकां वदति – राधिके! अतिथयः कदा आगच्छन्ति इति न जानीमः। किन्तु यदा ते अत्र आगच्छन्ति तदा तेषाम् एतादृशी सेवा करणीया। राधिका पितामह्याः कण्ठं परितः मालाम् इव हस्तौ स्थापयन्ती पृच्छति – अस्तु, करोमि। किन्तु किमर्थम्? पितामही वदति – **'अतिथिदेवो भव'**। अर्थात् अतिथिः अस्माकं देवः अस्ति इति चिन्तयतु। तस्य आदरेण सेवां करोतु। राधिका आदिनं मन्त्रम् इव वारं वारं वदति – **'अतिथिदेवो भव', 'अतिथिदेवो भव'**। अनन्तरं सा तन्वीं मृद्वीं शबलं भीमं च वात्सल्येन वदति –

जानन्ति किम् **'अतिथिदेवो भव'**? भवन्तः अपि वदन्तु – **'अतिथिदेवो भव'**।

वयम् अभ्यासं कुर्मः (ଆମେ ଅଭ୍ୟାସ କରିବା)

१. **अधोलिखितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि एकपदेन लिखतु–**
(ନିମ୍ନଲିଖିତ ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ଏକ ପଦରେ ଲେଖ)

(क) राधिका कथं चलति स्म ? – ....
(ख) गृहे कति अतिथयः सन्ति ? – ....
(ग) कां दृष्ट्वा शावकाः भीताः न भवन्ति ? – ....
(घ) मार्जार्याः कति शावकाः ? – ....
(ङ) राधिका मार्जार्यै किं ददाति ? – ....
(च) चित्रवर्णः कः अस्ति ? – ....

२. **पाठस्य आधारेण अधोलिखितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि पूर्णवाक्येन लिखतु ।**
(ପାଠ ଅନୁଯାୟୀ ନିମ୍ନଲିଖିତ ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ପୂର୍ଣ୍ଣବାକ୍ୟରେ ଲେଖ)

(क) मार्जारीशावकानां नामानि कानि ? ....
(ख) राधिका मार्जारीशावकान् किं पाठयति ? ....
(ग) विशिष्टाः अतिथयः के ? ....
(घ) पितामही राधिकां किं वदति ? ....
(ङ) मार्जारी कदा राधिकायाः पृष्ठतः आगच्छति ? ....
(च) मार्जार्याः शावकाः कीदृशाः सन्ति ? ....

३. **अधोलिखितानां वाक्यानां प्रश्न-सूचक-वाक्यानि लिखतु ।**
(ନିମ୍ନଲିଖିତ ବାକ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରଶ୍ନବାକ୍ୟ ଲେଖ)

यथा – लेखनी अत्र अस्ति। .... लेखनी कुत्र अस्ति ? ....
(क) वृक्षः तत्र अस्ति। ....
(ख) देवालयः अन्यत्र अस्ति। ....
(ग) वायुः सर्वत्र अस्ति। ....
(घ) बालकाः एकत्र तिष्ठन्ति। ....
(ङ) माता अत्र अस्ति। ....

DRAFT

४. उत्पीठिकायां किम् अस्ति ? किं नास्ति ? इति चित्रं दृष्ट्वा लिखतु ।

(ଟେବୁଲ୍ ଉପରେ କ'ଣ ଅଛି, କ'ଣ ନାହିଁ ? ଚିତ୍ର ଦେଖି ଲେଖ)

पुस्तकम्, घटी, लेखनी, चषकः, कूपी, स्यूतः, सङ्गणकम्, वृक्षः, फलम्, कन्दुकः

यथा – उत्पीठिकायां पुस्तकम् अस्ति। उत्पीठिकायां घटी नास्ति।

५. उदाहरणानुसारं कः कुत्र अस्ति ? कुत्र नास्ति ? इति लिखतु ।

(ଉଦାହରଣ ଅନୁଯାୟୀ କିଏ କେଉଁଠି ଅଛି ଓ କିଏ କେଉଁଠି ନାହିଁ ଲେଖ)

सिंहः	वने	कार्यालये	सिंहः वने अस्ति। कार्यालये नास्ति।
छात्रः	आकाशे	विद्यालये	छात्रः आकाशे नास्ति। छात्रः विद्यालये अस्ति।
मत्स्यः	समुद्रे	वृक्षे	
मधुरता	मोदके	कषाये	
उष्णता	सूर्ये	चन्द्रे	
वानरः	नद्यां	वृक्षे	
नौका	जले	पर्वते	
अज्ञानम्	पण्डिते	मूर्खे	
चन्द्रः	अमावास्यायाम्	पूर्णिमायाम्	
अवकाशः	सोमवासरे	रविवासरे	

DRAFT

वयं जानीम: (ଆମେ ଜାଣିବା)

१. एतत् गीतं सर्वेऽपि मिलित्वा पठन्तु ।

मार्जार ! रे मार्जार ! कुत्र गतोऽसि त्वम्
अत्रैवासि आगतोऽसि राजगृहादेवम्
मार्जार ! रे मार्जार ! किं दृष्टं तत्र ?
तावद्दीर्घ: मूषकपुत्र: न हि दृष्टोऽन्यत्र ।

DRAFT

गृहकार्यम् (ગૃહકાર્ય)

१. पाठे मार्जारशावकानां नामानि पश्यतु । तेषां नामकरणे राधिकायाः किं चिन्तनम् आसीत् ? तदनुसारं स्वनामधेये किम् उद्देश्यं स्यात् इति विमर्शं करोतु ।

२. विद्यालयपरिसरे किम् अस्ति, किं नास्ति इति लिखतु कक्षायां च श्रावयतु ।

बिडालः कुत्र अस्ति ?

उपरि

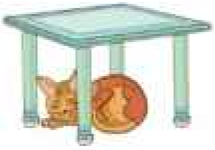

अधः

कोणे

केन्द्रे

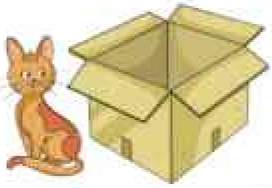

समीपे

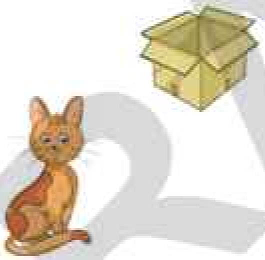

दूरे

अन्तः

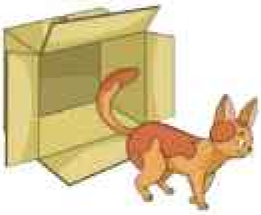

बहिः

पुरतः

पृष्ठतः

दक्षिणतः

वामतः

DRAFT

बुद्धिः सर्वार्थसाधिका

संसारे उत्तमजीवनाय बुद्धिपूर्वकः व्यवहारः आवश्यकः भवति। बुद्धिपूर्वकेण व्यवहारेण कठिनम् अपि कार्यं सहजं भवति। विशेषतः स्पर्धायाः समये यदि प्रतिपक्षः अतीव प्रबलः, तर्हि बुद्धिबलेन वयं तं जेतुं शक्नुमः। शरीरबलात् बुद्धिबलस्य महत्त्वं कथम् अधिकम् इति एषा कथा प्रतिपादयति। एतां कथां वयं पठामः।

एकस्मिन् वने एकः नित्यजलपूर्णः महान् सरोवरः अस्ति। कदाचिद् एकं पिपासाकुलं गजयूथं वनान्तरात् तत्र आगच्छति। तस्मिन् सरोवरे ते गजाः स्वेच्छया जलं पीत्वा, स्नात्वा, क्रीडित्वा च सूर्यास्तसमये निर्गच्छन्ति। तस्य च सरोवरस्य तीरे समन्तात् सुकोमलभूमौ बहूनि शशक-बिलानि सन्ति, येषु बहवः शशकाः निवसन्ति। गजानां परिभ्रमणेन तेषु बिलेषु निवसन्तः बहवः शशकाः क्षतविक्षताः भवन्ति, केचन पुनः मृताः अपि भवन्ति। अतः शशकाः भीताः चिन्तामग्नाः च भवन्ति। ते दुःखम् अनुभवन्ति। स्वरक्षार्थं च ते उपायं चिन्तयन्ति।

एकस्मिन् दिने सायङ्काले तेषां शशकानां सभा भवति। सर्वे शशकाः स्वमतं प्रकाशयन्ति। परं ते समाधानं न प्राप्नुवन्ति। अन्ते शशकराजः वदति– "अहमेव उपायं चिन्तयामि। अधुना वयं सर्वे स्वगृहं गच्छामः।"

अन्यस्मिन् दिवसे रात्रौ सः शशकराजः यूथाधिपस्य गजराजस्य समीपं गच्छति। सः गजराजं कथयति– "हे गजराज ! एषः सरोवरः चन्द्रस्य वासस्थानम् अस्ति। वयं शशकाः तस्य प्रजाः स्मः, अत एव सः शशाङ्कः इति नाम्ना प्रसिद्धः। यदा शशकाः जीवन्ति तदा एव चन्द्रः प्रसन्नः भवति।"

गजराजः पृच्छति– "कथम् अहं विश्वासं करोमि ? किं सत्यमेव चन्द्रः सरोवरे तिष्ठति ?" यदि सरोवरः चन्द्रदेवस्य वासस्थानं तर्हि तत् प्रदर्शयतु । शशकः कथयति- आम्, चन्द्रस्य दर्शनाय आवाम् अधुना एव सरोवरं प्रति चलावः।"

गजराजः शशकराजेन सह सरोवरस्य समीपं गच्छति। सः जले चन्द्रस्य प्रतिबिम्बं पश्यति, चकितः च भवति। सः भयेन चन्द्रं नमति। ततः सः गजयूथेन सह अन्यत्र गच्छति। सः गजयूथः पुनः कदापि तस्य सरोवरस्य समीपं न आगच्छति। शशकाः तत्र सुखेन तिष्ठन्ति। सत्यम् एव उक्तम् – '**बुद्धिः सर्वार्थसाधिका**'।

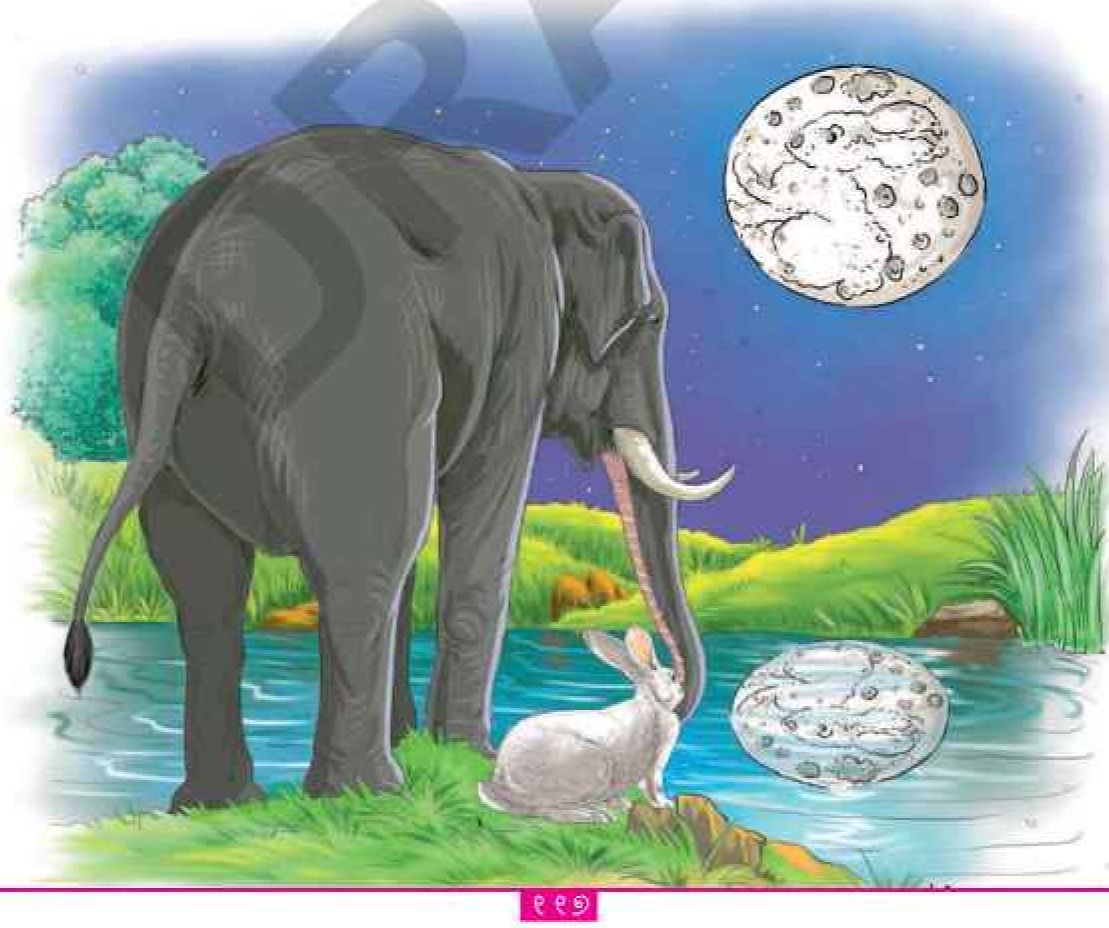

DRAFT

वयम् अभ्यासं कुर्मः (ଆମେ ଅଭ୍ୟାସ କରିବା)

१. **पाठस्य आधारेण अधोलिखितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि एकपदेन लिखतु ।**
(ପାଠ ଆଧାରରେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ଏକପଦରେ ଲେଖ)

(क) सरोवरस्य तीरे सुकोमलभूमौ बिलेषु के निवसन्ति ?

(ख) केषां परिभ्रमणेन शशकाः क्षतविक्षताः मृताः च भवन्ति ?

(ग) शशकराजः कस्य समीपं गच्छति ?

(घ) के स्वमतं प्रकाशयन्ति ?

(ङ) कः चन्द्रं नमति ?

(च) के सुखेन तिष्ठन्ति ?

२. **पूर्णवाक्येन उत्तराणि लिखतु ।** (ପୂର୍ଣ୍ଣବାକ୍ୟରେ ଉତ୍ତର ଲେଖ)

(क) चन्द्रः कदा प्रसन्नः भवति? ....

(ख) सायङ्काले केषां सभा भवति? ....

(ग) शशकाः किमर्थम् उपायं चिन्तयन्ति? ....

(घ) चन्द्रः केन नाम्ना प्रसिद्धः अस्ति? ....

(ङ) "आम्, चन्द्रस्य दर्शनाय आवाम् अधुना एव सरोवरं प्रति चलावः" इति कः कथयति?
....

३. **पाठस्य आधारेण कोष्ठकात् क्रियापदानि चित्वा वाक्यानि पूरयतु ।**
(ପାଠ ଆଧାରରେ କୋଠରୀରୁ କ୍ରିୟା ପଦଗୁଡ଼ିକୁ ବାଛି ବାକ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କର)

निवसन्ति	चिन्तयन्ति	भवति	कथयति	तिष्ठति

(क) किं चन्द्रः सरोवरे .... ?

(ख) सर्वे शशकाः उपायं .... ।

(ग) सायंकाले शशकानां सभा .... ।

(घ) शशकाः सरोवरस्य तीरे .... ।

(ङ) सः गजराजं .... ।

DRAFT

४. अधोलिखितानां पर्यायपदानां मेलनं कृत्वा रिक्तस्थानानि पूरयतु ।
(ତଳେ ଦିଆଯାଇଥିବା ପର୍ଯ୍ୟାୟବାଚକ ପଦମାନଙ୍କୁ ଯୋଡ଼ି ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର)

(क)	गजः	जलाशयः	......गजः......	......हस्ती......
(ख)	पदम्	शशाङ्कः	....	....
(ग)	चन्द्रः	जनता	....	....
(घ)	सरोवरः	चरणः	....	....
(ङ)	प्रजा	हस्ती	....	....

वयं जानीमः (ଆମେ ଜାଣିବା)

१. कार्यारम्भात् कार्यपरिसमाप्तेः कालः वर्तमानकालः उच्यते।
२. वर्तमान-कालस्य कृते लट्लकारः भवति।
३. लकारेषु त्रयः पुरुषाः (प्रथमः मध्यमः उत्तमः) एवञ्च त्रीणि वचनानि (एकवचनम्, द्विवचनम् बहुवचनम्) भवन्ति।

लट्लकारस्य क्रियापदे अधोलिखितानि चिह्नानि भवन्ति।

पुरुषः	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषः	अति	अतः	अन्ति
मध्यमपुरुषः	असि	अथः	अथ
उत्तमपुरुषः	आमि	आवः	आमः

पुरुषः	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषः	पठति	पठतः	पठन्ति
मध्यमपुरुषः	पठसि	पठथः	पठथ
उत्तमपुरुषः	पठामि	पठावः	पठामः

गृहकार्यम् (ଗୃହକାର୍ଯ୍ୟ)

पाठे पठितानां धातुरूपाणां संग्रहणं कुर्वन्तु । तेषां पुरुषं वचनं च लिखन्तु ।

DRAFT

यो जानाति सः पण्डितः

संस्कृत-साहित्ये प्रहेलिकानां विशिष्टं स्थानम् अस्ति। प्रहेलिकाः आबालवृद्धं मानसिकम् उल्लासं जनयन्ति। बुद्धेः तार्किकशक्तिं वर्धयन्ति। चिन्तनक्षमतां विकासयन्ति।

भोजनान्ते च किं पेयं जयन्तः कस्य वै सुतः।
कथं विष्णुपदं प्रोक्तं तक्रं शक्रस्य दुर्लभम्॥ १॥

विवरणम् – भोजनस्य अन्ते किं पानीयम्? (..................)। जयन्तः कस्य पुत्रः? (..................)। विष्णोः सान्निध्यं कथम् उक्तम्? (..................)।

न तस्यादिर्न तस्यान्तो मध्ये यस्तस्य तिष्ठति।
तवाप्यस्ति ममाप्यस्ति यदि जानासि तद्वद॥ २॥

विवरणम् – तस्य आदिः 'न' अस्ति, तस्य अन्तः अपि 'न' अस्ति, तस्य मध्ये 'य' तिष्ठति। तत् तव अपि अस्ति। मम अपि अस्ति। यदि जानासि तद् वद – (..................)।

वृक्षस्याग्रे फलं दृष्टं फलाग्रे वृक्ष एव च।
अकारादिं सकारान्तं यो जानाति स पण्डितः॥ ३॥

विवरणम् – वृक्षस्य अग्रे फलं दृष्टं, फलस्य अग्रे वृक्षः एव च। अकारः यस्य आदिः, तथैव सकारः यस्य अन्ते अस्ति, तत् पदं यः जानाति सः पण्डितः – (..................)।

DRAFT

किमिच्छति नरः काश्यां भूपानां को रणे हितः
को वन्द्यः सर्वदेवानां दीयतामेकमुत्तरम्॥ ४॥

विवरणम् – मनुष्यः काश्यां किम् इच्छति ? (..................)। युद्धे महाराजानां कः हितः ? (..................)। कः सर्वदेवानां वन्दनीयः? (..................) – एकपदेन उत्तरं ददातु।

कुलालस्य गृहे ह्यर्धं तदर्धं हस्तिनापुरे।
द्वयं मिलित्वा लङ्कायां यो जानाति स पण्डितः॥ ५॥

विवरणम् – कुम्भकारस्य गृहे तस्य अर्धम् किम् अस्ति ? (..................)। हस्तिनापुरे तस्य अपरम् अर्धम् किम् अस्ति ? (..................)। द्वयं मिलित्वा पूर्णरूपं लङ्कायाम् किम् अस्ति ? (..................) उत्तरं यः जानाति सः पण्डितः।

प्रहेलिकानाम् उत्तराणि

१. तक्रं/शक्रस्य/दुर्लभम्   २. नयनम्   ३. अनानसः
४. मृत्युम्/जयः   ५. कुम्भः/कर्णः

DRAFT

वयम् अभ्यासं कुर्मः (ଆମେ ଅଭ୍ୟାସ କରିବା)

१. **पाठस्य आधारेण निम्नलिखितानां प्रश्नानाम् एकपदेन उत्तरं लिखतु ।**
(ପାଠ ଆଧାରରେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ଏକପଦରେ ଲେଖ)

(क) भोजनान्ते पातुं योग्यं किम्? – ....
(ख) सर्वदेवानां वन्दनीयः कः? – ....
(ग) जयन्तः कस्य सुतः? – ....
(घ) लङ्कायां मिलित्वा कस्य पूर्णरूपम् अस्ति? – ....

२. **पाठस्य आधारेण निम्नलिखितानां प्रश्नानाम् पूर्णवाक्येन उत्तरं लिखतु ।**
(ପାଠ ଆଧାରରେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ପ୍ରଶ୍ନ ଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ପୂର୍ଣ୍ଣବାକ୍ୟରେ ଲେଖ)

(क) विष्णुपदं कथं प्रोक्तम्? ....
(ख) कस्य आदिः अन्तः च 'न' अस्ति? ....
(ग) नरः काश्यां किम् इच्छति? ....
(घ) कुलालस्य गृहे अर्धं किम् अस्ति? ....

३. **अधोलिखितानि शब्दरूपाणि पठतु अवगच्छतु स्मरतु च ।**
(ନିମ୍ନଲିଖିତ ଶବ୍ଦରୂପଗୁଡ଼ିକୁ ପଢ଼, ବୁଝ ଓ ମନେରଖ)

लिङ्गम्	शब्दः	षष्ठी-विभक्त्यन्तानि रूपाणि		
		एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
अकारान्त-पुंलिङ्गम्	छात्र	छात्रस्य	छात्रयोः	छात्राणाम्
	विद्यालय	विद्यालयस्य	विद्यालययोः	विद्यालयानाम्
	सुत	सुतस्य	सुतयोः	सुतानाम्
	राम	रामस्य	रामयोः	रामाणाम्
आकारान्त-स्त्रीलिङ्गम्	लता	लतायाः	लतयोः	लतानाम्
	कथा	कथायाः	कथयोः	कथानाम्
	प्रिया	प्रियायाः	प्रिययोः	प्रियाणाम्

DRAFT

ईकारान्त-स्त्रीलिङ्गम्	नदी	नद्याः	नद्योः	नदीनाम्
	देवी	देव्याः	देव्योः	देवीनाम्
अकारान्त-नपुंसकलिङ्गम्	पुस्तक	पुस्तकस्य	पुस्तकयोः	पुस्तकानाम्
	उद्यान	उद्यानस्य	उद्यानयोः	उद्यानानाम्
	फल	फलस्य	फलयोः	फलानाम्
	भोजन	भोजनस्य	भोजनयोः	भोजनानाम्
सर्वनामपदानि	अस्मद्	मम	आवयोः	अस्माकम्
	युष्मद्	तव	युवयोः	युष्माकम्
	तत् (पुंलिङ्गम्)	तस्य	तयोः	तेषाम्
	तत् (स्त्रीलिङ्गम्)	तस्याः	तयोः	तासाम्
	तत् (नपुंसकलिङ्गम्)	तस्य	तयोः	तेषाम्
	एतत् (पुंलिङ्गम्)	एतस्य	एतयोः	एतेषाम्
	एतत् (स्त्रीलिङ्गम्)	एतस्याः	एतयोः	एतासाम्
	एतत् (नपुंसकलिङ्गम्)	एतस्य	एतयोः	एतेषाम्

DRAFT

४. उदाहरणानुसारं वाक्यानि लिखतु (ଉଦାହରଣ ଅନୁସାରେ ବାକ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ଲେଖ)

यथा – विद्यालयः छात्रः ..विद्यालयस्य.. ..छात्रः.. गच्छति।

(क) द्विचक्रिका चक्रम् .... भ्रमति।

(ख) वृक्षः फलम् .... खादति।

(ग) छात्रा नाम .... पृच्छति।

(घ) रामः पुस्तकम् .... आनयति।

(ङ) मन्दिरम् शिखरं .... पश्यति।

५. तालिकायां प्रदत्तानां शब्दानां षष्ठीविभक्ते रूपाणि रिक्तस्थानेषु लिखतु ।
(ତାଲିକାରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକର ଷଷ୍ଠୀ ବିଭକ୍ତିର ରୂପ ଖାଲି ସ୍ଥାନରେ ଲେଖ)

पुंलिङ्गम्	
देवः	देवस्य
वृक्षः	....
द्वारपालः	....
स्यूतः	....
अनुजः	....
अग्रजः	....
पितामहः	....
मातुलः	....
प्राचार्यः	....
विद्यालयः	....
पितृव्यः	....

स्त्रीलिङ्गम्	
रमा	रमायाः
छात्रा	....
दोला	....
उपासना	....
पुस्तिका	....
भातृजाया	....
अग्रजा	....
स्नुषा	....
लेखनी	लेखन्याः
पत्नी	....
पुत्री	....

नपुंसकलिङ्गम्	
भवनम्	भवनस्य
उद्यानम्	....
वनम्	....
सूत्रम्	....
पत्रम्	....
यन्त्रम्	....
वातायनम्	....
पुष्पम्	....
सङ्गणकम्	....
गृहम्	....
वार्तापत्रम्	....

६. रिक्तस्थानेषु कुटुम्बस्य परिचयं लिखतु । (ଖାଲିସ୍ଥାନରେ ପରିବାରର ପରିଚୟ ଲେଖ)

यथा – मम नाम दिनेशः। मम पितुः नाम सुरेशः।

मम मातुः नाम .... । मम अग्रजस्य नाम .... ।

मम अनुजायाः नाम .... । मम पितामहस्य नाम .... ।

मम पितामह्याः नाम .... । मम पितृव्यस्य नाम .... ।

मम पितृव्यायाः नाम .... । एते मम कुटुम्बस्म जनाः ।

DRAFT

७. अद्य : श्रीरामस्य कुटुम्बस्य रेखाचित्रम् अस्ति । चित्रं दृष्ट्वा उदाहरणानुसारं वाक्यानि रचयतु ।

(ତଳେ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପରିବାରର ରେଖାଚିତ୍ର ଅଛି । ଚିତ୍ରଦେଖି ଉଦାହରଣ ଅନୁଯାୟୀ ବାକ୍ୟ ଲେଖ)

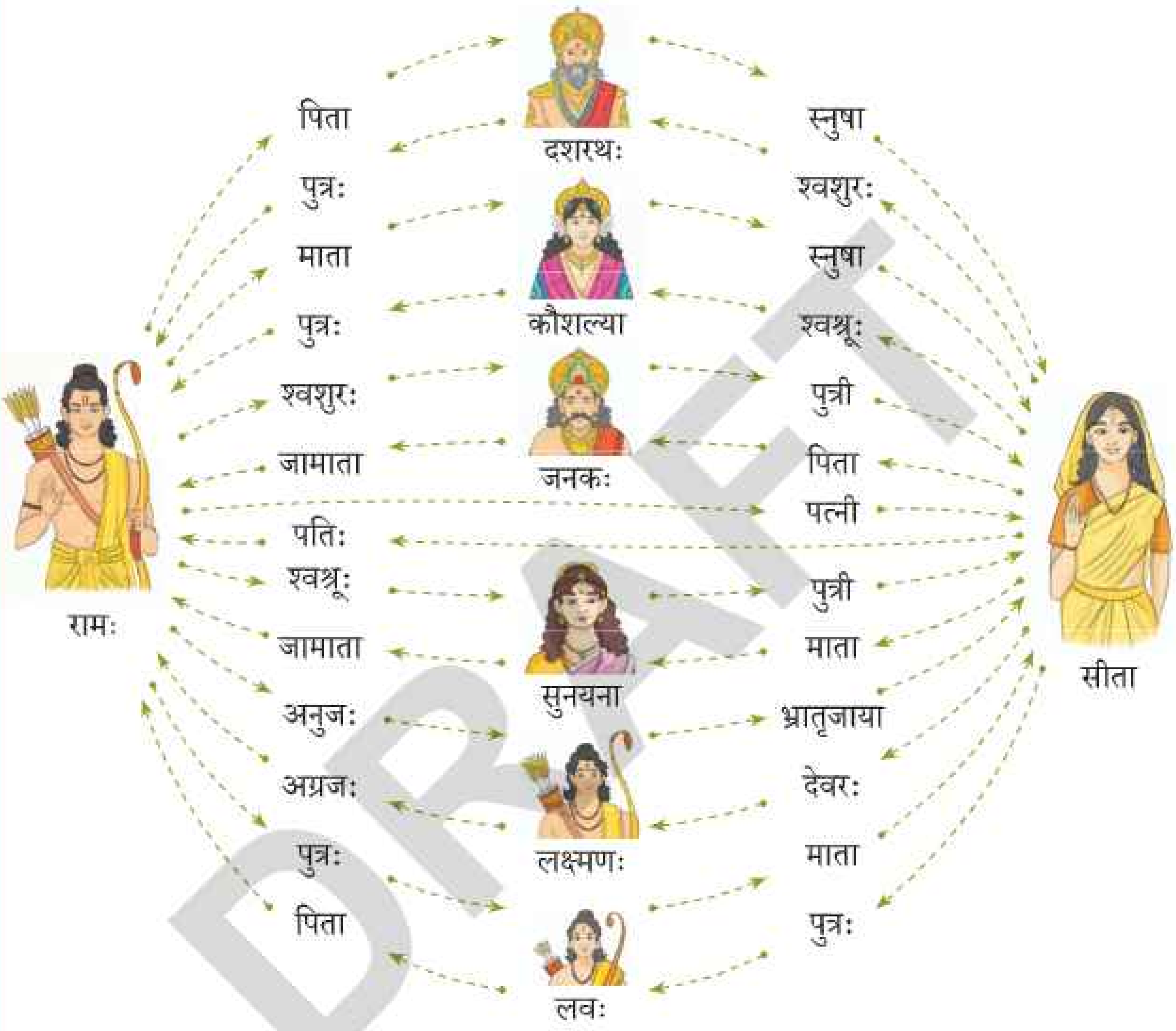

यथा – रामस्य पिता दशरथः

DRAFT

वयं जानीम: (ଆମେ ଜାଣିବା)

१. प्रकृष्टा हेलिका – प्रहेलिका। हेला इत्यस्य क्रीड़ा इत्यर्थः अस्ति। प्रहिलति अभिप्रायं सूचयति इति प्रहेलिका। विनोदकलासु प्रहेलिका अन्तर्गता भवति।

२. षष्ठीविभक्तेः परिचयः। (ଷଷ୍ଠୀ ବିଭକ୍ତିର ପରିଚୟ)

यत्र सम्बन्धः भवति तत्र षष्ठी विभक्तिः भवति। यथा – 'बालकस्य पुस्तकम्' अत्र पुस्तकस्य सम्बन्धः बालकेन सह अस्ति। अतः 'बालक' इति शब्दे षष्ठी विभक्तिः अस्ति।

३. अधोलिखितं गीतं सस्वरं गायतु स्मरतु च। (ନିମ୍ନଲିଖିତ ଗୀତକୁ ସସ୍ୱର ଗାନ କର ଓ ମନେରଖ)

हस्तकुटुम्बकम्

एषः स्नेहालुः तातः – अङ्गुष्ठः॥
निकटे निवसति ननु माता – तर्जनी॥
ज्येष्ठा पुत्री दीर्घतमा – मध्यमा॥
तस्याः भगिनी मनोरमा – अनामिका॥
कनिष्ठबाला अन्ते च – कनिष्ठिका॥

हस्तकुटुम्बं मम पश्य।
हस्तद्वयेन प्रणमामि।
आशीर्वादं विन्दामि॥

४. अधोलिखितान् श्लोकान् पठतु अवगच्छतु स्मरतु च।
(ନିମ୍ନଲିଖିତ ଶ୍ଳୋକକୁ ପଢ଼, ବୁଝ ଓ ମନେରଖ)

अलसस्य कुतो विद्या अविद्यस्य कुतो धनम्।
अधनस्य कुतो मित्रम् अमित्रस्य कुतः सुखम्॥

हस्तस्य भूषणं दानं सत्यं कण्ठस्य भूषणम्।
श्रोत्रस्य भूषणं शास्त्रं भूषणैः किं प्रयोजनम्॥

DRAFT

सुभाषितानि

पृथिव्यां त्रीणि रत्नानि जलमन्नं सुभाषितम्।
मूढैः पाषाणखण्डेषु रत्नसंज्ञा विधीयते॥

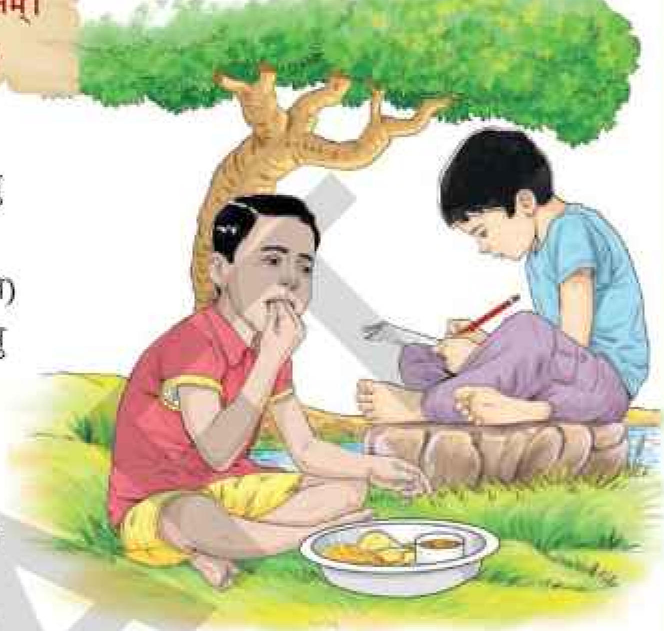

पदच्छेदः – पृथिव्याम् त्रीणि रत्नानि जलम् अन्नम् सुभाषितम् । मूढैः पाषाण-खण्डेषु रत्न-संज्ञा विधीयते।

अन्वयः – पृथिव्यां जलम् अन्नं सुभाषितम् (इति) त्रीणि रत्नानि (सन्ति)। मूढैः पाषाणखण्डेषु रत्नसंज्ञा विधीयते।

भावार्थः – पृथिव्यां त्रीणि रत्नानि सन्ति। तानि रत्नानि जलम् अन्नं सुभाषितं च । किन्तु मूर्खजनाः तु पाषाणखण्डान् रत्नानि इति वदन्ति।

अर्थ – ପୃଥିବୀରେ ତିନିଗୋଟି ରତ୍ନ ଅଛି, ସେଗୁଡ଼ିକ ହେଉଛନ୍ତି ଜଳ, ଅନ୍ନ ଓ ନୀତିପୂର୍ଣ୍ଣ କଥା । ମୂର୍ଖମାନେ ପଥରଖଣ୍ଡକୁ ରତ୍ନ ବୋଲି କହିଥାନ୍ତି ।

अयं निजः परो वेति गणना लघुचेतसाम्।
उदारचरितानां तु वसुधैव कुटुम्बकम्॥

पदच्छेदः – अयम् निजः परः वा इति गणना लघुचेतसाम् उदारचरितानाम् तु वसुधा एव कुटुम्बकम्।

अन्वयः – अयं निजः परः वा इति गणना लघुचेतसां (जनानां भवति)। उदारचरितानां (जनानां) तु वसुधा एव कुटुम्बकम् (भवति)।

भावार्थः – एषः स्वजनः अस्ति, एषः च परः जनः अस्ति इति एतादृशं चिन्तनं तु सङ्कुचितभावयुक्तानां जनानां भवति। येषाम् उदारस्वभावः अस्ति तेषां कृते तु सम्पूर्णा पृथ्वी एव परिवारः भवति। सर्वे जनाः मम परिवारस्य सदस्याः सन्ति इति ते चिन्तयन्ति।

अर्थ – ଉଦାରହୃଦୟ ଲୋକେ ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀକୁ ହିଁ ନିଜର ପରିବାର ଭାବିଥା'ନ୍ତି । ନୀଚମନା ଲୋକେ କିନ୍ତୁ ମନୁଷ୍ୟଠାରେ ପରଆପଣା ଭେଦ ରଖନ୍ତି ।

उद्यमेन हि सिद्ध्यन्ति कार्याणि न मनोरथैः।
न हि सुप्तस्य सिंहस्य प्रविशन्ति मुखे मृगाः।।

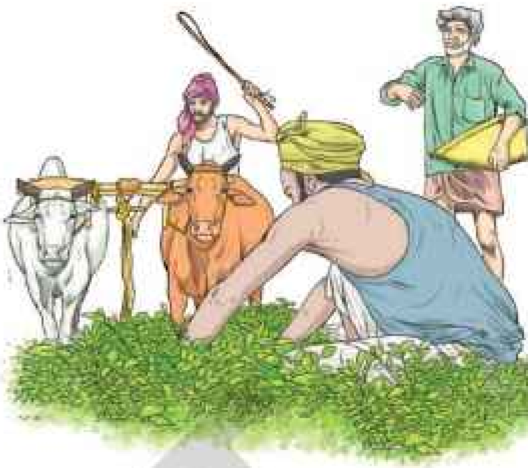

पदच्छेदः – उद्यमेन हि सिद्ध्यन्ति कार्याणि न मनोरथैः न हि सुप्तस्य सिंहस्य प्रविशन्ति मुखे मृगाः।

अन्वयः – कार्याणि उद्यमेन हि सिद्ध्यन्ति मनोरथैः न (सिद्ध्यन्ति)। (यथा) मृगाः (स्वयं) सुप्तस्य सिंहस्य मुखे न प्रविशन्ति।

भावार्थः – वयं यानि कार्याणि कुर्मः तानि केवलम् इच्छया न सिद्ध्यन्ति। कार्यस्य सिद्ध्यर्थं परिश्रमः तु आवश्यकः एव। सिंहः यद्यपि शक्तिमान् भवति तथापि आहारस्य कृते सः अपि परिश्रमं करोति। सुप्तस्य सिंहस्य मुखे मृगाः स्वयम् एव न प्रविशन्ति।

ଅର୍ଥ - ଚେଷ୍ଟାବଳରେ କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ସଫଳ ହୁଏ, କେବଳ ମନରେ ଭାବିଲେ ହୁଏନାହିଁ । ଶୋଇଥିବା ସିଂହର ମୁହଁରେ ଖାଦ୍ୟଭାବେ ପଶୁଗୁଡ଼ିକ ଆପେ ଆପେ ପଶିନଥା'ନ୍ତି ।

DRAFT

अभिवादनशीलस्य नित्यं वृद्धोपसेविनः।
चत्वारि तस्य वर्धन्ते आयुर्विद्या यशो बलम्।।

पदच्छेदः – अभिवादनशीलस्य नित्यम् वृद्धोपसेविनः चत्वारि तस्य वर्धन्ते आयुः विद्या यशः बलम्।

अन्वयः–पुरुषस्य नित्यम् अभिवादनशीलस्य वृद्धोपसेविनः आयुः विद्या यशः बलम् (च इति) चत्वारि वर्धन्ते।

भावार्थः – यः जनः सर्वदा वृद्धानां ज्येष्ठानां च सेवां सम्मानं च करोति, तथा च यः तान् सविनयं प्रणमति, तस्य जनस्य आयुः विद्या यशः बलं च वर्धन्ते।

ଅର୍ଥ - ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତିଦିନ ଗୁରୁଜନମାନଙ୍କର ସେବାକରେ ଓ ସମ୍ମାନ କରେ, ତାହାର ଆୟୁଷ, ବିଦ୍ୟା, ଯଶଃ ଏବଂ ବଳ ଏହି ଚାରୋଟି ବଢ଼ିଥାଏ ।

उद्यमः साहसं धैर्यं बुद्धिः शक्तिः पराक्रमः।
षडेते यत्र वर्तन्ते तत्र देवः सहायकृत्॥

पदच्छेदः – उद्यमः साहसम् धैर्यम् बुद्धिः शक्तिः पराक्रमः षड् एते यत्र वर्तन्ते तत्र देवः सहायकृत्।

अन्वयः – यत्र उद्यमः साहसं धैर्यं बुद्धिः शक्तिः पराक्रमः च एते षड् वर्तन्ते तत्र देवः सहायकृत् (भवति)।

भावार्थः – यः जनः परिश्रमं करोति, साहसं करोति, धैर्यं धरति, बुद्धेः प्रयोगं करोति, बलशाली वर्तते, पराक्रमी च वर्तते, तस्य कार्ये परमेश्वरः अपि सहायतां करोति।

अर्थ - ଯେଉଁ ଲୋକଙ୍କଠାରେ ଉଦ୍ୟମ, ସାହସ, ଧୈର୍ଯ୍ୟ, ବୁଦ୍ଧି, ଶକ୍ତି ଓ ପରାକ୍ରମ - ଏହି ଛଅଟି ଗୁଣ ଥାଏ, ତାକୁ ଦେବତା ସହାୟକ ହୁଅନ୍ତି ।

विद्या ददाति विनयं विनयाद्याति पात्रताम्।
पात्रत्वाद्धनमाप्नोति धनाद्धर्मं ततः सुखम्॥

पदच्छेदः – विद्या ददाति विनयम् विनयात् याति पात्रताम् पात्रत्वात् धनम् आप्नोति धनात् धर्मम् ततः सुखम्।

अन्वयः – विद्या विनयं ददाति, (मनुष्यः) विनयात् पात्रतां याति, पात्रत्वात् धनम् आप्नोति, धनात् धर्मं ततः सुखम् (च आप्नोति)।

भावार्थः – विद्या विनयं ददाति, विनयकारणेन जनः योग्यतां प्राप्नोति, योग्यः जनः सरलतया धनम् अर्जयति, धनेन धर्मम् आचरति, धर्मस्य आचरणेन जनः सुखं प्राप्नोति, अतः विद्या अवश्यमेव सुखं ददाति।

अर्थ – ବିଦ୍ୟା ବିନୟଗୁଣ ଶିକ୍ଷା ଦିଏ, ବିନୟ ହେତୁ ମନୁଷ୍ୟ ଯୋଗ୍ୟ ହୁଏ, ଯୋଗ୍ୟ ହେବାରୁ ଧନ ଅର୍ଜନ କରେ, ଧନଦ୍ୱାରା ଧର୍ମ ଆଚରଣ କରେ ଏବଂ ସେଥିରୁ ସୁଖ ଲାଭ କରେ ।

DRAFT

अपि स्वर्णमयी लङ्का न मे लक्ष्मण रोचते।
जननी जन्मभूमिश्च स्वर्गादपि गरीयसी॥

पदच्छेदः – अपि स्वर्णमयी लङ्का न मे लक्ष्मण रोचते
जननी जन्मभूमिः च स्वर्गात् अपि गरीयसी।

अन्वयः – हे लक्ष्मण! स्वर्णमयी अपि लङ्का मे (मह्यं) न रोचते। (यतो हि) जननी जन्मभूमिः च स्वर्गात् अपि गरीयसी (भवति)।

भावार्थः – श्रीरामः लक्ष्मणं कथयति यत् हे लक्ष्मण! यद्यपि लङ्का स्वर्णमयी अस्ति तथापि लङ्कायां निवासः न मह्यं रोचते, यतः जननी जन्मभूमिः च इति द्वयं स्वर्गात् अपि श्रेष्ठम् अस्ति। अतः मातृभूमौ निवासः उचितः।

अर्थ – ଶ୍ରୀରାମ କହୁଛନ୍ତି, 'ହେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ! ଲଙ୍କା ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୟୀ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ମୋତେ ସନ୍ତୋଷ ଦେଉନାହିଁ; କାରଣ ଜନନୀ ଓ ଜନ୍ମଭୂମି ସ୍ୱର୍ଗଠାରୁ ମଧ୍ୟ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅଟନ୍ତି ।'

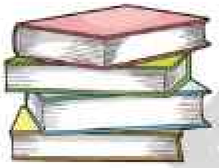

पुस्तकस्था तु या विद्या परहस्तगतं धनम्।
कार्यकाले समुत्पन्ने न सा विद्या न तद्धनम्॥

पदच्छेदः – पुस्तकस्था तु या विद्या परहस्तगतम् धनम् कार्यकाले समुत्पन्ने न सा विद्या न तद् धनम्।

अन्वयः – पुस्तकस्था तु या विद्या (अस्ति), परहस्तगतं (च यद्) धनम् (अस्ति), (तद् उभयम् अपि) कार्यकाले समुत्पन्ने (सति) – न सा विद्या, न (च) तद् धनम् (स्वस्य उपयोगाय भवति)।

भावार्थः – कस्यचित् समीपे अनेकानि पुस्तकानि सन्ति किन्तु यदि तानि न कदापि पठितानि, तर्हि पुस्तके लिखितं ज्ञानं समागते अवसरे सहायकं न भवति (अपितु अधिगता विद्या एव कार्यं साधयति)। एवम् एव अन्यसमीपे यत् धनम् अस्ति तद् अपि आवश्यकसमये सहायकं न भवति, (स्वहस्ते यत् धनं भवति तद् एव धनं कार्यं साधयति इति)।

अर्थ – କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବହିରେ ଥିବା ପାଠକକୁ ଅଭ୍ୟାସ ନ କଲେ ତାହା ଆବଶ୍ୟକ ସମୟରେ ଉପଯୋଗୀ ହୁଏ ନାହିଁ। ସେହିପରି ନିଜର ଧନ ଅନ୍ୟ ନିକଟରେ ଥିଲେ ଦରକାର ବେଳେ କାମରେ ଆସେ ନାହିଁ।

DRAFT

१. एतानि सर्वाणि सुभाषितानि उच्चैः पठन्तु स्मरतु लिखतु च । (ଏହି ସମସ୍ତ ସୁଭାଷିତଗୁଡ଼ିକୁ ଉଚ୍ଚସ୍ୱରରେ ପଢ଼, ମନେରଖ ଓ ଲେଖ)

२. अधोलिखितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि एकपदेन लिखतु । (ଏକପଦରେ ଉତ୍ତର ଲେଖ)

(क) पृथिव्यां कति रत्नानि सन्ति ? – ....

(ख) अयं निजः परो वा इति गणना केषां भवति ? – ....

(ग) कार्याणि केन सिद्ध्यन्ति ? – ....

(घ) विद्या किं ददाति ? – ....

(ङ) जननी जन्मभूमिश्च कस्मात् गरीयसी ? – ....

(च) लङ्का कीदृशी आसीत् ? – ....

३. अधोलिखितानां प्रश्नानाम् एकवाक्येन उत्तराणि लिखतु । (ଏକ ବାକ୍ୟରେ ଉତ୍ତର ଲେଖ)

(क) पृथिव्यां त्रीणि रत्नानि कानि सन्ति ? ....

(ख) उदारचरितानां भावः कः भवति ? ....

(ग) मृगाः स्वयमेव कस्य मुखे न प्रविशन्ति ? ....

(घ) अभिवादनशीलस्य नित्यं कानि वर्धन्ते ? ....

(ङ) मनुष्यः धनात् किम् आप्नोति ? ....

(च) कार्यकाले समुत्पन्ने कीदृशं धनम् उपयोगाय न भवति ? ....

४. वलये पदानि विलिख्य सुभाषितं पूरयतु । (ବୃତ୍ତ ମଧ୍ୟରେ ପଦ ଲେଖି ସୁଭାଷିତକୁ ପୂରଣ କର)

विद्या → ददाति → .... → विनयात् → ....

↓

पात्रताम् → .... → धनम् → .... → धनात्

↓

.... → ततः → ....

DRAFT

५. **पाठगतानि सुभाषितानि स्मृत्वा रिक्तस्थानानि पूरयतु ।**

(ପାଠ ସଂପର୍କିତ ସୁଭାଷିତଗୁଡ଼ିକୁ ମନେ ପକାଇ ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର)

(क) पृथिव्यां त्रीणि रत्नानि .... सुभाषितम्।

(ख) उदारचरितानां तु .... कुटुम्बकं भवति।

(ग) उद्यमेन हि .... सिद्ध्यन्ति।

(घ) अभिवादनशीलस्य वृद्धोपसेविनः .... वर्धन्ते।

(ङ) उद्यमः .... पराक्रमः।

(च) विद्या .... ददाति।

(छ) जननी जन्मभूमिश्च .... गरीयसी भवति।

DRAFT

अष्टादशः पाठः
(ଅଷ୍ଟାଦଶ ପାଠ)

माधवस्य प्रियम् अङ्गम्

माधवनामकः एकः बालकः आसीत्।
सः स्वप्ने स्वशरीरस्य अङ्गानि दृष्टवान्।
तानि परस्परं चर्चां कुर्वन्ति स्म।

पादः वदति – अहं श्रेष्ठः।
मम कारणेन माधवः चलति।

हस्तः अनुक्षणं वदति – अरे अरे! मम कारणेन माधवः लिखति, गृहकार्यं करोति, वस्तूनि आनयति च। अतः अहम् एव श्रेष्ठः।

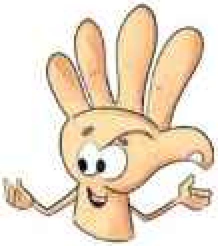

मां विना माधवः किमपि द्रष्टुं शक्नोति किम्?
इति नयनं वदति।

कर्णः स्मितं कृत्वा कथयति – माधवः यदा मार्गे गच्छति तदा पृष्ठतः यानानां ध्वनिं यदि न शृणोति सावधानः च न भवति, तर्हि दुर्घटना भवेत्। माधवः मम कारणेन एव शिक्षकस्य उपदेशं श्रुत्वा ज्ञानं वर्धयति, सङ्गीतं श्रुत्वा आनन्दं च अनुभवति।

DRAFT

झटिति मुखं सूचयति – 'भोः! सर्वे शृण्वन्तु,
माधवः मम कारणेन भोजनं करोति,
भाषणं करोति, शिक्षकस्य प्रश्नस्य उत्तरं वदति।
मम साहाय्येन उदरमपि भोजनं प्राप्नोति।
भवन्तः सर्वे सबलाः भवन्ति। अतः अहम् एव श्रेष्ठः'।

उदरं सूचयति 'भवतु, भवतु, कोलाहलं न कुर्वन्तु। वयं सर्वे माधवम् एव पृच्छाम, कः श्रेष्ठः' इति।

माधवः विचारयति बोधयति च –
'मम शरीरस्य सर्वाणि अङ्गानि मम कृते उपकारकाणि सन्ति। अहं नयनाभ्यां पश्यामि, कर्णाभ्यां शृणोमि, मुखेन भाषणं करोमि भोजनं करोमि च, उदरेण पाचनात् शक्तिं प्राप्नोमि पादाभ्यां च चलामि। अतः भवन्तः सर्वेऽपि श्रेष्ठाः।
भवन्तः सर्वेऽपि मम प्रियाः'।

DRAFT

१. चित्रं दृष्ट्वा अङ्गस्य नाम लिखतु । (ଚିତ୍ର ଦେଖି ଅଙ୍ଗର ନାମ ଲେଖ)

(क) – ....

(ख) 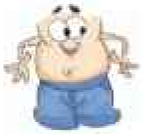 – ....

(ग) – ....

(घ) – ....

(ङ) 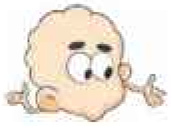 – ....

२. कोष्ठकात् समुचितं क्रियापदं चित्वा उदाहरणानुसारम् अङ्गस्य कार्यं लिखतु । (କୋଠରୀରୁ ଉଚିତ କ୍ରିୟାପଦ ବାଛି ଅଙ୍ଗର କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଲେଖ)

यथा – नयनं – ......पश्यति......

(क) मुखम् – .... (चलति, हसति, वदति)

(ख) पादः – .... (लिखति, चलति, पश्यति)

(ग) कर्णः – .... (हसति, वदति, शृणोति)

(घ) नासिका – .... (आघ्राणं करोति, नृत्यति, धावति)

(ङ) जिह्वा – .... (धावनं करोति, आस्वादनं करोति, पश्यति)

३. कोष्ठकात् समुचितं संख्यां चित्वा रिक्तस्थानं पूरयतु । (କୋଠରୀରୁ ଉଚିତ ସଂଖ୍ୟା ବାଛି ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର)

(क) मम .... शिरः अस्ति। (एकम्, अनेकं, चत्वारि)

(ख) मम .... पादौ स्तः। (त्रयः, द्वौ, पञ्च)

(ग) मम .... केशाः सन्ति। (दश, अष्ट, बहवः)

(घ) मम .... दन्ताः सन्ति। (चत्वारः, अष्टाविंशतिः, द्वात्रिंशत्)

(ङ) मम हस्तयोः .... अङ्गुल्यः सन्ति। (अष्ट, दश, पञ्चदश)

DRAFT

४. **कोष्ठकात् समुचितं पदं चित्वा शून्यस्थानं पूरयतु ।** (କୋଠରୀରୁ ଉପଯୁକ୍ତ ପଦ ବାଛି ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର)

यथा – पश्यति – ....नयनम्........

(क) शृणोति – .... (गुल्फः, चिबुकम्, कर्णः)

(ख) धावति – .... (पादद्वयम्, हस्तद्वयम्, नयनद्वयम्)

(ग) नमति – .... (शिरः, कूर्परः, जङ्घा)

(घ) सूचयति – .... (अङ्गुली, नखः, चरणः)

(ङ) लिखति – .... (हस्तः, मणिबन्धः, कटिः)

५. **कोष्ठकात् शब्दान् चित्वा यथायोग्यं गणेषु लिखतु ।** (କୋଠରୀରେ ଥିବା ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକୁ ଉପଯୁକ୍ତ ଗଣରେ ବାଣ୍ଟିକରି ଲେଖ)

नासिका मणिबन्धः चिबुकम् कूर्परः हस्तः मणिबन्धः कपोलः,
भुजः ललाटम् स्कन्धः जङ्घा नयनम् जानु ऊरुः

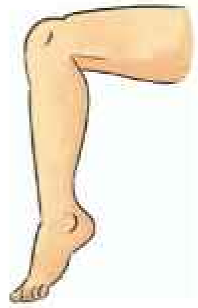

DRAFT

वयं अभ्यासं कुर्मः
(ଆମେ ଅଭ୍ୟାସ କରିବା)

शरीराङ्गानां नामानि

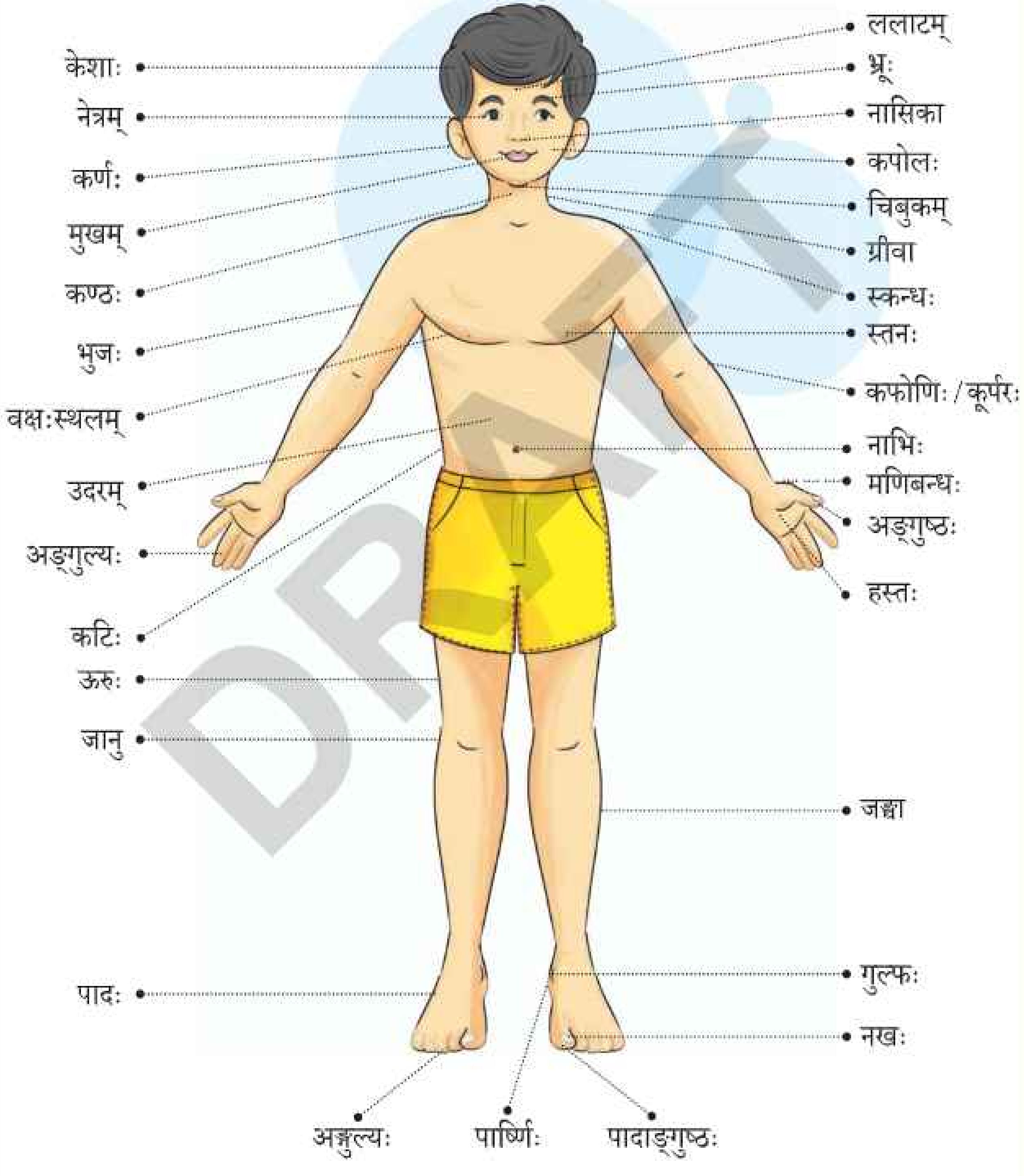

स: एव महान् चित्रकार:

उद्यानस्य चित्रम् उपरि अस्ति । एतत् राष्ट्रपतिभवनस्य परिसरे विद्यमानम् अमृत-उद्यानम् अस्ति । अत्र शताधिक-प्रकारकाणि पाटलपुष्पाणि सन्ति । सामान्यत: पञ्चसहस्राधिकानि ऋतुपुष्पाणि च सन्ति । रमणीय: निसर्ग: विविधै: वर्णै: सर्वेषां चित्तम् आकर्षति । तादृशानां वर्णानां परिचयम् अस्मिन् पाठे प्राप्नुम: ।

शिक्षकः – वयम् अत्र किं किं पश्यामः ?

श्रद्धा – सर्वत्र विविधानि पुष्पाणि, हरितानि पर्णानि, खगाः जन्तवः च सन्ति इति पश्यामः।

शिक्षकः – सत्यम्। एवमेव तेषां वर्णाः अपि विविधाः। यथा श्रद्धा वदति 'हरितानि पर्णानि' इति, अत्र पर्णस्य कः वर्णः ?

छात्राः – (सर्वे) हरितः।

श्रद्धा – अत्र वृक्षस्य उपरि शुकः अस्ति। सः अपि हरितवर्णेन शोभते।

शिक्षकः – श्रद्धे ! भवत्याः इष्टवर्णः हरितः इति चिन्तयामि। अत एव हरितवर्णम् एव पश्यति खलु।

मेधा – आचार्य ! अत्र काकः अपि अस्ति, यस्य वर्णः कृष्णः। एवं पिकस्य अपि वर्णः कृष्णः।

शिक्षकः – आम्। उत्तमं निरीक्षणं भवत्याः। छात्राः ! पश्यन्तु, अत्र पुष्पाणि अपि सन्ति। मनीषे ! पश्यतु जपापुष्पम्। वदतु, अस्य वर्णः कः ?

मनीषा – रक्तवर्णः आचार्य ! शुकस्य चञ्चुः अपि रक्तवर्णा। पाटलपुष्पम् अपि रक्तवर्णेन युक्तम्।

शिक्षकः – शोभनम्। चित्रवर्णाः शुकाः अपि अत्र सन्ति इति जानन्ति किम् ?

आदित्यः – आचार्य ! ते कीदृशाः भवन्ति ? वयं द्रष्टुम् इच्छामः।

DRAFT

शिक्षकः – तादृशान् शुकान् वयं प्रायः जन्तुशालायां पश्यामः। तेषां पक्षाः नीलाः पीताः रक्ताः च भवन्ति।

मञ्जुलः – आचार्य ! पाटलपुष्पाणि अपि विविधवर्णयुक्तानि भवन्ति। मम उद्याने पीतवर्णानि, श्वेतवर्णानि, नीललोहितवर्णानि, केसरवर्णानि च पाटलपुष्पाणि सन्ति।

शिक्षकः – उत्तमम्। पश्यन्तु, हंसः श्वेतः। तथा अन्ये के श्वेतवर्णाः?

मेधा – आचार्य ! बकः शशः च। तथा भवतः प्रावारकम् अपि श्वेतम्।

शिक्षकः – आम्। सम्यक्। सर्वे स्वस्य अन्येषां च वस्त्राणां वर्णान् अवलोकयन्तु।

मञ्जुलः – आचार्य ! इन्द्रधनुः तु बहुवर्णमयं खलु। तत्र सप्त वर्णाः भवन्ति।

शिक्षकः – आम्। सर्वः अपि निसर्गः बहुवर्णमयः। तेन संसारः सुन्दरः। वर्णैः एव अस्माकं जीवनम् अपि मनोरमं भवति। तत्र 'वर्णयोजकः चित्रकारः कः' इति जानन्ति किम्?

सर्वे – (उच्चैः) परमेश्वरः, परमेश्वरः।

शिक्षकः – आम्। सः एव महान् चित्रकारः।

DRAFT

वयं शब्दार्थान् जानीमः

शब्दः	अर्थः	मातृभाषा
निसर्गः	प्रकृतिः	ପ୍ରକୃତି
हरितानि	हरितवर्णानि	ସବୁଜ
पर्णानि	पत्राणि	ପତ୍ରଗୁଡ଼ିକ
जन्तवः	प्राणिनः	ପ୍ରାଣୀମାନେ
खगाः	पक्षिणः	ପକ୍ଷୀମାନେ
वर्णमयः	वर्णयुक्तः	ବର୍ଣ୍ଣଯୁକ୍ତ
शुकः	कीरः	ଶୁଆ
इष्टवर्णः	प्रियवर्णः	ପ୍ରିୟରଙ୍ଗ
काकः	वायसः	କାଉ
पिकः	कोकिलः	କୋଇଲି
जपापुष्पम्	जपापुष्पम्	ମନ୍ଦାରଫୁଲ
चञ्चुः	खगतुण्डः	ଥଣ୍ଟ
रक्तः	रक्तवर्णः	ନାଲି
नीलः	नीलवर्णः	ନୀଳ
पीतः	पीतवर्णः	ହଳଦିଆ
पक्षाः	पक्षसमूहः	ଡେଣା
जन्तुशाला	जन्तुशाला	ଚିଡ଼ିଆଖାନା
पाटलपुष्पम्	पाटलपुष्पम्	ଗୋଲାପ
श्वेतम्	शुक्लवर्णः / धवलवर्णः	ଧଳା
नीललोहितम्	नीललोहितम्	(ନୀଳଲୋହିତ) ବାଇଗଣୀ
केसरम्	केसरवर्णः	(କେଶର ବର୍ଣ୍ଣ) ଗେରୁଆ
पाटलम्	पाटलवर्णः	ଗୋଲାପି
हंसः	मरालः	ହଂସ
बकः	बकः	ବଗ
शशः	शशकः	ଠେକୁଆ
प्रावारकम्	प्रावारः	ଚଦର/କୋଟ୍

DRAFT

वयम् अभ्यासं कुर्मः (ଆମେ ଅଭ୍ୟାସ କରିବା)

१. **पाठस्य आधारेण प्रश्नानाम् उत्तराणि एकपदेन लिखतु ।**

(ପାଠ ଆଧାରରେ ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ଏକପଦରେ ଲେଖ)

(क) जपापुष्पस्य वर्णः कः ? – ....

(ख) शुकः केन वर्णेन शोभते ? – ....

(ग) श्रद्धायाः इष्टवर्णः कः ? – ....

(घ) कः महान् चित्रकारः ? – ....

(ङ) आदित्यः कान् द्रष्टुम् इच्छति ? – ....

२. **पाठस्य आधारेण प्रश्नानाम् उत्तराणि पूर्णवाक्येन लिखतु ।**

(ପାଠ ଆଧାରରେ ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ପୂର୍ଣ୍ଣ ବାକ୍ୟରେ ଲେଖ)

(क) आचार्यस्य प्रावारकस्य वर्णः कः ? ....

(ख) कुत्र विविधेषु वर्णेषु पाटलपुष्पाणि सन्ति ? ....

(ग) किं बहुवर्णमयम् इति मञ्जुलस्य अभिप्रायः? ....

(घ) चित्रवर्णशुकाः कीदृशाः भवन्ति ? ....

(ङ) कस्य कस्य वर्णः कृष्णः ? ....

३. **उचितवर्णेन सह शब्दं योजयन्तु ।** (ଉପଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣଦ୍ୱାରା ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକୁ ଯୋଡ଼)

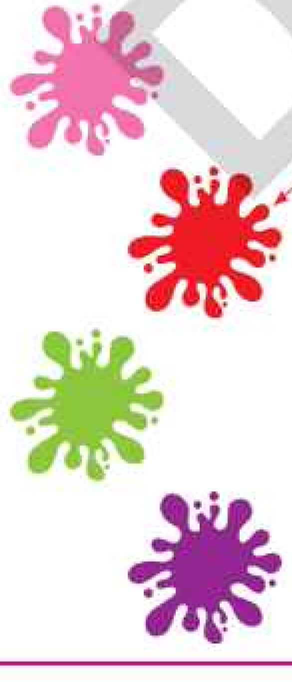

रक्तवर्णः

नीलवर्णः

कृष्णवर्णः

हरितवर्णः

पीतवर्णः

श्वेतवर्णः

पाटलवर्णः

नीललोहितः

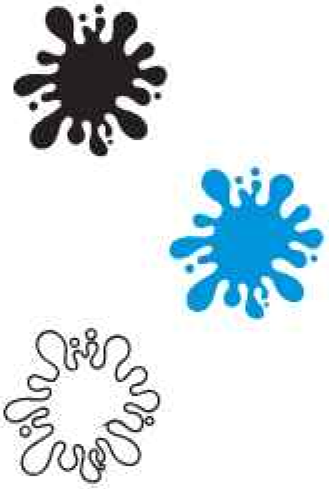

DRAFT

४. राष्ट्रध्वजस्य समुचितैः वर्णैः अधः प्रदत्तेषु वाक्येषु रिक्तस्थानानि पूरयतु ।
(ଜାତୀୟ ପତାକାର ସମୁଚିତାଂଶର ବର୍ଣ୍ଣ ଲେଖି ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର)

(क) उपरि .... वर्णः अस्ति।

(ख) मध्ये .... वर्णः अस्ति।

(ग) अधः .... वर्णः अस्ति।

(घ) ध्वजस्य केन्द्रे .... वर्णः अस्ति।

५. प्रश्नानाम् उत्तराणि एकपदेन लिखतु । (ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ଏକପଦରେ ଲେଖ)

(क) केशानां वर्णः कः? ....
(ख) आकाशस्य वर्णः कः? ....
(ग) बकस्य वर्णः कः? ....
(घ) तृणस्य वर्णः कः? ....
(ङ) महिषस्य वर्णः कः? ....
(च) मयूरस्य वर्णः कः? ....

६. रेखाचित्रेषु निर्दिष्टान् वर्णान् पूरयतु । (ରେଖାଚିତ୍ରଗୁଡ଼ିକୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ରଂଗରେ ପୂରଣ କର)

हरितः

पाटलः

नीलः

रक्तः

केसरः

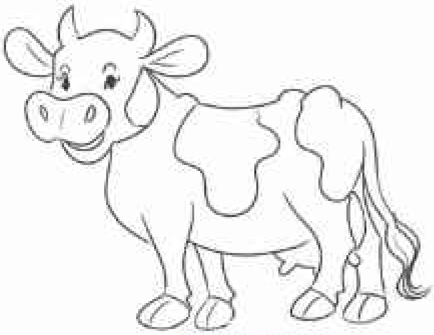

श्वेतः

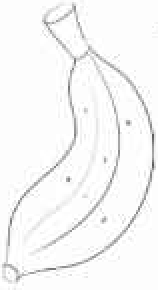

पीतः

कृष्णः

DRAFT

गृहकार्यम् (ଗୃହକାର୍ଯ୍ୟ)

पुष्पाणि

पाटलम्

गन्धपुष्पम्

सूर्यकान्तिः

कमलम्

चम्पकः

कर्णीरः

अपराजिता

जपाकुसुमम्

मल्लिका

- उपरितनानां चित्राणां नामानि वर्णाः च के इति अभिजानन्तु लिखन्तु च।
- कक्षायां विद्यमानानां १० वस्तूनां नामानि वर्णान् च अभिजानन्तु लिखन्तु च।

DRAFT

परोपकारः

छायामन्यस्य कुर्वन्ति तिष्ठन्ति स्वयमातपे।
फलान्यपि परार्थाय वृक्षाः सत्पुरुषा इव॥

पदच्छेदः – छायाम् अन्यस्य कुर्वन्ति तिष्ठन्ति स्वयम् आतपे फलानि अपि परार्थाय वृक्षाः सत्पुरुषाः इव।

अन्वयः – (वृक्षाः) स्वयम् आतपे तिष्ठन्ति (किन्तु) अन्यस्य छायां कुर्वन्ति, फलानि अपि परार्थाय (यच्छन्ति) (अतः) वृक्षाः सत्पुरुषाः इव (सन्ति)।

भावार्थः – वृक्षाः स्वयं सूर्यस्य आतपे तिष्ठन्ति किन्तु अन्येषां प्राणिनां कृते छायां कुर्वन्ति, फलानि अपि स्वयं न खादन्ति अपि तु अन्येभ्यः एव यच्छन्ति। अतः ते सत्पुरुषाः इव सन्ति। यतः ये सज्जनाः भवन्ति, ते स्वयं कष्टानि सहन्ते अन्येषां हितं कुर्वन्तिच।

ଅର୍ଥ – ବୃକ୍ଷଗୁଡ଼ିକ ସତ୍‌ପୁରୁଷ ପରି ନିଜେ ଖରାରେ କଷ୍ଟ ସହି ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଛାଇ ଓ ଫଳସବୁ ପ୍ରଦାନ କରିଥାନ୍ତି ।

दशकूपसमा वापी दशवापीसमो ह्रदः।
दशह्रदसमः पुत्रो दशपुत्रसमो द्रुमः॥

पदच्छेदः – दशकूपसमा वापी दशवापीसमः ह्रदः दशह्रदसमः पुत्रः दशपुत्रसमः द्रुमः।

अन्वयः – दशकूपसमा वापी (अस्ति), दशवापीसमः ह्रदः (अस्ति), दशह्रदसमः पुत्रः (अस्ति), दशपुत्रसमः द्रुमः (अस्ति)।

भावार्थः – दशकूपैः समाना एका वापी भवति। एवम् एव दशवापीसमानः एक ह्रदः भवति। दशह्रदैः समानः एकः/एका पुत्रः/पुत्री भवति। तथैव दशसन्तानैः समानः एकः वृक्षः मूल्यवान् भवति। अर्थात् एकः वृक्षः सर्वाधिकः उपकारकः भवति। अतः सर्वे वृक्षारोपणं कुर्वन्तु।

ଅର୍ଥ – ଦଶଟି କୂଅ ସହିତ ଗୋଟିଏ ବାପୀ (ବାଙ୍ଗି) ସମାନ । ଦଶଟି ବାଙ୍ଗି ସହିତ ଗୋଟିଏ ହ୍ରଦ ସମାନ । ଦଶଟି ହ୍ରଦ ସହିତ ଗୋଟିଏ ପୁତ୍ର (ବା କନ୍ୟା) ସମାନ । ଦଶଟି ପୁତ୍ର (କନ୍ୟା) ସହିତ ଗୋଟିଏ ବୃକ୍ଷ ସମାନ । ତେଣୁ ସମସ୍ତେ ବୃକ୍ଷରୋପଣ କରନ୍ତୁ ।

अहो एषां वरं जन्म सर्वप्राण्युपजीवनम्।
सुजनस्येव येषां वै विमुखा यान्ति नार्थिनः॥

पदच्छेदः – अहो! एषाम् वरम् जन्म सर्वप्राणि-उपजीवनम्
सुजनस्य इव येषाम् वै विमुखाः यान्ति न अर्थिनः।

अन्वयः – अहो! एषां सर्वप्राण्युपजीवनं जन्म वरम् (अस्ति)।
सुजनस्य इव येषाम् अर्थिनः विमुखाः न यान्ति।

भावार्थः – श्रीकृष्णः युधिष्ठिरं वदति - हे युधिष्ठिर! अहो! एतेषां वृक्षाणां जन्म श्रेष्ठम् अस्ति, यतः एतेषां जन्म सर्वेषां जीवानाम् उपकाराय भवति। यथा सज्जनेभ्यः जनानां निराशा न भवति तथैव वृक्षाणां समीपे आगत्य अर्थिनां जनानां निराशा न भवति। तेषाम् आशानुरूपं वृक्षाः तेभ्यः फलानि पुष्पाणि छायां च यच्छन्ति।

अर्थ - ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କୁ କହୁଛନ୍ତି - ସବୁ ପ୍ରାଣୀଙ୍କର ଉପକାରୀ ଏହି ବୃକ୍ଷଗୁଡ଼ିକର ଜନ୍ମ ସାର୍ଥକ ଓ ଶ୍ରେୟସ୍କର । ଯେପରି ସାଧୁଲୋକମାନଙ୍କ ପାଖରୁ ଅନ୍ୟମାନେ ନିରାଶ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ ସେହିପରି ବୃକ୍ଷଗୁଡ଼ିକଠାରୁ ମଧ୍ୟ ଫଳ, ଫୁଲ ଓ ଛାଇ ଇତ୍ୟାଦି ମିଳୁଥିବାରୁ ବିମୁଖ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ ।

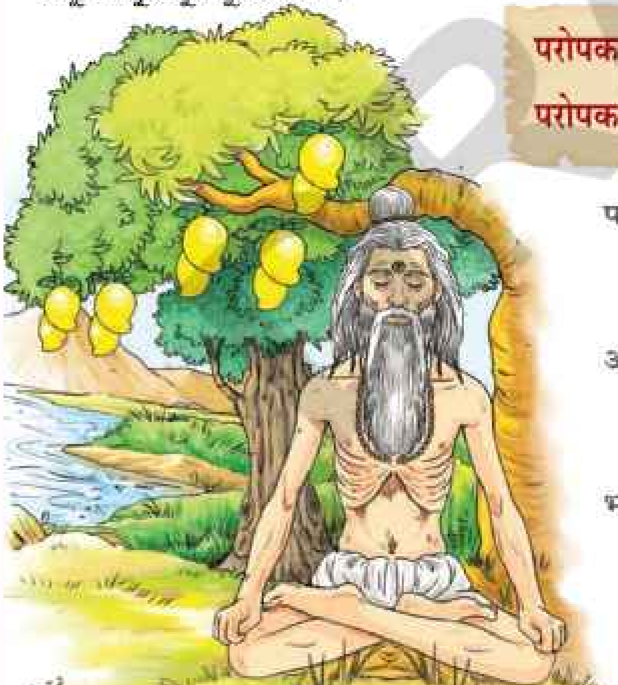

परोपकाराय फलन्ति वृक्षाः परोपकाराय वहन्ति नद्यः।
परोपकाराय दुहन्ति गावः परोपकारार्थमिदं शरीरम्॥

पदच्छेदः – परोपकाराय फलन्ति वृक्षाः परोपकाराय वहन्ति नद्यः परोपकाराय दुहन्ति गावः परोपकारार्थम् इदम् शरीरम्।

अन्वयः – वृक्षाः परोपकाराय फलन्ति, नद्यः परोपकाराय वहन्ति, गावः परोपकाराय दुहन्ति, परोपकारार्थम् (एव) इदं शरीरम् (अस्ति)।

भावार्थः – वृक्षस्य फलानि अन्ये खादन्ति, न तु वृक्षः स्वयं खादति। नदीनां जलस्य उपयोगम् अपि अन्ये एव प्राणिनः कुर्वन्ति। गावः अपि अन्येषां कृते एव दुग्धं यच्छन्ति। एवमेव अस्माकं जीवनम् अपि अन्येषाम् उपकाराय भवतु।

अर्थ - ପରୋପକାର ପାଇଁ ଗଛଗୁଡ଼ିକ ଫଳିଥା'ନ୍ତି । ନଦୀଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରବାହିତ ହୋଇଥାନ୍ତି । ଗାଈଗୁଡ଼ିକ କ୍ଷୀର ଦିଅନ୍ତି । ଏଣୁ ଏହି ଶରୀର ପରୋପକାର ପାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହେଉ ।

पुष्प-पत्र-फलच्छाया-मूल-वल्कल-दारुभिः।
धन्या महीरुहा येषां विमुखा यान्ति नार्थिनः॥

पदच्छेदः – पुष्प-पत्र-फल-छाया-मूल-वल्कल-दारुभिः धन्याः महीरुहाः येषाम् विमुखाः यान्ति न अर्थिनः।

अन्वयः – येषां पुष्प-पत्र-फल-छाया-मूल-वल्कल-दारुभिः अर्थिनः विमुखाः न यान्ति (ते) महीरुहाः धन्याः (सन्ति)।

भावार्थः – प्राणिनः वृक्षात् पुष्पाणि, पत्राणि, फलानि, छायां, मूलानि, वल्कलानि काष्ठानि च प्राप्नुवन्ति। अर्थात् वृक्षेषु यत् किमपि अस्ति तत् सर्वम् अपि प्राणिनां कृते एव अस्ति। वृक्षाः कदापि याचकान् निराशान् न कुर्वन्ति। अतः वृक्षाः धन्याः सन्ति।

ଅର୍ଥ – ଗଛଗୁଡ଼ିକ ଫୁଲ, ପତ୍ର, ଫଳ, ଛାୟା, ମୂଳ, ବଲ୍କଳ ଓ କାଠ ପ୍ରଭୃତି ଦାନ କରି ଆଶାୟୀମାନଙ୍କୁ ନିରାଶ କରୁନଥିବାରୁ ଧନ୍ୟ ଅଟନ୍ତି ।

पिबन्ति नद्यः स्वयमेव नाम्भः
स्वयं न खादन्ति फलानि वृक्षाः।
नादन्ति सस्यं खलु वारिवाहाः
परोपकाराय सतां विभूतयः॥

पदच्छेदः – पिबन्ति नद्यः स्वयम् एव न अम्भः, स्वयम् न खादन्ति फलानि वृक्षाः। न अदन्ति सस्यम् खलु वारिवाहाः, परोपकाराय सताम् विभूतयः।

अन्वयः – नद्यः अम्भः स्वयम् एव न पिबन्ति। वृक्षाः अपि फलानि स्वयं न खादन्ति। वारिवाहाः (अपि) सस्यं न अदन्ति खलु। (यतः) सतां विभूतयः परोपकाराय (भवन्ति)।

भावार्थः – नद्यः स्वीयं जलं स्वयं न पिबन्ति अपितु अन्येषाम् उपयोगाय यच्छन्ति। एवम् एव वृक्षाः अपि फलानि स्वयं न खादन्ति। मेघाः अपि जलं वर्षन्ति, किन्तु वृष्ट्या उत्पन्नं सस्यं स्वयं न खादन्ति। अनेन प्रकारेण सज्जनानां सम्पदः अपि परोपकाराय भवन्ति।

ଅର୍ଥ – ନଦୀଗୁଡ଼ିକ ନିଜ ପାଣିକୁ ପିଅନ୍ତି ନାହିଁ, ଗଛଗୁଡ଼ିକ ନିଜର ଫଳକୁ ଖା'ନ୍ତି ନାହିଁ, ମେଘଗୁଡ଼ିକ ନିଜେ ଶସ୍ୟସବୁ ଖାଆନ୍ତି ନାହିଁ। ଏଣୁ ସଜ୍ଜନମାନଙ୍କର ସମସ୍ତ ଧନସଂପଦ ପରୋପକାର ପାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ।

वयं शब्दार्थान् जानीमः

शब्दः	अर्थः	मातृभाषा
आतपे	सूर्यतापे	ଖରାରେ
परार्थाय	अन्येषाम् उपकाराय	ପରପାଇଁ
सत्पुरुषाः	सज्जनाः	ସଜ୍ଜନମାନେ
वापी	दीर्घिका	ବାମ୍ପି
ह्रदः	सरोवरः	ହ୍ରଦ
द्रुमः	वृक्षः	ଗଛ
वरम्	श्रेष्ठम्	ଶ୍ରେଷ୍ଠ/ଶ୍ରେୟସ୍କର
अर्थिनः	प्राप्तुम् इच्छुकाः	ଆଶାୟୀ
वहन्ति	प्रवहन्ति	ବହିଯା'ନ୍ତି
वल्कलम्	वृक्षस्य त्वक्	ବକ୍କଳ
दारुभिः	काष्ठैः	କାଠଗୁଡ଼ିକଦ୍ୱାରା
महीरुहाः	वृक्षाः	ଗଛଗୁଡ଼ିକ
अम्भः	जलम्	ପାଣି
वारिवाहाः	मेघाः	ମେଘଗୁଡ଼ିକ
विभूतयः	समृद्धयः	ସମୃଦ୍ଧି

वयम् अभ्यासं कुर्मः (ଆମେ ଅଭ୍ୟାସ କରିବା)

१. पाठे लिखितानि सुभाषितानि सस्वरं पठतु, अवगच्छतु, लिखतु स्मरतु च । (ପାଠରେ ଲିଖିତ ସୁଭାଷିତଗୁଡ଼ିକୁ ସସ୍ୱର ପଢ଼, ବୁଝ, ଲେଖ ଓ ମନେରଖ)

२. पाठस्य आधारेण अधोलिखितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि एकपदेन लिखतु । (ପାଠ ଆଧାରରେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ଏକପଦରେ ଲେଖ)

(क) वृक्षाः स्वयं कुत्र तिष्ठन्ति?
(ख) परोपकाराय काः वहन्ति?
(ग) दशवापीसमः कः भवति?
(घ) सत्पुरुषाः इव के सन्ति?
(ङ) के विमुखाः न यान्ति?
(च) वृक्षाः स्वयं कानि न खादन्ति?

DRAFT

३. **पाठस्य आधारेण अधोलिखितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि पूर्णवाक्येन लिखन्तु । (ପାଠ ଆଧାରରେ ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ପୂର୍ଣ୍ଣବାକ୍ୟରେ ଲେଖ)**

(क) नद्यः किं न पिबन्ति ?

....

(ख) वृक्षाः अस्मभ्यं किं किं यच्छन्ति ?

....

(ग) इदं शरीरं किमर्थम् अस्ति ?

....

(घ) दशपुत्रसमः कः भवति ?

....

(ङ) केषां विभूतयः परोपकाराय भवन्ति ?

....

(च) अन्यस्य छायां के कुर्वन्ति ?

....

तिष्ठन्ति सुजनस्येव विभूतयः वृक्षाः फलानि दशपुत्रसमः परोपकारार्थम्

DRAFT

४. **कोष्ठकात् उचितानि पदानि चित्वा रिक्तस्थानानि पूरयन्त । (କୋଠରୀ ମଧ୍ୟରୁ ଉଚିତ ପଦ ବାଛି ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର)**

यथा – छायामन्यस्य कुर्वन्ति तिष्ठन्ति स्वयमातपे।

(क) फलान्यपि परार्थाय .... सत्पुरुषा इव।

(ख) दशह्रदसमः पुत्रः .... द्रुमः।

(ग) .... येषां वै विमुखा यान्ति नार्थिनः।

(घ) .... इदं शरीरम्।

(ङ) स्वयं न खादन्ति .... वृक्षाः।

(च) परोपकाराय सतां .... ।

५. अधोलिखितानां पदानां परस्परं समुचितं मेलनं कृत्वा 'कः किं ददाति' इति लिखन्तु ।
(ନିମ୍ନଲିଖିତ ପଦଗୁଡ଼ିକ ପରସ୍ପର ଉପଯୁକ୍ତ ଭାବରେ ମେଳନ କରି କିଏ କ'ଣ ଦେଉଛି, ଲେଖ)

(क)	वृक्षः	दुग्धं	वृक्षः शुद्धं वायुं ददाति।
(ख)	गौः	प्रकाशं	....
(ग)	सूर्यः	विद्यां	....
(घ)	नदी	शुद्धं वायुं	....
(ङ)	अग्निः	जलम्	....
(च)	शिक्षकः	तापं	....

वयं जानीमः (ଆମେ ଜାଣିବା)

अधोलिखितां प्रहेलिकां पठित्वा उत्तरं वदन्तु —

वृक्षाग्रवासी न च पक्षिराजः
त्रिनेत्रधारी न च शूलपाणिः ।
त्वग्वस्त्रधारी न च सिद्धयोगी
जलं च बिभ्रन्न घटो न मेघः ॥

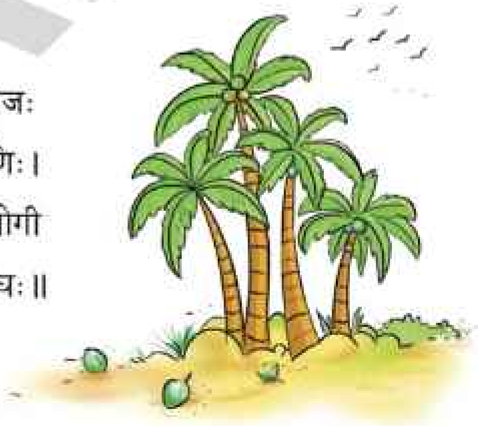

गृहकार्यम् (ଗୃହକାର୍ଯ୍ୟମ୍)

१. विद्यालयं गृहं वा परितः विद्यमानानां पञ्च-पादपानां (वृक्षाणां) संरक्षणं कुर्वन्तु ।
२. अन्तर्जालस्य साहाय्येन परोपकार विषये दश-सुभाषितानां संग्रहणं कुर्वन्तु ।

DRAFT

ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଓ ଶାରୀରିକ ଶିକ୍ଷା ସମ୍ପର୍କରେ ବାର୍ତ୍ତା

- ସୁସ୍ଥ ଶରୀରରେ ସୁସ୍ଥମନ,
  ବଢ଼ିବ ଏକାଗ୍ରତା ଜାଣ ।
- ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ହିଁ ସମ୍ପଦ ନ ଆସେ ବିପଦ
  ଖେଳୁ ଥାଏ ଯିଏ ଖେଳ,
  ସାହସ ଶୃଙ୍ଖଳା ଦଳୀୟ ଭାବନା
  ବଢେ ମାନସିକ ବଳ ।
- ଖେଳ ମାଧ୍ୟମରେ ପଢ଼ିଲେ ପାଠ,
  ଜୀବନ ସଂଗ୍ରାମେ ଫିଟିବ ବାଟ ।
- ସରସ ସୁନ୍ଦର ରହିବ ମନ,
  କ୍ରୀଡ଼ା ଜଗତରେ ଥିଲେ ହେଁ ଧ୍ୟାନ ।
- ନିତିଦିନ କ୍ରୀଡ଼ା ଅଭ୍ୟାସ କର,
  ଜୀବନ ହୋଇବ ଚିର ସୁନ୍ଦର ।
- ବ୍ୟାୟାମ ଦ୍ୱାରା ଶିଶୁଟି ଶରୀରକୁ ସୁସ୍ଥ ଓ
  ସୁଠାମ ରଖିପାରିଥାଏ ।

ଦିବ୍ୟାଙ୍ଗ ପିଲାଙ୍କ ପାଇଁ ବାର୍ତ୍ତା

ଆସ ସାଙ୍ଗ ହୋଇ ପାଠ ପଢ଼ିବା,
ଆମେ ପୂରା ସକ୍ଷମ ତାହା ଜାଣିବା ।

ବ୍ରେଲ ବହି ପଢ଼ା ଅତି ସହଜ,
ବିଦ୍ୟାଳୟ ତାହା ଦେଖାଏ ବାଟ ।

ଦିବ୍ୟାଙ୍ଗ ଛାତ୍ର ଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ

ଦିବ୍ୟାଙ୍ଗ ଛାତ୍ରାଛାତ୍ରୀଙ୍କୁ ସାଧାରଣ ବିଦ୍ୟାଳୟ ପରିବେଶରେ ସାମିଲ କରାଇ ସେମାନଙ୍କ ଦକ୍ଷତାର ବିକାଶ ସାଧନ ନିମନ୍ତେ ସମଗ୍ରଶିକ୍ଷା ଅଭିଯାନ ତରଫରୁ ସହାୟକ ଉପକରଣ, ବ୍ରେଲ ବହି, ସହାୟକ ଭତ୍ତା, ଭିନ୍ନକ୍ଷମ ପ୍ରମାଣପତ୍ର, ଡାକ୍ତରୀ ପରୀକ୍ଷା, ଅସ୍ତ୍ରୋପଚାର ସୁବିଧା, ଫିଜିଓ ଥେରାପି, ବାଣୀ ବିକାଶ ତାଲିମ (Speech therapy) ଶିକ୍ଷକ ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ, ସୃଜନଶୀଳତାର ବିକାଶ ନିମନ୍ତେ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ, ଅଭିଭାବକଙ୍କ ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ ଏବଂ କ୍ରୀଡ଼ା ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଇତ୍ୟାଦିର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଯାଇଛି ।

ସ୍କୁଲ ଷ୍ଟୁଡେଣ୍ଟ ହେଲ୍ପଲାଇନ

ସରକାରୀ କାର୍ଯ୍ୟ ଦିବସରେ ବିଦ୍ୟାଳୟ ସମ୍ପର୍କିତ ସମସ୍ୟା ଯଥା: ପୁସ୍ତକ, ପୋଷାକ, ମଧ୍ୟାହ୍ନ ଭୋଜନ ବଣ୍ଟନରେ ଅନିୟମିତତା, ଶ୍ରେଣୀ ଗୃହ ଅଭାବ, ଶିକ୍ଷକ ଅଭାବ, ପିଇବା ପାଣିର ଅସୁବିଧା, ଶିକ୍ଷାଦାନ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ସମସ୍ୟା, ବିଦ୍ୟାଳୟ ସମୟରେ ଛାତ୍ର ଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଆକସ୍ମିକ ଦୁର୍ଘଟଣା ଇତ୍ୟାଦି ଅଭିଯୋଗ ସକାଳ ୮ ଘଟିକାରୁ ସନ୍ଧ୍ୟା ୮ ଘଟିକା ମଧ୍ୟରେ ଦେୟମୁକ୍ତ ନମ୍ବର ୧୮୦୦୩୪୫୬୭୨୨ରେ ଜଣାଇବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଯାଇଛି । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ଚାଇଲ୍ଡ୍ ଲାଇନ୍ ୧୦୯୮ (ଦେୟମୁକ୍ତ)କୁ ଫୋନ କଲେ ଯତ୍ନ ଓ ସୁରକ୍ଷା ଆବଶ୍ୟକ କରୁଥିବା ଶିଶୁଙ୍କୁ ତୁରନ୍ତ ମାଗଣାରେ ଉପଯୁକ୍ତ ସେବା ଯୋଗାଇ ଦେବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅଛି ।

ଶିକ୍ଷକ ଶିକ୍ଷା ନିର୍ଦ୍ଦେଶାଳୟ ଏବଂ ରାଜ୍ୟ ଶିକ୍ଷା ଗବେଷଣା ଓ
ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ ପରିଷଦ, ଓଡ଼ିଶା, ଭୁବନେଶ୍ୱର

ମୁଦ୍ରଣ : ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ଉତ୍ପାଦନ ଓ ବିକ୍ରୟ, ଭୁବନେଶ୍ୱର-୧